

పదార్థన

రచన :

డా॥ చిట్రాజు గోవిందరాజు

శ్రీనివాస ప్రచురణలు

కర్నూలు

ఫిబ్రవరి - 1993

PADARCHANA

By

Dr. CHITRAJU GOVINDARAJU

ప్రచురణ : 1993

ప్రతులు : 1000

వెల : రూ. 30-00

[C] : చిత్రాజు గోవిందరాజు

శ్రీనివాస ప్రచురణలు-4

ప్రతులకు :

యం. నాగేశ్వరి

18/82-A16, కమలానగర్, “బి” క్యాంప్ పోస్టు

కర్నూలు-2

ప్రెండ్స్ బుక్ డిపో

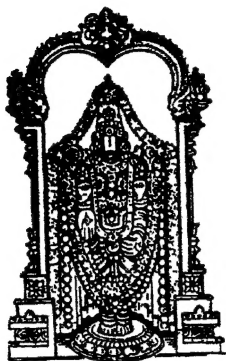
పార్క్రోడ్

కర్నూలు-1

ముద్రణ :

శ్రీ సత్యసాయి ప్రెస్,

తిరువతి.

**This Book is published with the financial assistance of
Tirumala Tirupathi Devasthanams under their
scheme Aid to Publish Religious Books**

అభినందన

వ్యాసాలు వ్రాయడం. పుస్తకాలు వ్రచుచుండడం, పెమివార్ లలో పాల్గొనడం మొదలయినవి విశ్వవిద్యాలయానికి నిరంతరం పాగవలసిన అంశాలు. డా॥ సి. గోవిందరాజు లోగడ ఆన్నమయ్య సాహిత్యాన్ని పరిశోధించి వ్రాసిన పుస్తకాలు మూడు. వదార్పన వాణ్ణవది

కొందరి రచనలు “పద్యోగర్పణ” లాంటివి. కొందరికి “లేడికి లేచిందే వరుగు” లాంటివి. మరి కొందరికి “నత్త వడకలాంటివి” ఇంక కొందరివి అచితూచి వేసిన అడుగుల లాంటివి. కొందరివి “అంతర్వాహినుల లాంటివి. డా॥ సి. గోవిందరాజు రచనలు చివరి కోవకు చెందినవి.

కాళ్ళపాక కవుల సాహిత్యం తరగని గని. ఈ “గని”ని త్రవ్వి రత్నాలు బయటికి దీసి వాటి అందవందలను పరిచయం చేసినవారు కొందరే. అకుండితదీక్ష, నిర్విరామ కృషి. నిజాయితీ ఉన్నవారే ఈ పనికి పూనుకొంటారు. డా॥ గోవిందరాజు పరిశ్రమతో వెలుపడుతున్న “వదార్పణ”ను స్వామి సంతోషంతో చిలుకువాడు. తిరుమల-తిరువతి దేవస్థానం ఆర్థిక సహకారం అభివృద్ధికి సాక్ష్యం.

డా॥ గోవిందరాజు “సాహిత్యార్పణ” నిరంతరం పాగాలని కోరుతున్నా. మనసారా అభినందిస్తున్నా.

కె. నరసింహారావు

అభినందనం

ప్రొఫెసర్ ఎస్.బి. రఘునాథాచార్య
సంస్కృతవిభాగం,
శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం,
తిరుపతి.

పదకవితా ప్రక్రియ భగవత్పదపద్మారాధనానికి కవులెన్నుకున్న చక్కని సాధనం. పదకవితాపితామహుడుగా ప్రసిద్ధిపొందిన శ్రీ తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యులు ఈ ప్రక్రియలో ఎన్నెన్నో అంద-చందాలను, అలంకారాలను సాధించి సరసమధురమైన పదకవితా కుసుమాలతో శ్రీనివాసుని పదపద్మాలనర్పించాడు. ఆ మహనీయుని సాహిత్యంలో విశేష పరిశ్రమ చేసి డాక్టరేట్ పట్టాన్ని పొందిన చిరంజీవి డా॥ గోవిందరాజు, పదసాహిత్యంలో పరిశోధనవ్యాసంగాన్ని ఈనాటికి నిర్వహిస్తూ ఎన్నో రచనలను చేస్తూ విమర్శకుల మన్ననలను పొందగలగడం అభినందించదగిన అంశం.

డాక్టర్ గోవిందరాజు “పదార్చన” అనే ఈ చిన్ని పుస్తకంలో పరిశీలనాత్మక దృష్టితో పొందుపరచిన వ్యాసాలన్నీ పదికాలాలపాటు నిలబడగలిగినవే. “అన్నమయ్య సంకీర్తనల్లో చూపులు” అనే అంశంలో ఒక నూతన దృక్కోణం సాహితీ విమర్శకులకు అందించబడింది. శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణంపై సమగ్రమైన సమీక్ష రెండో వ్యాసంలో కనబడుతుంది. మూడో వ్యాసంలో పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య సంకీర్తనలలో దేవతామూర్తులు, ఉత్పవాలు చక్కగా పరిశీలించబడినాయి.

ఇంత చక్కటి చిక్కటి రచనను అంధులకందించిన డా॥
 గోవిందరాజును అభినందిస్తూ ఇక ముందుకూడా పదసాహిత్యంతో
 మంచి రచనలను చేయగల అవకాశాలను శ్రీపద్మావతీ శ్రీనివాసు
 లనుగ్రహించాలని ప్రార్థిస్తున్నాను.

వినావేంకటేశం ననాథో న నాథః

తిరువతి
 20-3-1993

ఎన్.బి. రఘునాథాచార్య

కృతజ్ఞతలు

కొండలలో నెలకొన్న కోనేటి రాయని గురించి అక్షరలక్షలతో అర్పించిన భక్త మహాకవులెంతమందో ఉన్నారు. వాళ్ళలో తాళ్ళపాక పంశీకులు ప్రత్యేకంగా చెప్పుకోదగ్గవారు. వీరు శృంగార అధ్యాత్మ సంకీర్తనల్లోనూ, ద్విపదుల్లోనూ, శతకరూపాల్లోకూడ స్తుతించారు. వీళ్ళలో పదకవితాపితామహుడుగా పేరుపొందిన ప్రఖ్యాత పదకవి తాళ్ళపాక అన్నమయ్య. ఈయన దాదాపు ముప్పైరెండువేల అధ్యాత్మ శృంగార సంకీర్తనల్ని రచించారని ప్రసిద్ధి. అన్నమయ్య బాటలోనే పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య పయనించి శృంగార అధ్యాత్మ సంకీర్తనల్ని రచించారు. ఈ భక్తకవులందరి ప్రధానోద్దేశ్యం వైష్ణవమతాన్ని వ్యాప్తిచేయడమే. వీళ్ళు రాముని కీర్తించినా, నారసింహుని కీర్తించినా, చెన్నరాయని కీర్తించినా వేంకటేశ్వర స్వామికి ప్రతిరూపంగానే భావించేవారు. ఆ కారణంచేత దేవతా మూర్తులసంఖ్యనుకూడ పెంచారు. వైష్ణవ ఆలయాల సంఖ్యనుకూడ ఆంధ్రదేశంలో పెంచారు.

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య సాహిత్య పరిశోధన పి.హెచ్.డి.తోనే ఆగిపోకుండా, అధ్యాపకవృత్తిని చేపట్టిన తర్వాతకూడ కొనసాగిస్తున్న నన్ను ప్రోత్సహిస్తూ అభిప్రాయం వ్రాసి యిచ్చిన మధ్గురువర్యులు ఆచార్య సర్వోత్తమరావు గారికి ..

ఆగమ సంప్రదాయాలను తెలియజేసి, నా ప్రయత్నాన్ని ప్రోత్సహించి నామనసులోని మాటను తెలియజేయగానే అభిప్రాయం వ్రాసి యిచ్చిన పండిత ప్రకాండులు, గురుతుల్యులు ఆచార్య ఎస్.బి రఘునాథాచార్యులు గారికి....

అన్నమయ్యమీద నిరంతరం కృపించేయమని ప్రోత్సహిస్తున్న
మిత్రులు, సహాధ్యాయి (ఎం.ఎ.,) డా॥ మేడసాని మోహన్ గారికి ..

ఈ పుస్తక ప్రచురణకు ఆర్థిక సహాయం అందజేసిన తిరుమల
తిరుపతి దేవస్థానం కార్యనిర్వహణాధికారి, గొప్ప పరిపాలనాధ్యక్షులు
శ్రీ ఎం.వి.ఎస్. ప్రసాద్, ఐ.ఎ.ఎస్., గారికి

నా నిరంతర కృషిని ప్రోత్సహిస్తున్న నా శ్రీమతి నాగేశ్వరి,
మిత్రుడు డా॥ డి. జి. ఆర్. ప్రసాద్, డా॥ ఎస్. విజయకుమార్
గార్లకు

అతి స్వల్పకాలంలో అందంగా అచ్చొత్తించి ఇచ్చిన
శ్రీ సత్యసాయి ప్రింటర్లు వారికి .

అందరికీ కృతజ్ఞతలు.

కర్నూలు
ఫిబ్రవరి 93

డా॥ చిత్రాజు గోవిందరాజు

విషయసూచిక

పుట

1	అన్నమయ్య చూపులు	1
2	శ్రీ పేంకశ్వరోదాహరణం	15
3	పెదతిరుమలయ్య-చినతిరుమలయ్య దర్శించిన దేవతామూర్తులు-ఉత్సవాలు	39
4	అనుబంధం	101

పదార్చన

1. తాళ్ళపాక అన్నమయ్య సంకీర్తనల్లో చూపులు :

“చూపులెన్ని లేవు నీవు పొలయుచు జూచేవి” (29-353)

“సర్వేంద్రియాణాం నయనం వ్రధానమ్” అని పెద్దలంటారు. అన్ని అవయవాలలో కళ్ళకున్న ప్రాధాన్యం మాటలతో చెప్పడానికి వీలులేదు. దేవతల పాదాలు కనిపించవంటారు. కాని ఆ దేవతల కండ్లను కవులు, రమణీయంగా వర్ణించడం వుంది. దేవతలకు, రాక్షసులకు, మనుషులకు, చివరికి జంతుజాలానికి కూడా కళ్లు చాలా ముఖ్యం. పురాణాలలో కళ్ళకు సంబంధించిన కథలు చాలావున్నాయి. అలంకార గ్రంథాలలో కళ్ళకు, కళ్ళచూపులకు ఎన్నో కవి సమయాలు చూపినారు. అయితే తాళ్ళపాక అన్నమయ్య పండితులకు, పామరులకూ, మధ్య శిష్టసాహిత్యానికి, జానపద సాహిత్యానికి మధ్య ఒక

సేతుపులాండివాడుకావడంవల్ల కనుల్ని, కనుచూపుల్ని అనేకరకాలుగా వర్ణించాడు వాటిలో కొన్నిటిని మాత్రం చెప్పడం ఈ వ్యాసోద్దేశం.

అన్నమయ్య చూపుల్ని ఔవమ్యవీక్షణాలు, ఆంగిక వీక్షణాలు, భావాత్మక వీక్షణాలు, స్థానగతవీక్షణాలు, మఱికొన్ని చూపులు అని వర్గీకరించడానికి వీలైంది.

ఔవమ్యవీక్షణాలు

ఈవమ అంటే పోలిక. ఈవమయొక్క భావం ఔవమ్యం. ఆయా చూపులకు పోలికలు చెప్పడం పోలికలతోకూడిన వీక్షణాలు చెప్పడం ఈ విభాగంలో చేరుతుంది కేందామరలవంటి కనుచూపులు క్రొమ్మెరపు చూపు, గాలపుచూపులు మొదలైనవి

కేందామరలవంటి కనుచూపులు

“మచ్చికగల వతివి మంచిదయ్యాని
ఇచ్చకము సేనుకొన యెనయ రాదా ||వల్లవి||
వనమై కేందామరలవంటి కనుచూపులు
దెనలనెఱ్ఱ నుండక తెల్లనుండినా
యెసగి కోవమంటాను యేల దూరేపు
హిసగ గ్రవము గొంతహిదుపుకోరాదా ||మచ్చి||(29-31-4)

కన్నులను, కలువలతోను, తామరతోను, పోల్పడం కవి సమయం ఇక్కడ కవి కేందామరలవంటి కనుచూపులని వాడాడు.

నాయకుడు నాయికకోసం ఎదురుతెన్నులు చూస్తున్నాడు ఏ కారణంవల్లనో నాయిక సమయానికి సంకేతస్థలం చేరుకోలేదు. నాయకుడు బిగుసుకున్నాడు నాయిక వయాన, భయాన ఐతి-

మాలింది. అయినా కొండెక్కి కూర్చున్నాడు నాయిక చెలిక-
చూచింది నాయికావక్షింగా వాదాడడం మొదలుపెట్టింది కెందామర
కనుచూపులతో నాయిక చూడడం తప్పుకాదా అన్నాడు నాయకుడు
కెందామర అంటే ఎర్రతామర ఇక్కడి ఎర్రదనం కోవంవల్ల
కావచ్చు విసిగి పేసారిస విరహం కావచ్చు. కారణాలు చెప్పినా
బిగుసుకొవడం చూడవచ్చు. అంచేత నాయిక కెందామర చూడలు
తప్పుకాదని చెలికత్తై సమర్థించింది. ఏలుకొంటే చాలు అవన్నీ
అనురాగపు గుర్తులని భరోసా పలికింది

క్రొమ్మెలుగుచూపు

కొరినదై ఆయనీకు గోవిందుడా మా

కూరిమి మఱవకుమీ గోవిందుడా

॥౭౯౬౬॥

క్రొమ్మెలుగుచూపు గోవిందుడా

కుమ్మరించేవు వలపు గావిందుడా

కుమ్మెవో గోరనొత్తకు గోవిందుడా నీ

కొమ్మలెల్లా నవ్వేరు గోవిందుడా ॥కో౯॥ (30-452)

ఈ చూపు పురుషునికి సంబంధించినది నందకులంలో నారీలోకమంతా
సరోవరంలో స్నానమాడుతుంటే, కీర్తించే సందర్భంలో ఈ చూపు
వర్ణన వుంది ఈ వ్రయోగంలో ఒక విశేషం వుంది. మెరుపులను
చూచిన చూపా లేదా మెరపువంటి చూపా అన్నది సందేహం స్త్రీలను
మెరపులతో పోల్చడం కవి సమయం సరోవరంలో స్నానం చేసి
స్త్రీలు మెరపులాగా మెరసి మాయామృతమన్నారు మఱు నల్లన్న
నిశ్చుకూడా నల్లన మఱుపులనుండి తళుక్కున మెరసే మెరపును
నిశ్చరో మెరపులా మెరిసే స్త్రీలను వీక్షందరిని పొన్నచెట్టు కొమ్మల్లో

నుండి గోవిందుడు చూచే చూపు కావచ్చు లేదా మెరపువంటిదైన గోవిందుని చూపు కావచ్చు. మెరపు క్షణకాలం మాత్రం ప్రకాశించి మాయామవుతుంది. అలాగే భగవంతునియొక్క కరుణమెరపులాంటిదే ఆ కరుణా వీక్షణం అందరికి అందేదికాదు. ఆ భాగ్యం పొందినవారు మహనీయులు, మాననీయులు.

గాలపుచూపులు

కాని వోయి అండుశేమి కడవరాయ
కానవచ్చె నీ వమలు కడవరాయా ||వల్లవి||
కాలుదాకించకు మంత కడవరాయా
గాలపుచూపులు మాలి కడవరాయ
కాలమందె నీవారము కడివరాయ మాలో
కైబాటాలు వెట్టకుమీ కడవరాయ   (29-328)

ఈ చూపులు ప్రసక్తి కడవరాయనికి సంబంధించినది. కడవలోని రాయడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు. అతనిది కమనీయ విగ్రహం కాంచిన వారిని మరపించే ఆకారం, కాని అతన్నే కట్టిపడవేసిన కాంతామణులు కూడ వున్నారు. వారి చూపులు గాలపు చూపులు. గాలంతో చేపలు పట్టడం సామాన్య విషయం అయితే గాలపు బారినుండి చేపలు తప్పించుకొందాయి ఇక్కడ గాలపుచూపులతో అది మీనమూర్తి అయిన స్వామిని తమ వానిగా జేసుకోవడం ఇక్కడి విశేషం భగవంతుడు ఎంత స్వలంబ్రుడైనా భక్తులకు లొంగిపోతున్నాడు.

భక్తుల ఆత్మలనుండిపుష్కోవడం సాద్యమయ్యేవిషయంకాదు. చూపులతో కట్టిపడెయ్యడం అంటే భగవంతుని పన వశం చేసుకొవడం

లాంటిదే వుండరీకుడు విర్గలుట్టి ఇటుకమీద నిలబడమన్నాడు బాబా
సురుడు శివుని తన వాకిటికి కావలాగా వుండమన్నాడు ఎత్తిభాసు
కృష్ణుని తని చూపులతోనే కదలనియకకుండా కట్టి వడవెసింది

సానబెట్టినచూపులు

కలది గలదై యాడు కాదనే మా

నిలుకడైన వనిరి నీకేల వెఱవ

సానబట్టకు చూపులు సాధించెనంటా నాపై

ఆనలు వెట్టకు మరి అది దోసము

సానబెట్ట కంటేసి నప్పులు నామోము చూచి

నేనేమ(మం)టిని నిన్ను నీకేల వెఱపు ||కల|| 31-349

కత్తుల్ని కత్తెరల్ని సానబెట్టడం అందరికి తెలిసిందే సానబెట్టడంవల్ల
వాటిలో వాడితనం పెరుగుతోంది సానలెకపోతే మొద్దుబారుతుంది.
మొద్దుబారినవి దీనిరి వనిరిరావు నాయక గడుసరి నాయకుడు తన
మాట వింటున్నంతసేపు ఇంటికొదిగిన ఇల్లాలిగా నటించింది ఏ వని
తెలియని అమాయకపు స్త్రీలా మెలగింది తేట మాటలాడింది
నాయకుడు కాస్త తనమాట వినడంలేదని తెలిసేసరికి సానబెట్టిన
చూపులతో జపించిదంట. అనుకూలంగా విన్నంతమాత్రాన మొద్దు-
బారినదనుకోకు అవసరమయితే ఈ చూపుల పదునుతో దారికి తెస్తా-
నని గదమాయించింది.

జూటరిచూపు

అదివో కనుగొను మదియొకతె

యెదుటనే నెలకొనె నిదియొకతె

తేటల మాటలదెరలదే కట్టి

||వల్లవి||

గాటుక కన్నుల కలికొకతె
జూటరిచూపుల జొక్కులు చల్లీ
నీటుగత్వముల నెలకొకతె

(30-68)

“జూటరి” అంటే అబద్ధాలాడేవాడు అబద్ధాలుపలకడం హృదయగతం. కాని అబద్ధాలాడే వ్యక్తి ఆంగికంగా చాల జాగ్రత్తపడతాడు తాను సత్యవంతుడని నమ్మించడానికి అమాయకపు చూపులు వ్రనర్చిస్తాడు. నమ్మితే చాలు బుట్టలో పడేస్తాడు.

నాయక చాల గడుసరి అసలే అందగత్తె ఆపై మాటలు తెరుగుట్టింది. చూపులు చొక్కులు చల్లింది. ఆ కనువాలుకు, ఆ నీటు దనానికి సొమ్మసిల్లిన వ్యక్తి ఈచూపులతో ఇంకా డీలాపడిపోయాడు.

ఇనేగాక నూడిదెగా చూపులు (29-322) బొమ్మలవిల్లు చూపులు (30-48) చూపుల అమ్ములు (30-48) విడుదలచూపుల నీలంబు (30-49) మొదలైనవి జావమ్మవీక్షణ వర్గీకరణలో చేర్చదగినవి.

ఆంగికవీక్షణాలు

అంగాలకు సంబంధించింది ఆంగికం చూనేడమనేది కనులకే ముఖ్యమైంది అలా చూడడంతో ఇతర అంగాలకుకూడ కొంత ప్రాధాన్యం జతచేసి చెప్పడం ఆంగికవీక్షణం. అంతేగాక అవయవాల కదలికలకు తక్కువ ప్రాధాన్యంకల్పించి చూపులకు మాత్రం ప్రాముఖ్యం యివ్వడం తప్పనిసరి. ఈ విభాగంలో శిరసెత్తి చూచి, రులుకుచూపు మొదలైనవి చేరతాయి

శిరసెత్తి చూచి

ఎఱగనట్టే పున్నాడవేమీ నీపు
నెఱయడెరమఱగు నీవే తేరుచుమీ

॥పల్లవి॥

సరిబెండ్లికూతులను సంతము వేయుమంటే

శిరసెత్తి చూచి చూచి సిగ్గుపడేవు

నిరతి శ్రీ వేంకటేశ నేరుపెల్లా నీవాళ్ళిదే

తిరమై నన్నేలితివి తేరుచుమా నీవే (31-416)

ఇక్కడ నాయకుడు దక్షిణుడు అతనిచుట్టూ అంగనాజనం వున్నారు. ఎంత మగవాడయినా అంతమంది ఆడవారి మధ్య వుండడంలో సిగ్గు పడడం నాయకుని వంతు అయింది. నాయకుడు సిగ్గు పడుతుంటే చెలికత్తెలు ఆట వట్టించాలనుకున్నారు ఇంత సిగ్గుపడేవాడివి కాపురం ఎలా చేస్తావయ్యా అని పరిహాసం చేశారు తప్పు చేయడం నీ వంతు తప్పుగా పమర్దించుకోవడం కూడా నీవంటే పెళ్ళికూతుళ్ళను చూడ-వయ్యా అని మరి బతిమాలితే, శిరసెత్తి చూచి “సిగ్గుపడతావెందుకు. అన్నారు.

పెళ్లి వేశ శిరసెత్తి చూడడం స్త్రీలకు సాధ్యమయ్యే విషయం కాదు స్త్రీల చేష్టల్ని పురుషులకి అన్వయించడం ఇక్కడి ప్రత్యేకత. అలాగే “నాయిక” చాల జాగ్రత్త మనిషి నాయకుణ్ణి చూడాలను-కొంటుంది తాను చూడడం ఇతరులు చూడరాదని భావిస్తుంది. అదే సందర్భంలో నాయకుని మమతానురాగాలు తనకే దక్కాలని ఊహించుకుంటుంది. ఈ కథ అంతా చెలికత్తెలు పసిగట్టారు ఇంకా దాచడం మంచిదికాదనుకున్నారు. చెలికత్తె బండారం బయట పెట్టారు.

అయ్యా నాయికకు నిన్ను చూడగానే చిరుచమటలు పట్టాయి ఆ చెమటలే కాలువపై ప్రవహిస్తున్నాయి నిన్ను చూడగానే ఆమె సంతోషపారవశ్యాన్ని అణచుకోలేకపోయింది తాను పట్టువడ్డాననే

నెవంతో తల వంచింది తల వంచుకొని నాయకునిపైపు దృష్టి
సారించింది

కులుకుచూపు

ఒక్కమాటే ఇంతయేల వోరుచుకొనేపు
వెక్కనపు నీచుతికి వేడకయ్యాగాని ||పల్లవి||
చలమెంత గలిగినా సారె సారె బతికి
గులుకుజూపులలోనే నువ్వుశించవే
చెరిగి ఇద్దరికినె (నెండ్రి) జెరి వెంత గలిగినా
వలుకుల రసాల బచ్చిదేరిగాని ||ఒక్క|| (30-80)

తన అధీనంలో తాను లేనప్పుడు పారవశ్యం కలిగినప్పుడు కులకడమనే
క్రియ జరుగుతూ వుంటుంది దీనితో ఒక ప్రయోజనంకూడ జత
అయితే ఈ అంగికవలనం ఎక్కువగా వుంటుంది స్వామిని జూచిన
స్త్రీలు వశం తప్పారు. వారిచేతల్లో సౌందర్య గర్వంకూడా వుంది.
సౌందర్య ప్రదర్శన కూడా వుంది. ఇలాంటి చూపులకు అతనిరూపమే
లక్ష్యం కావడం ఒక ప్రత్యేకత

ఇవేగాక ఓరగండ్లను చూచి (29-51), కొనచూపులు (29-597)
కదలుగన్నుల జూచి (29-41), నిక్కిచూతురు (28-104), నిట్టచూచి,
(30-61), తొంగిచూచి (31-84), అవలనీవల్లా జూచి (31-234), తల
వంచుకొని చూచి (31 422) మొదలైనవి ఈ విభాగంలో చేరతాయి.

భావాత్మకవీక్షణాలు

మనసులోని భావాలను మాటలతోకాని, కళ్ళద్వారా కనుచూపుల
ద్వారా ప్రదర్శించేవి భావాత్మక వీక్షణాలు అపుతాయి ఈభావాత్మక
వీక్షణాలు ఒట్టినచూపు, తవ్పలచూపు, మోహచూపులు మొదలైనవి
చేరుతాయి.

ఒట్టినచూపు :

నామేనే యంత సేసె నాయెదకు
 కామించి కడవారు గాబోయేరు ||పల్లవి||
 ఇన్నియు నోరుచుకొని ఇంతుల దూరగలేక
 కన్నులపెట్టె పొద్దు గడవగను
 పున్నరీతినే వుండి పొట్టిన చూపులు నాకు
 పున్నమవెన్నెల నీడై పొంగు వచ్చినే ||నామే||(28-578)

తన సత్యాన్ని నిరూపించుకొవడం ఒట్టు పెట్టడం అలవాటు. ఈ ఒట్టు పొదాల ఆనగా, మనసు ఆనగా తరచూ చెప్పడం అలవాటు కాని ఒట్టు పెట్టుకొన్న చూపులుగా చెప్పడం ఒక వింత ప్రయోగం.

ఇక్కడ నాయకుడు మౌనుడు నాయికతో మాట. వలుకు సాగించినట్టలేదు కేవలం నాయికను దర్శించడంతో ఆ చూపుల్ని తట్టులేకపోయింది ఒక్కసారిగా పూతపూసినట్లుగా పులికలుపుట్టినాయి. స్త్రీల మధ్య పున్నప్పటికి నాయికపై పు ఒట్టినచూపులు ప్రసరించినాడు. అంగనామణులమధ్య పున్నప్పటికి తాను అందరిలాంటివాడను కానని తన అనురాగమంతాకూడ నాయిక మీదనే తెలిపే విధంగా చూపులు ప్రసరించినాడు. చూపుల్లో దైన్యం వుండవచ్చు. ధైర్యం వుండవచ్చు, ధీమా వుండవచ్చు, ధీశక్తి వుండవచ్చు కాని ఒట్టు పెట్టినట్టుగా చూడడం ప్రత్యేకత.

తవ్వకచూచు

నిలుచున్నాడల్లవాడె నివ్వెరగుతో
 తలపెట్ల జేకొని దగ్గరవె తరుణి ||పల్లవి||
 తవ్వక చూచుచునట్టె తలచు నిన్నాతుమలో

పుప్పొడిగా జుంజుకొన బులకించును
 పువ్వుతిల్లు విరహన పూరకే గోరగీరు
 దప్పి దేరనిమ్మని దగ్గరవే తరుణి ||నిలు|| (29-56)

రెప్పవాల్పకుండా తవ్వుక చూడడం తవ్వుక చూడడంలోని భాగం.
 తవ్వుక చూచుచునట్టె తలచు నిన్నా తుమలోచూడడం రెండూ ఒకేసారి
 సాధ్యమయ్యే విషయాలుకావు కాని వేంకటేశ్వరునిలో రెండుభాగాల
 సమైక్యతను అన్నమయ్య నిరూపించినాడు.

పై కీర్తనలో దశావతార సమన్వయంవుంది. తవ్వుకచూడడంలో
 మత్స్యావతారం కనిపిస్తుంది నాయకకోసం నాయకుడు రెప్పవాల్ప
 కుండా చూడడం సౌందర్య ఆరాధ్యంలో భాగమే.

మోహపుచూపులు

ఎఱిగిన జాణలది ఇట్టి మోహము
 మఱవరా దాలికి మగని మోహము ||వల్ల వి||
 వినయము చేసితేను వెగ్గళించు మోహము
 ననుపు చక్కనయితే నాటు మోహము
 యెనసిన మాటలైతే యీడేరు మోహము
 మనసురా మెలగితే మాననీదు మోహము ||ఎఱి||

యేపొద్దు గాచుకుండితే యిరవోను మోహము
 యేపుమీరి పైకొంటే ఇంపు మోహము
 కోవమెందు లేకుండితే కొనసాగు మోహము
 చూపునెట్టుకొ బూచితే సులదమౌ మోహము ||ఎఱి||

ఇచ్చకమే నెరవితే నియ్యకోలౌ మోహము

నిచ్చకొత్తగా గూడితే నిండు మోహము
 వచ్చి శ్రీవేంకటేశుడే వదలక నన్ను నేలె
 తచ్చితచ్చి కొనరితే తగులొనుమోహము ||ఎడి|| (30-557)

కీర్తనలో వర్ణించాడు.

అనురాగం పేరు. మోహం పేరు. మోహంలో అంగిక రతికీ
 ప్రాధాన్యం అందులో వాచివరుసలపాలు అంతంతమాత్రమే. అను-
 రాగం అలాంటిదికాదు ఇక్కడ నాయిక, నాయకునిపై మరులు
 గొన్నవి ఆమె చూపుల్లో మోహం తొడికినలాడుతుంది

కళ్ళు ఒకచోట, చూపులు ఒకచోట అనడం సాధారణం కళ్ళేమో
 వలచిన స్త్రీ దగ్గరే వున్నాయి కాని కళ్ళ ధర్మమైన చూపునుమాత్రం
 నాయకునితో దోబూచులాడుతున్నాయి కొలనులో తామరలుండవచ్చు
 చెట్లలో పూవులు వుండవచ్చు పరిమళం పేరేచోట వున్నట్లు చూపులు
 వున్నాయి అని అన్నమయ్య పై కీర్తనలో చెప్పాడు

మోహం ఎంతనింద్యమైనప్పటికీ దానికి పరిమళం అంటగట్టడం
 అన్నమయ్య ప్రత్యేకత ఈ మోహం పరమాత్మపరం కావడమే
 గమనార్హం పరమాత్మవట్ల అనురాగమైనా, మోహమైనా రెండూ
 కూడా ఒకేరకమైన ఫలితాన్ని యిస్తాయి

చూపుల్లేనా అవి నిన్ను చుట్టుకొనవా

నగవంటి యేమనినా నాకు బోవునా

మొగమెడ అద్దమేడ ముచ్చటలు గావా

||పల్లవి||

పైపై నాచేత నన్ను బట్టనీక తోసినాను

చూపుల్లేనా నిన్ను నవి చుట్టుకొనవా

పొవరాదు పాలుగలపాయపు వారి పొందు

తీవుచేతి పూవులేడ తేనెలై కురియవా

(30-10)

నాయిక సత్యభామలాంటిది నాయకుడు ఏమి చేశాడో కాని అలిగింది. మారు మంచమెక్కింది నాయకుడు దగ్గరికి వచ్చాడు కాని కోపంతో త్రోసివేసింది కాని నాయకుడు మగవాడని పంతం పట్టలేదు నా చూపుల్లో నీవు బందివని చమత్కరించాడు చూపుల వరుసల్ని సన్నపు దారాలుగా ఊహించడం ఒక వింతభావన పూవు ఒకచోట, తావి ఒక చోట వుండదు. నీరులేక మబ్బులేదు అంగువల్ల నాయికా నాయకులు అచ్యోన్య అనుబంధం వుందని భావన

ఇవేగాక మర్మపుజాపు (29-58), అలరినచూపు (29-375), చిమ్మజూపు (29-383), సళుపుజూపు (29-25), వుదుటునజూచి (29-99), కొనరుజూపులు (29-10), ఏమరించజూచేవు (29-228), దయవారు జూపులు (29-328), జంకించి చూచితేను (29-339), చొక్కాఫచూపులు (29-390), విడుదల చూపులు (30-49), పొలసేచూపులు (30-355) మొదలైనవి ఈ విభాగంలో చేర్చదగినవి

స్థానగత వీక్షణాలు

ఒక వ్యక్తి నిర్దిష్ట ప్రదేశంలో నిలిచి చూచే చూపులు స్థానగత వీక్షణాలు. అది అలా చూడడం చెట్టు వెనుక కావచ్చు, చెట్టుగుబురు కావచ్చు, చుట్టూ కావచ్చు గోడ అడ్డుగా వుంచి చూడడం కావచ్చు. అన్నమయ్య తోరణాల వెనక దాగి చూచే స్త్రీలను క్రింది కీర్తనలో వర్ణించాడు

ఏలనీకు వెరసూ ఇన్నిటా గెలిచితివి

నాలిమాని నీతో నేను నవ్వుచుండగాను

॥పల్లవి॥

మంతనాన నీవావెతో మాటలాడిన సుద్దులు

ఇంతయు నాతో జెప్పిరిందరు నేడు

యెంతకెంత సేసి నాతో యేలానలు పెట్టేవు

రంతు చేసి నిన్ను నేను రవ్వ పెట్టేనా

॥వీల॥

సిగ్గువడకిందరును జేసిన సేతలెల్ల
 సిగ్గుల పోరకొగండ్లనేజూచితి
 అగ్గమై సాకిరులేల అట్టె నాకు దెలిపెను
 తగ్గించి నిన్నిక నేను తలవంపించేనా ||వీల||

కలసిన మీలోని కాపిరాలు నిన్నురేయి
 కలలోనే కంట శ్రీవేంకటగిరిశా
 చెలగి నన్నిట్టె కూలి చెక్కులేల నొక్కెపు
 వలుమారు యిక నిన్ను బంగించేనా ||వీల|| (29-210)

ఎదురుచూచిన చూపు

ఇష్టలయిన వ్యక్తులకోసం ఒకచోట కాచుకుకూర్చొని వుండడం
 ఎదురుచూచిన చూపు ఈ చూపుల్ని అన్నమయ్య-

ఇటమీద మీ చిత్తమెట్లో కాని
 కుటీలకుంతలి హిందే గుణము వో విభుడావి ||వల్లవి||
 యింతి నీకు మేడమీద వెదురుచూచినచూపు
 దొంతులై పెరిగి మరుతూపు లాయను
 యింతట విచ్చేయకున్న యివి యిన్నియును నీవై
 చెంతల వడ్డికి బారు చెప్పితివోవిభుడా ||ఇట|| (30-42)

కీర్తనలో వర్ణించాడు.

మరికొన్ని చూపులు

మగిడిచూచితేను (29-30), తేరకొన నన్నుజూచి (29-94),
 కొనరుజూపులు (29-101), ఎలయింపుజూపు [29-141], నిట్టచూపు
 [29-228], చూపులు నాటించి [29-229], చిలుకుజూపులు [29-282],
 చక్కగచూచినచూపు [29-302], తేటలూరి నీచూపులు [29-315],

చుంగులనీతెలిచూపులు [30-88], వంచినచూపుల [30-108], నాటు
 చూపుల [30-175], చంచలగనుచూపు [30-181], చెంగలిచూపుల
 జూచి [30-351], కలికికన్నులచూపు [30-484], కమ్మిచూపు [30-
 483], చల్లనిచూపులు [30-498], మొగమాటపుచూపు [30-517],
 కొంతపు జూపుల [30-496], మరలిచూచేదాని (30-571), తలయొత్తి
 చూడరాదా [31-5], వాడికచూపుల (31-9), కనుచూపులనే చూచి
 [31-15], కొంచిచూచిరే [31-58], పొలపుగనుసన్నలచూపు[31-76]
 ఇరవుగాజూచి [31-79], తొంగిచూచి [31-84], కన్నులదీలించిచూచి
 [31-91], నెట్టుకొనెజూపులు [31-108], గాడిపొరజూచినాను [31-
 133], తమిత్జూచిన చూపు [31-134], బెనకుజూచే [31-143],
 దిష్టించి తగులజూచే [31-177], కాటుక కన్నులజూచి [31-178],
 తమకించజూచేపు [31-195], పొలపుజూపు [31-208], పమ్మిన
 చూపుల [31-227], వాలుకచూపులు [31-280], చొక్కపుజూపుల
 (31-288), బిత్తరినీచూపుల, (31-376) సోలించిచూచితి (31-410)
 మొదలైనవి

మరికొన్ని చూపులు

రవి గాననిచో కవి కాంచువాడేగదా అనివృథంచె పరిపాటి. కవి
 చూపులు ఎక్స్-రే కళ్ళలాంటివి ఆ చూపుల్లో పడనివారులేరు ఆ
 చూపుల్ని సరసంగా, అందంగా, హుందగా, సాఖిప్రాయంగా వర్ణించిన
 వాగ్గేయకారుడు అన్నమయ్య.

2. శ్రీ వేంకటేశ్వరోదాహరణం .

ఆంధ్రవాఙ్మయం ప్రత్యేకతను నిరూపించే కాఖలలో ఉదా-
హరణప్రక్రియ ఒకటి సంస్కృతవాఙ్మయంలో “ఉదాహరణం”
అనేమాటవున్నా ఈప్రక్రియ బాగా విస్తరించింది. తెలుగుసాహిత్యం
లోనే అనడంలో ఎలాంటి సందేహంలేదు. ఈ ఉదాహరణ వాఙ్మయం
గురించి ప్రముఖుల అభిప్రాయాలు

ఆచార్య యస్వీ జోగారావు గారు “భగవద్గీతా తత్వము నుదా-
హరించు స్తోత్రప్రాయమైన రచన కావున నీ శాస్త్రప్రభేదమునకు
ఉదాహరణమనుపేరు ఉచితము, సార్థకమును. స్తోత్రప్రాయ రచన
మనగా ఉత్త సాధారణ స్తోత్రముగాదు. అదియొక విశిష్టమైన రచనా
పద్ధతి, నిబద్ధతయుగలది” అని పేర్కొన్నారు

కవిసామ్రాట్ విశ్వనాథ శర్మనారాయణ గారు “జగత్తంతయు
గ్రీయాస్వరూపము సర్వక్రియయు బరమేశ్వరునందు జరగె-

వసించును దాతువు సర్వదా విభక్తాశ్రయము ఏవిభక్తికోసంబంధము లేక క్రియలేదు అందుచేత నన్ని విభక్తులతో బరమేశ్వరుని జెప్పినప్పుడు భగవంతుడు సర్వక్రియా స్థానభూతుడని వ్యంగ్యము. ఇదియుదాహరణ కావ్యరహస్యము” అని అన్నారు.

ఉదాహరణ సాహిత్య ఆవిర్భావం వికాసం

ఉదాహరణం ప్రధానంగా స్తుతిరూపం ఈ స్తుతులు వైదిక సాహిత్యంలో మొదటిదైన ఋగ్వేదంలో వున్నాయి ఈ స్తుతులున్న సూక్తాలకు “కుంజావసూక్తములు” అనిపేరు ఈ సూక్తులు ఋగ్వేదంలో 20వ కాండలో వున్నాయి వీటిని ”నారాశంసి” అనికూడా పేర్కొంటారు

ప్రాచీన తౌకిక సంస్కృతకావ్యాల్లో “ఉదాహరణం” అనే పేరు స్పష్టంగా వుండి కవికులగురువు కాళిదాసు రఘువంశంలో (4-79) విక్రమార్కశీయనాటకం (2-15)లో ఉదాహరణం ప్రస్తావించాడు. కాళిదాసుకన్న ప్రాచీనుడయిన భరతముని నాట్యశాస్త్రంలో కళిక్తోత్కళికలను ప్రస్తావించాడు అయితే అనాటి వీటి స్వరూపం మనకు స్పష్టంగా తెలియదు

సంస్కృతభాషలో వెలువడిన ఉదాహరణ కావ్యాలను పరిశీలిస్తే అవి తెలుగుభాషలోని ఉదాహరణ రచనారీతిని అనుసరించి రూపొందినట్లు చెప్పవచ్చు “ద్విపద” అనేమాటలాగా “ఉదాహరణం” అనే పేరుకూడా సంస్కృతభాషనుండి వచ్చి వుంటుందని పండితుల అభిప్రాయం. ఇలా తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రవేశించిన ఉదాహరణం అనేక విషయాలతో ఛంద సంప్రదాయాలలో సమ్మేళనరూపంలో రూపొందిన విశిష్ట రచనారీతి అని చెప్పక తప్పదు

మతప్రచారానికి సాహిత్యాన్ని సాదనంగా స్వీకరించి అనేక నూతన లఘు ప్రక్రియలకు ప్రాకంబుటై శ్రీకారం చుట్టినవాడు పొల్కురికి సోమన కాబట్టి ఉదాహరణ వాఙ్మయశాఖకు సాహితీ ప్రహ్లాదయినాడని చెప్పవచ్చు. లభ్యమయిన ఉదాహరణ కావ్యాల్లో బసవోదాహరణమే మొట్టమొదటిది సంస్కృతభాషలోకూడ ఇతని ఉదాహరణ కావ్యమే ఆద్యమైంది.

పొల్కురికి సోమనాడుని రచనారీతిని అనుసరించి రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు త్రిపురాంత కోదాహరణాన్ని తాళ్ళ పెదతరునులయ్య శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణ కావ్యాన్ని రచించారు. పీరిద్దరూ అందుచేసి కొన్ని మార్పులను చేసి అనుసరించి ఒక నియమిత రూపాన్ని ఏర్పరచారు.

సోమనాథాధుల రచనలను వరిశీలించి తెలుగు లాక్షణికులైన విన్నకోట పెద్దన (1403) అనంతపుడు (1435) సంస్కృతలాక్షణికులైన విద్యానాథుడు (1320) పెదకొమటి శేమారెడ్డి (1400) గౌరన (1400) మొదలైనవారు సమగ్రంగా చర్చించారు. సోమనాథునికి పూర్వులైన లాక్షణికులెవ్వరు ఉదాహరణ వాఙ్మయ లక్షణాలను గురించి ప్రస్తావించలేదు.

ఉదాహరణలక్షణాలు

1 ఉదాహరణం సప్తవిభక్తులను సంబోధన విభక్తిని ఉదాహరించు లఘుకృతిని, ఈ లఘుకృతి “శ్రీ”కారంతో ప్రారంభించబడుతుంది.

2 ఇది ప్రధానంగా స్తోత్రరూపం అవడాన్నిబట్టి దేవతా పరంగా క్యాచిత్కంగా మానవపరంగాకూడ వుంటుంది.

3. ఉదాహరణ కావ్యాల్లో ప్రధానంగా ఎనిమిది వృత్తాలు, ఎనిమిది కళికలు, ఎనిమిది ఉత్కళికలు, ఒక సార్వవిభక్తికవద్యం ఒక కవికృత నామాంకిత వద్యం అనే ఆయిదు విభాగాలతోగూడి మొత్తం 28 వద్యాలుంటాయి. ఈ 28 సంఖ్య పదాశిపుని షడ్వింశతి తత్త్వద్యోతకం అంటారు.

4 వృత్తాల్లో అక్షరగణప్రధానాలై చంపక, ఉత్పల, శార్దూల, మత్తేభ వృత్తాలుంటాయి

5. కళికమాత్రా ఛందస్సంబంధిత రగడబేదం. ఇందులో ఎనిమిది పాదాలుంటాయి.

6. మార్గదేశి కవితా సమ్మేళనరూపమైన సాహిత్యప్రక్రియ.

7. ఉత్కళికలో కళిక సగభాగం అర్థకళిక. ఉత్కళికలోగూడ ఎనిమిది పాదాలే వుంటాయి.

8. ఎనిమిది పాదాలు వున్న కళికోత్కళికలలో ఒకే రగడ, ఛందం ప్రయుక్త మపుతుంది కాని కళికలో వుండే మాత్రాగణ సంఖ్యలో సగం మాత్రమే ఉత్కళికలో వుండాలి

9 సార్వవిభక్తికం ఒక్క వద్యంలోనే అన్ని విభిక్తులు ఉదాహరింపబడుతాయి ఇది సాధారణంగా శార్దూల వృత్తంగాని మత్తేభ వృత్తంగాని వుంటుంది

10. ఉదాహరణ కావ్యాల్లో విభక్తి ప్రత్యయాలు వృత్తాలలో అన్ని పాదాలలో వుండక్కరలేదు ప్రాయీకంగా నాల్గవపాదంలో వుంటే చాలు. అయితే కళికలో మాత్రం ప్రతిపాదంలో వుండితీరాలి ఉత్కళికలో ఈ నియమం అక్కరలేదు. కాని ఇంకానూ చివరి రెండు

చరణాంతాల్లో ప్రత్యయాలు విధిగా వుండాలి. సంబోధనలో మాత్రం అన్ని పాదాలు సంబోధనాంతాలుగానే వుండాలి.

11 ఒక్క చతుర్థి విభక్తియందు ఉత్కృశికలో మాత్రం ప్రతి పాదాంతంలో “తై” అనే ప్రత్యయం విభక్తి ప్రత్యయం అయినా కాకపోయినా విభక్తివలె తలపిస్తూ వుండాలి. ఇట్లు విభక్తివలె తోచి విభక్తికాకుండా ఈ ప్రత్యయస్వరూపాన్నే లాక్షణికులు “విభక్త్యా భాసం” అని చెప్పారు

12 కళికల్లో ప్రతిపాదం స్వతంత్ర కావ్యంగా వుండాలి. ఉత్కృశికల్లో ఏకనమానంగా వద్యపాదాలు వుండాలి.

13 వృత్తాల తరువాత కళికల ప్రారంభం “వెండియు” మణియు అనే వాటితో కలసిపోతూ వుంటుంది

14 కవికృత నామాంకిత వద్యంలో కవిపేరు, ఉదాహరణం పేరు నియతం

15 ఇది కేవలం స్తుతిరూపకమైంది, కాబట్టి పాడుకోవటానికి యోగ్యంకూడా ఇందలి వద్యాలు రాగాంగ ప్రధానాలు అంటే రాగాలతో పాడదగ్గవి కళికోత్కృశిః ఋ తాళాంగ ప్రధానాలు. త్రిపుట-జంపె-రూపక తాళాలలోనే పాడా ఆ తాళాలకు అనుకూలమైన త్ర్యశ్ర, చతురశ్ర, మిశ్ర జాతులంటు ప్రకటితం కావాలి.

16 మహాకావ్యమందలి నాయకునివలె ఇందుకూడా నాయక గుణకీర్తనమే ప్రధానం

17. “అల్పాక్షరముల నవల్పార్థరచన కల్పించుటయుగాదె కవి వివేకంబు” అన్న సూక్తికి ఉదాహరణ కావ్యాలు లక్ష్యాలు.

ఎనిమిది విభక్తులతో ఎనిమిది వృత్తాలు, ఎనిమిది కళికలు, ఎనిమిది ఉత్పాదకాలు, ఒక సార్వవిభక్తకవద్యం, చివర ఒకఅంకితాంక వద్యంచేర్చి రచించబడిన స్తోత్రరూపం ఉదాహరణం అని చెప్పవచ్చు

పెదతిరుమలయ్య - రచనలు

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య - అక్కమాంబల మగసంతానం పెద తిరుమలయ్య ఇతడు 1458-1554 ప్రాంతంవాడు శ్రీమద్వేదమార్గ ప్రతిష్ఠాపనాచార్య, శ్రీరామానుజ సిద్ధాంతస్థాపనాచార్య కవితార్కరిక కేశరి, శరణాగత వజ్రవంజర అనేవి ఇతని బిరుదులు ఇతని రచనలను వరిశీలిస్తే తిరుమలార్యుడు, తిమ్మయ్య, తిమ్మనార్యుడు, తిమ్మడు, తిరుమలయ్య, తిరుమలయ్యంగార్ అనేవి ఈతని పేర్లని పృష్టమవుతాయి ఈ పేర్లేగాక తిమ్మయ్యార్యుడు, అన్నయ తిరుమలార్యుడు, తిరుమల తిరుమలాచార్యుడు, తిరుమల దేశికులు, సేంకటపతియోగి, తలవాక తిరుమలయ్య అనే పిల్లన్నాయిని వేటూరి ఆనందమూర్తి వేంకటేశ్వయ్య గార్లు పేర్కొన్నారు.

పెద తిరుమలయ్య శృంగార ఆద్యాత్మసంకీర్తనలు, వేంకటేశ్వర వచనాలు, శృంగారదండకం, చక్రవాళిమంజరి, శృంగార వృత్తి శతకం, వేంకటేశ్వరోదాహరణం, నీతిసేవితకం, సుదర్శనరగద, రేఫాకారనిర్ణయం, భగవద్గీతి తెలుగువచనం, ద్విపద హరివంశం, సంకీర్తన లక్షణవాళి, శ్రీవేంకటేశ్వర ప్రభాతస్తవం మొదలైనవి ద్విపదహరివంశం, సంకీర్తనలక్షణవాళి అలభ్యాలు

ఇతని లఘుకృతులు పెక్కింటిలో శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణం ఒకటి. ఇది పైష్టవమతివరంగ వెలసిన మొదటి ఉదాహరణ కావ్యం. ఈ కావ్యం శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితమై సప్తవిధ విభక్తుల్ని

ఉదాహరిస్తూ వరమార్గతత్వాన్ని తెలియజెప్పే భక్తిమయ రచన కావడంబట్టి శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణం అనేపేరుసార్థకం ఇది తెలుగులో వెలసిన ఉదాహరణ కావ్యాల్లో మూడవది అయినా అలంకారికలు నిర్ణయించిన లక్షణాలన్నీ సంతరించుకొన్న మొదటి ఉదాహరణ కావ్యంగాడ ఇదే అని చెప్పవచ్చు. దీనికి ముందు వెలువడిన బసవోదాహరణం, త్రిపురాంతకోదాహరణం రెండూకూడ శైవమత ప్రధానావై న అముకావ్యాలు

బసవోదాహరణంలో చంపకం, ఉత్పలమాల వృత్తాలు వాడబడినాయి త్రిపురాంతకోదాహరణంలో షష్టివిభక్తికిమాత్రం చంపకం తక్కిన విభక్తులన్నింటిలో ఉత్పలమాలా వృత్తాలు ప్రయోగింపబడి పున్నాయి వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో అన్ని విభక్తులకు ఉత్పలమాలా వృత్తాలలో రచన కొనసాగింది.

లక్షణ సమన్వయం

తెలుగులో కావ్య రచన “శ్రీ”కారంతో ప్రారంభించాలనే నియమాన్ని పాల్కురికి సోమన బసవోదాహరణంలో, రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు త్రిపురాంతకోదాహరణంలో, పెద తిరుమలయ్య శ్రీ వేంకటేశ్వరోదాహరణంలోను పాటించారు. ముగ్గురూకూడ ప్రారంభంలో ఉత్పలమాలా వృత్తాన్నే వాడినారు.

పెద తిరుమలయ్య ప్రథమావిభక్తిలో వాడిన ఉత్పలమాలా వృత్తం

శ్రీ కరుణా కరుండగుచు రిపుల దీపుల బ్రోచి కాచుచుం
గైకొని లోకముల్ మనిసి కర్తయు భర్తయ్యై మునుల్ సురా
నికము లోకముల బొగడ గీరజ జాతుని జాతయైన ను
ల్లొకుడు వేంకటేశ్వరుడు చూడగనొప్పెడు బ్రహ్మమింతకున్

కృతి చివర అంకితాంక వదనం ఉండాలి బసవ, త్రిపురాంత-
కోదాహరణకావ్యాల్లో అంకితాంకవద్యంలేదు వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో
వేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితంగా రచింపబడిన చివరి వద్యం.

అరవితారకంబుగ నుదాహరణంబు రచించె భక్తివి
స్తారత దాశ్వుపాక పురశాసనుడన్నయ తిమ్మనార్యుడిం
పొరగ జక్రనందక గదాంబుజధారికి శ్రీవధూమనో
హారికి వేంకటాచల విహారికి శౌరికి నంకితంబుగాన్

ఈ వద్యంలో పెద తిరుమలయ్య తిరుమలాచార్యుడుగ
పేర్కొన్నాడు.

ఉదాహరణకావ్యాల్లో విభక్తి ప్రత్యయాలు వృత్తాల్లో సర్వత్ర
గాక నాల్గవపాదంలో ఉంటేచాలు. కళికలోమాత్రం ప్రతిపాదాంతంలో
వుండాలి. ఉత్కళికలో ఈ నియమం పాటించ అక్కరలేదు, అయితే
రెండుపాదాల్లో మాత్రం విధిగా వుండాలి. పెద తిరుమలయ్య ఈ
నియమం పాటించాడు.

ద్వితీయ విభక్తి

ఉ॥ ఏటికి నేల్పులార చదలేటికి వోయెదరిందు రండుకో
నేటికి నచ్చు దీర్ఘచయమెబ్బ లక్షలతోడగూడుము
కోట్టియొనంచు బల్కులు నికొలుల మాటలనేర్చి కీరముల్
వాటు తటాట విస్ఫుటన నల్పెడు వెంకట బర్త గొల్పెదన్

కళిక

మణియు గొడిగిన బుధుల మనసు లెనసినవాని
మెఱగులకు గురియైన మేను పూనినవాని

గొల్లెటల నెల్లడల గూడిమాడినవాని
 మల్లలను విల్ల ,టు మట్టికొట్టినవాని
 జక్రమున వక్రమును జడియ నడిచినవాని
 శుక్రదొక వక్రగతి చూపజొపినవాని
 వీరుడగు కౌరవుని వీడవాడినవాని
 భూరుడగు సీరితో జోడుగూడినవాని

ఉత్కళిక

మెడెములు గూడుకొని
 వాడలను దాడిగొని
 యుట్టులను జట్టులను
 దెట్టెలుగ గొట్టివని
 యాటలను బాటలను
 జోటులను మాటుకొని
 కలసి మెలసినవాని
 దులసి వలసినవాని

ఉదాహరణంలో ఒక్క చతుర్థివిభక్తిలో మాత్రం ఉత్కళిక ప్రతి పాదాంతంలో “కై” అనే ప్రత్యయం ఉండాలని నియమం విభక్తి ప్రత్యయం కాకపోయినా విభక్తి ప్రత్యయంవలె తలపిస్తే చాలు చివరి రెండుపాదాల్లోమాత్రం విభక్తిప్రత్యయమైన “కై” ప్రత్యయం వుండాలి ఈ నియమం సోమన బసవోదాహరణంలో కనిపించదు. త్రిపురాంతకోదాహరణంలో “కై” ప్రత్యయం విభక్త్యాభ్యాసరూపంలో కనిపిస్తుంది చివరి రెండు పాదాంతాల్లోనేగాక కొన్ని యితర పాదాంతాల్లో “కై” విభక్తి” ప్రత్యయం వుంది.

పెద తిరుమలయ్య వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో మాత్రం తుది రెండు చరణాంతాల్లో “కై” ప్రత్యయం రూపంలో వుండి మిగిలిన చరణాంతాల్లో తదాభాసరూపంలో వుంది.

ధారుణీ భారనివారణకలకై
 శోరవిహార విచారమనెడికై
 తవమున జనమ న తిరుగుకై
 దువుగొని వివిధ సవిధదానవకై
 కసరుధిర సలిలమెసగ వినరికై
 వసముగ సురవిసరము నేలినకై
 లాసనివాస సతీవంద్యునకై
 హాస పమున్నత బుధనంగునకై

వేంకటేశ్వరోదాహరణం రచనా ప్రణాళిక క్రిందివిధంగా వుంది.

విభక్తి	వృత్తం	కళిక	ఉత్కృశిక
1. ప్రథమ	ఉత్పలమాల	వృషభగతిరగడ	హరిణగతిరగడ
2. ద్వితీయ	”	ద్విరదగతిరగడ	(ఇందుసగం)
3. తృతీయ	”	హయప్రచార ”	(ఇందుసగం) (లేదా తురగవల్లనం)
4. చతుర్థి	”	హరిగతిరగడ	మధురగతిరగడ
5. పంచమి	”	ద్విరదగతి ”	(ఇందుసగం)
6. షష్ఠి	”	హయప్రచారరగడ	(లేక తురగవల్లనం) ”
7. సప్తమి	”	ద్విరదగతిరగడకు	(ఇందుసగం) సమీపమగు ఛందం

- 8 సంబోధన " ద్వీరదగి-రగి (ఇంటనగం)
 9 సార్వవిభక్తికం స్వామలం
 10 అంకితాంకవద్యం - ఉత్పలమాల

తిరుమలయ్య వేంకటేశ్వర ఉదాహరణలో అన్ని వృత్తాలు ఉత్పలమాలలే సార్వవిభక్తికిమాత్రం శార్దూలవృత్తం గ్రహించడమనే విషయం త్రిపురాంతకోదాహరణంలోకూడ వుంది త్రిపురాంత-కోదాహరణంలో షష్టికి మాత్రం చంపకమాల వృత్తం వాడబడివుంది "శార్దూస్తనే నమపాదినాం శార్దూల విక్రీడితామతా" అనే నిర్వచనాన్ని బట్టి వుండవచ్చునని వేటూరి ఆనందమూర్తి గారి అభిప్రాయం శార్దూల వద్యంలోనే అన్ని విత్తులు వుంటాయి

నీవీశుండవు నిన్ను గొల్తు వరముల్ నీచేత గైకొందునే
 గైవారం బొనరింతు నీకొఱకు సంకల్పింప నీడేతెమ
 త్పైవల్ నీవలనన్ మహాయశము నిల్పెన్ నీకు నీయందుల
 క్షీవాల్ల ఖ్యమా గంటి భక్తవరదా శ్రీవేంకటాద్రిశ్వరా

పెద తిరుమలయ్య "వేంకటేశ్వరోదాహరణ" స్తుతి ప్రధాన మయిన లఘుకృతి "స్తుతి" అన్నది విష్ణువుకు చాల ప్రీతికరమయిన అంశం. "నోరునొవ్వంగ హరిశ్చి మడువడేని" అని భాగవతం. అందువల్ల వైష్ణవవాఙ్మయంలో స్తుతి సాహిత్యం ఎక్కువ ఈ స్తుతి వరబ్రహ్మనిగికి సంబంధించినదో, లేదా అవతారాలకు సంబంధించినదో రెదా అర్పావతారానిగికి సంబంధించినదో కావచ్చు ఈ దృష్టితో వరిశీలిస్తే వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో దశావతారాలలో రామకృష్ణా ద్యవతారాల ప్రసక్తి ఎక్కువ కనిపిస్తుంది

స్వామి అనంత కల్యాణగుణుడని వైష్ణవుల విశ్వాసం అతని గుణకీర్తన కర్తవ్యంగా వారు భావిస్తారు గుణాలలో మనఃతలుకూడ

చేరుతాయి కాబట్టి అనితరసాధ్యమైన స్వామి చేతల్ని కూడ గుణ సంఘంలోనే చేర్చి కీర్తించడం పరిపాటి వైష్ణవాన్ని ఉపరిగా పెట్టుకొన్న పెదతిరుమలయ్య కూడా విష్ణుదేవుని గుణాలను, ఘనతలను కొనియాడిన వైనం హృదయాన్ని స్పృశిస్తూ వుంది.

మణియు గుణుతగు గుణనుమణులలుగల వతివలన
మణగు మెణగులు లేని మానవుల గతివలన
గురువరుని గతనుతులగూర్చు శూరునివలన
బురహరుని వగతుడెగ బోరు ధీరునివలన
గమలమున దనయు గరుడవాహనువలన
నలువనెల వవల ధ్రువునకు నొసగు హరివలన
గలువ చెలియలిని గలయు బిత్తరివలన

సృష్టికర్త బ్రహ్మ, అయకారుడు శివుడు స్థితికారుడు విష్ణువ్చ అవతారాలనేవి బ్రహ్మకుగాని, శివునకుగానిలేవు అవతారాలు విష్ణువుకు మాత్రమే దుష్టశిక్షదార్థం, శిష్ట రక్షదార్థం విష్ణువు అవతారాలు స్వీకరిస్తాడు. రాముడయినా, కృష్ణుడయినా అతడు విష్ణువే అందువల్ల కవులు, భక్తులు విష్ణువ్వల ఆబేదంగా కీర్తిస్తారు అలాగే పెదతిరుమలయ్య విష్ణువు లోకోత్తరక్రియలను కీర్తించాడు వాటిలో త్రిపురసంహారం, ధ్రువానుగ్రహం మొత్తైనవి చెప్పుకోదగ్గవి

త్రిపుర సంహారం

తారకాసురుని కుమారులు తారకాక్షుడు, కమలాక్షుడు, విద్యున్నాలి అనే ముగ్గురు వీరు బ్రహ్మను గురించి తవస్సుచేసి వరం సంపాదించారు తారకాసురుడు స్వర్గంలో హిమపురాన్ని, కమలాక్షుడు ఆకాశంలో రశితురాన్ని విద్యున్నాలి భూమిలో ఆయపపురాన్ని పాలించ-

సాగారు దిక్పాలకుల వట్టిజాలను నేలమట్టం చేస్తూ పర్వతశృంగాలు పగిలేవిధంగా చేస్తూ, గ్రహాలు ఊడివడివిధంగా, పాతాళవాసులు పరిగెత్తేవిధంగా, దేవతా విమానాలు నేలకూలేవిధంగా త్రిపురాలు తిరుగసాగాయి ఆ పురాలను అంతమొందించడానికి ఎవరికీ సాధ్యం కాలేదు

బ్రహ్మ, ఈశ్వరుడు, సకల దేవతాసమూహం అంతాపై కుంఠానికి వెళ్లి శ్రీమన్నారాయణుని సందర్శించి, సన్నుతించి త్రిపురదైత్యుల సంగతి విన్నవించారు మహావిష్ణువు గ్రహించి సమయం చూసి త్రిపుర సంహారం చేస్తాడు. ఈ త్రిపురసంహార విషయాన్ని పెద తిరుమలయ్య ఒక శతశ్లోకంలో పేర్కొన్నాడు

పురము లెఱియు శరమనంగబరగి దురము పురికొనంగ
బగతులగల మిగులగొట్టి నగజమగడు పొగడునట్టి
గెలుపు నిలుపు తలపులెంచి బలము చలము కలిమి మించి
జనుల మనుషు ఘనునిచేత వనజ తనుజ జవకుచేత

ద్రువానుగ్రహం

సూర్యుతా (సూర్యునిత) ఉత్తానపాదుల కుమారుడు ద్రువుడు. ఇతని సవతితల్లి సురచి ద్రువుడు బాల్యంలో తండ్రి తొడపై గూర్చుండగా అతని సవతితల్లి “నా కుమారుడు కూర్చుండదగినచోట్లో నీవు కూర్చుండ తగదు. నా గర్భంలో జన్మించినగాని నీకంతటి యదృష్టం కలుగదు పొమ్మ” అని కసరుకొంది ఆ మాటలు విన్న ద్రువుడు కోపించి తల్లి అంగీకారంతో తపోవనానికి వెళ్ళాడు మార్గ మధ్యంలో నారదుని కలుసుకొని అతనిచే ప్రేరితుడై విష్ణువునుగురించి తీవ్రంగా తవస్సుచేశాడు ఈతని తవస్సుకుమెచ్చి విష్ణువు వ్రత్యక్షమై

అనుగ్రహించాడ. పెద తిరుమలంబు ఇదే విషయాన్ని “నలువల వలల ద్రువునకు నొసగు హరివలన” అని తెలిపినాడు ఈ అంశాల గాక “కన్నులయెండయుమెండుగ గాయగ జేయగల విష్ణునకై” అని, “గమలమున దనయు గను గరుడవాహనువలన” అనేవి విష్ణు ప్రశంసను తెల్పేవి

విష్ణుదేవుని దశావతారాలు ప్రసిద్ధాలైనప్పటికి పెదతిరుమలయ్య రామ, కృష్ణావతారాలకే ఎక్కువ ప్రాధాన్యత యిచ్చాడు దీనికి అనేక కారణాలు ఉహించుకోవచ్చు.

1 సీతారాములను తల్లిదండ్రులుగా భావించి ఆంధ్రులు ఆరాధించడం. 2 మానవతా విలువల్ని ఆవిష్కరించే రామగాద ఆంధ్రులను ఆకర్షించడం 3 కృష్ణుని పాల్వక్రీడలు హృదయాన్ని రాచక్రీడలు రసితనను, అద్భుతక్రీడలు లేదా అతిలోకలీలలు అంతరంగాన్ని ఆకట్టుకోవడం, కృష్ణగాధ తెలుగువారిలో బాగా చొచ్చుకు పోవడం పోతన - అన్నమయ్య కృష్ణుని అతని వ్యక్తిత్వాన్ని పామరులదగ్గరికికూడాతీసుకుపోవడంవల్ల అతడు తెలుగువారికి అత్యంత సన్నిహితుడుకావడం, తెలుగువారిలోని వారుగానే వరిగణన పొందిన రామకృష్ణులు పెద తిరుమలయ్యున అతని కవిత్వాన్ని ఆకట్టుకోవడం, పైగా రామకృష్ణులవల్ల విశేష భక్తి ప్రవృత్తులు కనబరచి అసంఖ్యాక కీర్తనలు రచించిన అన్నమయ్య ప్రభావం అతనిపై ఉండడం, తాను రోజూ వెళ్ళి సేవించే తిరుమల అలయ గర్భగుడిలో వున్న రామకృష్ణ విగ్రహాలు భావప్రేరణకు దోహదం చేయడం ప్రధాన కారణాలు కావచ్చు

రామావతారం

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య తిరుమల అలయంలోని శ్రీరామునేగాక

ఒంటిమెట్ట రఘురాముని, గుత్తిరఘురాముని, వావిలిశాడు శ్రీరామ-
చంద్రుని, విజయవగరం రాఘవుని, తిరువతి రఘురాముని కీర్తించి-
నాడు. తిరుమల గర్భాలయంలో వున్న ఈ స్వామికి 15వ శతాబ్దం
నుండి స్వామివారితోపాటు పూజాదికాలు సాగుతుండినట్లు తిరువతి
శాసనాల్లో వున్నాయి.

ఏనాడు వాల్మీకి కరుణరస హృదయం కరగి రామాయణ కావ్య
లహరిగా ప్రవహించిందో అనాటినుండి మానవజాతి రామకథా
ప్రవణానందకందశిత హృదయారవిందాలతో పునీతమైంది రాముడు
లోకాభిరాముడు ఇతడు ఎంత ప్రతిపీఠభయంకరుడో అంత నిజభక్త
పారిణుడు. రాముని శౌర్యగుణ పరాక్రమాలను కీర్తించే అన్నమయ్య
కీర్తన చూడండి

జయ జయ రామా - పమరవిజయ రామా
భయహర నిజభక్తపారిణ రామా
జలధి బంధించిన సౌమిత్రి రామా
సెలవిల్లు విరచిన సీతారామా
అల సుగ్రీవునేలిన అయోధ్యరామా
కలిగి యజ్ఞముగావే కౌసల్యరామా
అరి రావణాంతక-ఆదిత్య కులరామా
గురుమౌనులనుగావే - కోదండరామా
ధరనహల్యపాలిటి దశరథరామా
హరురాడి సుతులలోకాభిరామా
అతి ప్రతాపముల మా యాత్మగాంతకరామా
సుతకుశలవప్రియ సుగుణరామా

వితత మహిమల శ్రీవేంకటాద్రి రామా

మతిలోన బాయని మనువంశి రామా (IX-11)

పెద తిరుమలయ్య రచితమైన బసవోదాహరణంలో రామా-
వతారానికి సంబంధించిన అహల్య వృత్తాంతం, శివధనుర్భంగం,
సేతునిర్మాణం మొదలైన అంశాలున్నాయి.

అహల్య వృత్తాంతం

సీతా స్వయంవరం వార్త విని రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రుడు
వెంటబెట్టుకొని మిథిలానగరానికి బయలుదేరినాడు. మార్గమధ్యంలో ఆ
ముగ్గురుకూడ గౌతమవనం చేరుకున్నారు. భర్తృశాపంవల్ల శిలగా
పడివున్న అహల్య రాముని పాదస్పర్శతో రమణిగా మారింది ఈ
విషయాన్నే తిరుమలయ్య “శాతి నాతిజేసి వాసిబట్టు పెట్టు వానిచేత”
అని తెలిపినాడు. అంటే కోరకనే శాపవిమోచనం గావించిన మహాను-
భావుడు రాముడు.

మిథిలలో జనకుని కొలువులో రాముడు శివధనుర్భంగంచేశాడు.
సీతారాములకు వివాహం జరిగింది ఈ విషయాన్ని పెదతిరుమలయ్య
“కలకు విణిసెణి విలుచు ఘనజనక జామాత” అని చెప్పినాడు.

సేతు నిర్మాణం

రాముడు కపిసైన్యంతో లంకమీదికి దాడి పెడలాడు సముద్ర
తీరం చేరుకుని దారి వదలుమని సముద్రుని ప్రాధీయపడ్డా ఫలితం
లేకపోయింది. రాముడు బాణం సంధించగా భయంతో సముద్రుడు
రాముని సమీపించి క్షమాపణ కోరుకున్నాడు. సేతునిర్మాణంచేయమని
సలహా ఇచ్చాడు ఈ విషయమే వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో వుంది.
“జలధి నడుమను దెరువు విరివిగ జరపి వరపిన దేవదేవుడు” ఈ

అంకాలేగాక రామునికి సంబంధించనివి “వాతజాతు బనులగొనుచు
వసుధ నెనగు వానిచేత, భోజరాజు పుత్ర మైత్రి బొదలి మొదలు
శ్రీకరునకు, లేటి శరకోటి నెడలించి త్రుంచిన రామ” సేంకబేళ్ళరో-
దాహరణంలో వున్నాయి.

కృష్ణావతారం

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య సంకీర్తనలలో అనేక బాలకృష్ణ
సంకీర్తనలున్నాయి. బాలకృష్ణ స్వామికి ప్రీతయంతినాడు, బ్రహ్మా-
త్పవాల్లో విడిగా పూజలు జరిగేవి, జరుగుతున్నాయి కూడ.

బాలకృష్ణుడు ఇద్దరు తల్లుల ముద్దులబిడ్డడు. శ్రీకృష్ణుని కొందరు
ప్రణయంతో సాధిస్తే మరి కొందరు వగతో సాధిస్తారు. బాబునివలె
తిరిగి యోగీశ్వరేశ్వరుడు, రత్నాల గుజాలన్నీ ఈ రాజీవాక్షునిలో
రాశీభూతమై నిలచినవని అన్నమయ్య—

ముద్దుగారే యశోద ముంగిట ముత్యము వీడు
తిద్దరాని మహిమల దేవకీ నుతుడు
అంతనింత గొల్లెతల అరవేతి మాటికము
వంతమాడే కంసునిపాల వజ్రము
కాంతుల మూడులోకాల గరుడవచ్చు బూస
చెంతలమాలో నున్న చిన్నికృష్ణుడు
రతికేళి రుక్మిణికి - రంగుమోవి వగడము
మితిగోవర్ధనపు గోమేధికము
నతమై శంఖచక్రాల సందులపై ధూర్యము
గతియై మమ్ము గావేటి కమలాక్షుడు
కాళింగుని తలపై గప్పిన పుష్కరాగము
యేలేటి శ్రీసేంకటాద్రి యింద్రనీలము

పొల జలనిధిలోన బాలుని దివ్యరత్నము
బాలునివలె దిరిగి బద్మవాళుడు (1X-288)

పెద తిరుమలయ్య వేంకటేశ్వరదాహరణంలో కృష్ణావతారానికి సంబంధించిన వ్రధానఘట్టాలు 1. సాందీవవృత్తాంతం, 2 కాశీయ మర్దనం, 3 గోవర్ధన వర్వత వృత్తాంతం, 4 బాబాసుర వృత్తాంతం మొదలైనవి.

1. సాందీవ వృత్తాంతం

బలరామకృష్ణులు సాందీవునివద్ద విద్య వభ్యసిస్తారు గురు-దక్షిణగా చనిపోయిన బాలుని తెచ్చి యిమ్ముని కోరాడు రామకృష్ణులు నముద్రాన్ని పమిపించి తమ గురువుత్తుని తెమ్మని కోరారు. “ఆ బాలుణ్ణి వంచజనుడు మ్రింగాడని నముద్రుడు చెప్పి అతని నివాసం తెలియజేశాడు ” హరి వంచజనుణ్ణి చంపి హిట్టచీల్చి బాలునికి బదులు శంఖాన్ని చూచి దాన్ని గ్రహించారు. యముని దగ్గరకు వెళ్ళి గురుకుమారుని తీసుకువచ్చి గురువుకు అప్పగించారు ఈ అంశాన్ని తిరుమలయ్య “గురువరుని గతసుతులగూర్చు శూరునివలన” అని తెలిపాడు.

మృత్యువునుకూడా దండించగలడనే లోకోత్తర వ్రవృత్తి వికదీకరించడం వ్రయోజనం.

కాళియమర్దనం *

ఋకరోజు కృష్ణుడు, గోవజనం, గోగణం అంతా కలసి అడవికి వెళ్ళారు దప్పికతో గోవకులు యమునా నదిలోని కాళియ హ్రదంలో నీళ్ళుత్రాగి మరణించారు. కృష్ణుడు వారిని బ్రతికించడమేగాక కాళింది మడుగునీరు శుభ్రవరచాలనుకున్నాడు కృష్ణుడు తీర్థస్తకదంబవృక్షం ఎక్కి మడుగులో దూకి ఈదసాగాడు అక్కడున్న కాళియనర్పం

కాటవేసింది అతన్ని చుట్టుకొంది కృష్ణుడు తన శరీరాన్ని పెద్దచేసి ఆ పామువట్టునుండి విడిపించుకొని వడగమీద ఎక్కి నాట్యం చెయి- సాగాడు కాళీయుడు అతన్ని సాక్షాత్తు మహావిష్ణువుగా భావించి శరణు వేడగా అభయమిచ్చాడు ఈ విషయాన్నే పెదతిరుమలయ్య “మడుగు పెడలని చిలువ చెలువము మాయజేయు మహానుభావుడు” అని పెక్కున్నాడు

దుష్టునిరూడా క్షమించే ప్రవృత్తి దగవానునికి కలదని చెప్పడం అతయం.

2 గోవర్ధన పరవత వృత్తాంతం

గోవర్ధులు ఇంద్రయాగం చెయ్యాలని కృష్ణుని దగ్గరికి వచ్చారు. కృష్ణుడు ఇంద్రుని గర్వం అణచాలనుకున్నాడు ఇంద్రుడు తనను నిర్లక్షించిన గోవకులంమీదపగతీర్చుకొవాలని గోకులంమీద శిలావర్షం కురిపించాడు “గోకులమంతా తల్లిడిల్లి కృష్ణుని ఆశ్రయించారు. కృష్ణుడు గోవర్ధన గిరినెత్తి తలపేలిమీద నిలిపి గో, గోవ, గోపీ జనానికి ఆశ్రయమిచ్చి వారిని కాపాడినాడు ఈ విషయాన్ని గురించి పెదతిరుమలయ్య “జడికి గొడుగుగ గేల తైలము చాటు వీడికి చేయు బలుపుడు” అని చెప్పినాడు

తౌకిక జీవితంలో ప్రతిదానిని సామాన్యులకు జరిగిందేమిటి? అనే దృక్పథంతో ఆలోచించడం అలవాటు కాని ఈదృక్పథం పుదాహరణలో వుందివడానికి ఈ అంశమే సాక్ష్యం.

బాణాసుర వృత్తాంతం

చిత్రలేఖ తీసుకవచ్చిన కృష్ణహితునివల్ల ఉపాకన్య గర్భవతి అయ్యింది ఈవార్త విన్న బాణాసురుడు అనిరుద్ధుని నాగపాశాలతో

బంధించాడు నారదునిద్వారా కృష్ణుడు ఆవార్త విని బాణుని రాజధాని చేరుకున్నాడు. యుద్ధంలో బాణుని అతనికి సహాయంగా వచ్చిన శివ పరివారాన్ని ఓడించాడు నాలుగుభుజాలు తప్ప మిగిలినవన్నీ ఖండించాడు బాణుడు ఈషా అనిరుద్ధులను కృష్ణుని కప్పగించాడు. ఈ విషయాన్ని తిరుమలయ్య “కరములురలగ బాణు ప్రాణము గాచియేచిన నాటి నేర్పరి” అని అన్నాడు

తన భక్తుడు కాకపోయినా రిక్షించేవాడనడం ఇక్కడి విశేషం

ఇతర అవతారాలు

తిరుమలయ్య స్తుతి ప్రధానమైన ఈ కావ్యంలో రామకృష్ణావతారాలకు ప్రాధాన్యం యిచ్చినా పరసింహ అవతార ప్రస్తావన సగము మొగము చాయదాయజ్ఞుని నడచువానిచేత, కూర్మావతార ప్రస్తావన “మతీయును గొఱగల పుడమికి నొడికపు మగడై సగడెడు నఖిలేకునతై, దితపిత్ర తరగోత్రధారియందు,” పరాహ అవతార ప్రస్తావనలు. “దిరడిదరునందు బరమ గురునందు” కనబడతాయి.

క్షేత్రతీర్థ విశేషాలు

నదీతీర ప్రాంతాలు, కొండ ప్రాంతాలు ఎక్కువగా దేవతా మూర్తులకు నిలయాలయినాయి అదిశేషుడు భగవంతుని నివాసం. కోసం కొండగా మారినాడనే నమ్మకం ఎంది మాటిక్యాలు చిందించే అదిశేషుని తల శ్రీనివాసుని నివాసం అన్న పాఠ్యం ఈ అదిశేషుని

వీడుగదేశేషుడు శ్రీవేంకటాద్రిశేషుడు
వేడుక గదిదినితోపెన్నుదైన శేషుడు
నేయి పడగలతోడ వెలసిన శేషుడు
చాయమేని తళకు వజ్రాల శేషుడు

మాయని నిరసులపై మాడికల శేషుడు
యేయెడ హగికి నీడై యేగేటిశేషుడు (9-76) కీర్తించాడు.

ఇలాంటి అదిశేషుని వడగమీదవున్న స్వామినిసేవిస్తే కొండంత
నంపద నమకూరుతుందని కలకాలం నుఖంగా పుంబారని పెద
తిరుమలయ్య వెంకటేశ్వరోదాహరణంలో బోధిస్తున్నాడు

కొండలవంటి నంపదలు కొండని వేగెమెచాగమిచ్చుచో
గండరగండడై పసిడింబమనం బడగెత్తియుల్లన
తుండ్లలి మండలాధిపతి గొత్తి విచిత్రనివాససౌఖ్యమున్
దండిగగాంచు వేల్పువలనన్ నుఖమందెద యెల్లకాలమున్

స్వామి పుష్కరిణి మహాత్మ్యం, వెంకటాచల మహాత్మ్యంలోకూడ
వర్ణింపబడివుంది స్వామి పుష్కరిణి తీర్థమహాత్మ్యాన్ని జాశ్నపాక
అన్నమయ్య

దేవునికి దేవునికి నీ తెప్పల కొనేరమ్మ
చేవేలు మొక్కులు లోకపావని నీకమ్మా
ధర్మార్థ కామమోక్షతతులు నీ సోబనాలు
అర్చిలి నాలుగువేదాలదె నీ దటలు
నిర్మలపు నీ జలములు నిండు వస్తరాగాలు
కూర్మము నీ లోతు వో కొనేరమ్మా
తగిన రంగాది తీర్థములు నీ కడళ్ళు
జగతి దేవతలు నీ జలతంతులు
గగనపు బుణ్యలోకాలు నీ దరిమేడలు
మొగిసీచుట్టు మాకులు మునులో యమ్మా (7-182)

అని కీర్తించాడు

ఈ కీర్తననే జాశ్నపాక చిన్నన్న ద్వితీయంలో పేర్కొనాడు.

స్వామి పుష్కరిణిని తాళ్ళపాక కవులెంతో వవిత్రంగా బావించి
కొలిచారు. క్రీ.శ. 1532లో తాళ్ళపాక పెద తిరుమలయ్య స్వామి
పుష్కరిణిని బాగు చేయించి గీరాశి మంటపాన్ని నూతనంగా నిర్మించి
నట్లు (సం. 40, 41, తి తి దే. శా సం 4) ఒక శాసనంలో వుంది

పెదతిరుమలయ్య వేంకటేశ్వరోదాహరణంలో తీర్థమహాత్మ్యాన్ని
యిలా తెలిపాడు

ఏటికి వేల్పులార చదలేటికి బోయెద రిందు రండుకో
నేటికి వచ్చు దీర్ఘచయ యేబదిలక్షలతోడ గూడుము
క్కోటియునందు బల్కు మునికోటుల మాకులునేర్చి కీరముతో
చాటు తటుట విన్నటన పల్పెదు వేంకట భర్త గొల్పెదన్

అంతేగాక తీర్థంలో స్నానం చేస్తే సమకూరే సత్ఫలితాన్ని
గురించి క్రింది పద్యంలో వివరించాడు

తీరునఘంటలెల్ల నిలు దీర్ఘం వచ్చిన యంత సంపదల్
మీలు సుఖంబుగూరు-మతి మిక్కుటమై శ్రుతివీధిదూలువే
నూలులు జెప్పనేల సుమ-నోవిభుచే దిరు వేంకటేశుచే
జూటలుగా వరంపులిల్ చొప్పుడ గొందము రండు మానపుల్

ఉత్సవాలు

తిరుమల శ్రీనివాసునికి నిచ్చఁజ్ఞానం పచ్చతోరణంలా అనేక
ఉత్సవాలు జరుగుతున్నాయి ఆ ఉత్సవాలలో స్వామి కళ్యాణో-
త్సవానికి, ఉట్ల ఉత్సవానికి తాళ్ళపాక వారే ప్రపారంభకులు. పెద
తిరుమలయ్య ఉట్ల ఉత్సవాన్ని ఒక ఉత్కృశికలో స్తుతించాడు.

మెడెములు గూడుకొని

వాడలమ దాడిగొని

యుట్టులను జట్టులను
 దెట్టెలుగ గొట్టిచని
 యాటలను బాటలను
 జోటలను మాటకొని
 కలసి మెలసినవాని
 దులసి వలసినవాని

రచనా విధానం

శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణం రచనా విధానం మిక్కిలి హృద్య-
 మైందిగా చెప్పవచ్చు

“భువన సువన ఫలము లలమి
 జవన వవన బలము కలిమి
 యెదలు పొదల మరగి తిరిగి
 చదల తుదల కిరిగి పెరిగి
 పేపుమాపు మించి పొంచి
 రూపుచూపి నంచరించు
 యోగరాగ కీరమునకు
 యాగ భాగసారమునకు”

అను షష్ఠి ఉన్మిళితలో “కీరవరంగ” ఒక సామాన్య అర్థాన్ని, యోగివరంగ విశేష అర్థాన్ని చెప్పుకోవచ్చు. ఫలరసాలను స్వీకరిస్తూ వాయువేగంతో ఆకాశగమనం కలిగి హృద్యమైన ఆకారంతో నంచరించేది “కీరం”. అలాగే ఫలాలను జలాన్ని స్వీకరిస్తూ ప్రాణాయామం బలిమితో హృదయాంతరాళంలో వున్న షట్పత్రాలను (కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మదమాత్సర్యం అనే అంతశ్శత్రువులనుజయించి) అధిగమించి ఆత్మ వరమాత్మస్వరూపాన్ని తెలిసికొని నంచరించేవాడు యోగి ఇలా భౌతికమైన సామాన్య అర్థాన్ని ఆధ్యాత్మికమైన విశేషార్థం, రాజభోగ, రాజయోగాలు కూడిన

వరమాత్మునితో అన్వయించబడుటలో కవి రచనాపాటవం వ్యక్తమవుతుంది

అలాగే చతుర్థీవృత్తంలో వటవత్రశాయి అయిన మహావిష్ణువును “భావజు తండ్రియై కుసుమబాణునిమామ మణిందియై చకోరావళి మిత్రు గన్నతని యల్లాడనై” అని చమత్కరించడంలో షష్ఠీవృత్తంలో శంఖ, చక్ర స్వభావాలను, “మానిసిదిండ్లమొత్తు నెఱమంటల పిల్లల కత్తివేల్పు పెన్బోనపుముద్దములపొల్పు దొలంకెడు సంకు” అని వర్ణించడంలోకూడ పెద తిరుమలయ్య రచనా సౌభాగ్యం స్పష్టమవుతుంది

పెదతిరుమలాచార్యుని శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణ లఘుకావ్యాన్ని అనుసరించి తరువాతి కాలంలో సలక్షణంగా ఎన్నో ఉదాహరణ కావ్యాలు వెలసినాయి. 20వ శతాబ్దండాకా వెలువడిన ఉదాహరణాలు ప్రధానంగా ఛక్రివరమైనవి. ఆతరువాత మానవవరమైన ఉదాహరణ కావ్యాలు వెలువడివాయి.

తాళ్ళపాక పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్య సంకీర్తనలలో దేవతామూర్తులు, ఉత్సవాలు.

తాళ్ళపాక కవులనగానే చప్పున గుర్తుకు వచ్చేవారు తాళ్ళపాక అన్నమయ్య పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్యలు వీరి ఆరాధ్యదైవం తిరుమల శ్రీనివాసుడు వేంకటేశ్వరస్వామి మహిమల్ని భక్తిని, సామాన్య ప్రజానీకానికి తెలియజేయడం వీరి ప్రధానోద్దేశ్యం. దీనికి సాధనంగా వీరు సంకీర్తనల్ని ఎన్నుకొన్నారు అంతేకాకుండా వైష్ణవమతాన్ని పూరూర ప్రచారం చేశారుకూడా స్థానికంగా ఉన్న ఆయా దేవతల్ని వేంకటేశ్వరాత్మకంగా కీర్తించారు దానివల్ల వైష్ణవం ఒక ప్రాంతీయులది, ఒకభాష వారిది అనే భావం తొలగిపోయింది. వైష్ణవులకు ఆరాధ్యమయిన 108 తిరువతులతోబాటు తాళ్ళపాకకవులు అనేక ప్రదేశాలలోని ఆలయాలను దర్శించి దివ్య తిరువతుల సంఖ్య పెంచారు

తాళ్ళపాక పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్యలు ఇతర ప్రాంతాలలోవున్న శ్రీనిదాన, చెన్న కేశవ, నారసింహ, శ్రీరామచంద్ర పట్టణమూర్తులను కూడా కీర్తించారు.

తెలుగువారి ఇలవేల్పు ఏడుకొండలయ్య. తిరుమలను దర్శించడం అనాదికష్టమే అందుకోసం రాజులు, రాజప్రతినిధులు, ప్రజలు ఆయా ప్రాంతాలలో వైష్ణవ ఆలయాలను నిర్మించారు. తిరుమలకు రాలేని భక్తులు తమకు సమీపంలోవున్న శ్రీనివాసమూర్తిని దర్శించి సాక్షాత్తు తిరుమల వేంకటేశ్వరస్వామిని దర్శించామని సంతృప్తిపడడం నాటికి నేటికీ సమానం ఆ భావం మరింత ప్రజల్లో బలపడాలనే వృద్ధిశక్తి తాళ్ళపాక కవులు ఇతర ప్రాంతాల్లో వెలసిన శ్రీనివాసమూర్తిని కీర్తించారు.

శ్రీనివాసుడు :

పెద తిరుమలయ్య, అతని కుమారుడు చిన తిరుమలయ్య కడవ పట్టణంలోని, నెల్లూరిలోని వేంకటేశ్వరస్వామిని కీర్తించారు. అంతేగాక పెద తిరుమలయ్య విజయనగరం వేంకటేశ్వరుని, చిన తిరుమలయ్య కోసువానిపల్లె వెంకటనాథుని కూడా కీర్తించారు

ఆ రోజులలో తిరుమల వేంకటేశ్వరస్వామిని చేరుకోవడానికి కడవ ప్రవేశద్వారంగా భావించబడింది ఆ కారణంచేత కడవ ప్రసన్న వేంకటేశ్వరస్వామిని తొలిదేవునిగా, తిరుమల వెంకటేశ్వర స్వామిని “మలి” దేవునిగా (మూలవిరాట్టు) ఆ ప్రాంతం వారు భావించారు తాళ్ళపాక గ్రామ నివాసులైన అన్నమయ్య, పెద తిరుమలయ్య, చిన తిరుమలయ్య కడవ పట్టణానికి తరచూ వెళ్ళి ఆ స్వామిని దర్శించేవారని వారి కీర్తనలవల్ల తెలుస్తూంది ఈనాటికీకూడా

తిరుపతికి వచ్చే ఆ ప్రాంతపు కొంతమంది బ్రతులు తొలుతి కడవ దేవుని ప్రార్థించి అరువాత తిరుమలకు వచ్చే ప్రవచాయం వుంది.

కడవ - ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుడు

రాయలసీమలో కడవ ఒక జిల్లా కేంద్రం కడవ పట్టణంలో “పాత కడవ” మండల కేంద్రం దీన్నే వ్యవహారంలో “దేవుని కడవ” అంటారు ఈ దేవుని కడవలో ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుని ఆలయం వుంది ఇది మద్రాసు బొంబాయి రైలుమార్గంలోని కడవ రైల్వే స్టేషనుకు నాలుగుమైళ్ళ దూరంలో వుంది

స్థలపురాణం-స్థానిక కథలు

తిరుమల క్షేత్రానికి కడవ ప్రసన్న వేంకటేశ్వరాలయం గడవగా ప్రసిద్ధి తిరుమల స్వామిని దర్శించే ముందు ఈ స్వామిని దర్శించి బయలుదేరేవాళ్లు కాబట్టి ఈ క్షేత్రానికి దేవుని కడవ అని పేరు వచ్చిందంటారు

కడవ పట్టణానికి వ్యవహారంలో అనేక పేర్లున్నాయి అవి దేవుని కడవ, దేవరి కడవ, పాతకడవ, కృష్ణనగరం, కడవ, గడవ, నడవ. కడవ కృత శబ్దభవం దీనినే వేదాంతదేవులు “దేహశీపుర”మని పేర్కొన్నారు “దేహశీ” అంటే గడవ

దేవుని కటవలో ప్రత్యక్షమై వున్న స్వామి వేంకటేశ్వరుడు. భక్తాదులు ఈ మూర్తిని ప్రసన్న వేంకటేశ్వరస్వామిగా ఆరాధిస్తారు. ఈ స్వామిని కృపాచార్యులు ప్రతిష్ఠించారని ప్రసిద్ధి.

శాసనాలలోని ఆలయ వివరాలు

కడవ ఆలయవివరాలు తెలుసుకోవడానికి ప్రధానంగా నాలుగు శాసనాలున్నాయి.

మొదటిది శ్రీ శ. 1517వ సంవత్సరం శాసనం ఈ శాసన దానకర్త శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రధాని అయిన తిమ్మరుసు, ఇతడు తిరువేంగళనాథుని ఆరగింపులు, చతుర్మూర్తిహోమం, బలి ప్రదానం మొదలయినవి ఏర్పాటు చేశాడు.

రెండవది శ్రీ శ. 1537వ సంవత్సరం శాసనం ఈ శాసనకర్త అయిన ఔభళమహారాజు “చలివేంద్రం” ఏర్పాటు చేశాడు

మూడవది శ్రీ శ. 1553వ సంవత్సరం నంద్యాల పిన ఔభళరాజు శాసనం, ఇతడు తిరువేంగళనాథదేవునికి ఉద్యానవనం నిర్మించాడు.

నాల్గవది శ్రీ. శ. 1553వ సంవత్సరం పెద్ద ఔభళరాజు కుమారుడు చిన్న ఔభళరాజు శాసనం ఇతడు తిరువేంగళనాథదేవునికి తులసిమాల సమర్పణ, తోమాల కైంకర్యం మొదలయినవి కట్టడి చేసినాడు

ఆలయ విశేషాలు

కడవ వేంకటేశ్వర ఆలయం వశ్చిమాభిముఖంగా ఉంది ఈ ఆలయానికి ఒక రాజగోపురం ఉంది. దీనిపై అరు అంతస్తులు. చిరువతి గోవిందరాజస్వామి ఆలయగోపురం దేవుని కడవ రాజగోపురం ఒకేకాలంలో నిర్మించారని ప్రతీతి ఆలయానికి ఉత్తర, దక్షిణ దిక్కుల్లో ప్రవేశ ద్వారాలున్నాయి తూర్పుదిక్కులో ప్రవేశ ద్వారంలేదు

ఆలయానికి చుట్టూ ప్రహరీ ఉంది. ప్రధాన ఆలయానికి ముఖమంటవం, అంతరాళం, గర్భగుడి వున్నాయి. ముఖమంటవంలోని స్తంభాలపై నాట్యభంగిమలతో తాండవ గణపతి, రామాయణ శిల్పాలు, శ్రీనివాసుని కళ్యాణశుభ్రాలు చిత్రీకరించబడినాయి అంతరాళంలో జయ విజయులున్నారు

స్వామి మందిరానికి ఎడమపై పు వద్దావతి ఆలయం వుంది ఈ ఆలయానికికూడ ముఖమంటవం పైకప్పుతో రాతిబల్లలున్నాయి.

కంచిలోవలె ఈ ఆలయంలోని బల్లలను స్వామిని చలచుకొని జాతీ పావం వరిహారం అవుతుందనే నమ్మకంకూడ అక్కడి ప్రజలకు ఉంది.

ఆలయ ప్రాంగణంలోనే విష్వక్సేన, అండాళ్ ఆలయాలు, నాగుల విగ్రహాలు, అష్టార్గ సన్నిధి, వాకిశాలి, రచవాహనశాలి, యాగశాల, అలంకారమంటవం, కళ్యాణమంటవం, గడ్డ ఆళ్వార్ల సన్నిధి, బులసి బృందావనం, బలిపీఠం మొదలైనవి ఉన్నాయి

ప్రధాన ఆలయంలోని స్వామి “కృష్ణశిల”తో నిర్మించబడివుంది ఈ స్వామి భక్తాదులకు అభయమిస్తున్నాడు. స్వామివారి వాదాల ముందు ఉత్పవమూర్తులు ఉన్నారు స్వామికి ఎదురుగా అంజలి ఘడిస్తున్న భంగిమలో గరుత్మంతుడ వున్నాడు

పూజాధికాలు

ఈ ఆలయంలో ఉన్న స్వామి ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుడు. ఈ స్వామికి పాంచరాత్ర ఆగమం ప్రకారం పూజలు నిర్వహిస్తున్నారు. పాంచరాత్ర ఆగమం ప్రకారం ఈ ఆలయంలో షట్ ఖేరాలున్నాయి. ఆలయాలలో షట్ ఖేరాలుండడం చాలా అరుదు

ఇక్కడ శ్రీవారికి పునర్వసు నక్షత్రోత్సవం, ఉగాది, కృష్ణ-జయంతి, దీపావళి, చిలుకద్వాదశి, సంక్రాంతి, నవరాత్రి ఉత్సవాలు, బ్రహ్మోత్సవాలు, తెప్పోత్సవం మొదలైనవి నిర్వహిస్తున్నారు. అలాగే శ్రీలక్ష్మి అమ్మవారికి ఉత్తరా నక్షత్రోత్సవం, వరలక్ష్మీవ్రతం, అండాళమ్మవారికి తిరువావడి పుణ్యోత్సవం జరుపుతున్నారు

భక్తులు తమ కోర్కెలు పెరపేరిన తిర్వాత లేక నెరకమండే తమ మొక్కులు చెల్లించడంకోసం సహస్రనామార్చన, ఆకపూజ,

అభిషేకం, పూలంగి, అర్చన, కళ్యాణోత్సవం మొదలైన అద్భుతసేవలు దేవాలయ అధికారులు ఏర్పాటు చేశారు

పెదతిరుమలయ్య కడప ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుని ఆరుశృంగార కీర్తనల్లో చివరితిరుమలయ్య రెండు శృంగార కీర్తనల్లో కీర్తించినారు. పెదతిరుమలయ్య సంకీర్తన పరిశీలనవల్ల తెలిసే అంశాలు రెండు—

ఒకటి కడప వట్టణంలో చెలకొన్నదైవం ప్రసన్న వేంకటేశ్వరుడు. ఆ స్వామిని పెదతిరుమలయ్య కడప రాయనిగా కీర్తించాడు రెండు కీర్తన నిర్మాణంలో తేడాలు కనిపిస్తాయి

1. కడపరాయడు

కాంతగలనాడు యేకాంతముల మాట శ్రీ
కాంతుడవు నీవు యిందుకొకట నాకాకలేక కడపరాయ(23-298)

ఎరా యిప్పుడు నా యెదుట గడపరాయ
నారీ నేను నిన్నెఱుగుగునను నీవెఱుగుదువు (23-295)

జరుపులనే పొద్దువోయ చాలదాయంక
నరుస గడపరాయ చాలదాయంక (23-294)

గద్దించి శ్రీవేంకటాద్రి కడపరాయడు గూడె
పొద్దువొద్దు వింతలును భోగమలెకా (23-44)

త్తై కొని శ్రీవేంకటాద్రి కడప యడు గూడె
వాకున నాడక మానవడె నేమి సేతునే (23-30)

కన్నచో శ్రీవేంకటాద్రి కడపరాయడవై
పన్నల గూడిలివింక జాలునన్నా మానవు (23-296)

2 కీర్తన నిర్మాణంలో జేతా

సాధారణంగా సంకీర్తనల్లో పల్లవిలో రెండుపాదాలు, చరణంలో నాలుగుపాదాలు వుంటాయి అయితే పెదతిరుమలయ్య కడవరాయని కీర్తించిన సంకీర్తనల్లో రెండుమాత్రం (23-295, 296) దీనికంటే వేరుగా వున్నాయి అన్ని కీర్తనలలాగే పల్లవిలో రెండుపాదాలు, చరణాల్లో మాత్రం పల్లవిలోలాగే రెండే పాదాలున్నాయి మచ్చుకు

“ఏరా యిప్పుడు నా యెదుట గడవరాయ
నారీ నేను నిన్నె టగుదును నీ వెఱుగుదువు ||పల్లవి||
వలుకుల బదరకురా కడు బగటు చెలియనేను
చెలగి యే వసులు మనసున గలిగినజేసి చూపుదువుగాని ||ఏరా||

తనిసితి నీకతలా మతి తగవు చెప్పనేలా
వెనకటివలెనే కదనీ బాసలు వింటి గింటి నలనాడే ||ఏరా||
నగవుల ఎనిలేదు యింక నాకు నీకు బోదు
వెగటు వాయనను గడవరాయ శ్రీవేంకటగిరిపై గూడితివి
(23-295)

చినతిరుమలయ్య కడవ ప్రసన్న వేంకటేశ్వరస్వామిని ఒక కీర్తనలో కడవరాయదని, మరొక కీర్తనలో వేంకటనాథుడని స్తుతించాడు.

కడవరాయడు

గరిమగూడితి శ్రీవేంకటనాథననునిది
నిరతి గడవరాయ నిను మించగలనా   (16-2-86)

వేంకటనాథుడు

అగ్గిమై శ్రీవేంకటనాథ కడవలో

దగ్గరి వన్ను గూడగా తలపెల్లా గంటిమి (16-2-7)

స్వామి అమాయకుడు అతనిని వలచిన వనిత అన్నివిధాల రాటు-
దేలిన అంగన. స్వామి అందచందాల్ని గొల్లకొన్న “గొంటరి” ఆమె
అతిమోహానికి గురి అయిన స్వామిని చూచి చినతిరుమలయ్య తాను
చెలికత్తైగా భావించుకుని చెప్పే మాటలు భక్తాదులవల్ల స్వామి వడే
బాధలు అనేకరకాలు. ఇదికూడా ఈలాంటిదే

అయ్యో దలవలదా అటదానికి
చయ్యాటమాడినాను సంగతి నావలనా ||పల్లవి||

జీరల నీమేను చూచి సిగ్గయ్యా నాకై తే
ఆరడి నీకెట్టి తరువాయి నోకాని
కూరిమితో నాపెకు నీకుందణము వంటిమేను
యారితి జేయగ జేతులెట్టాడెనో ||అయ్యో||

గంట్లై న నీమోవి చూచి కనికి (క?)ర మయ్యాని
కింటకము నీకెట్లా గాదోగాని
గొంటరియాపె దానె చిగురువంటి నీమోవి
అంటి యింత పేసె ంత అగ్గలికోకాని ||అయ్యో||

కురులు నలిగిన నీకొప్పు చూచి పెరగయ్యా
కిరసు నీకెట్టోరివెనో కాని
గరిమ గూడితి శ్రీవెంకటనాథ ననునిటె
నిరతి గడవరాయ నిను మించగలనా ||అయ్యో|| (16-2-88)

పెల్లారు - వేంకటేశ్వరస్వామి

పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య పెల్లారు వేంకటేశ్వర-
స్వామిని కీర్తించారు ఆంధ్రరాష్ట్రంలో జిల్లా కేంద్రమయిన

నెల్లారులో శ్రీరంగనాయకుల ఆలయం వుంది నేడు వేంకటేశ్వ-
రాలయం లేదు ఒకప్పుడు వుండి నేడు రూపుమాపిందా? లేదా
రంగనాయకస్వామిని వెంకటేశ్వరస్వామిని అభేదంగా కీర్తించారా?
వీరిద్దరూ దర్శించిన నెల్లారు ఇదెసో కాదో స్పష్టంగా చెప్పలేం.

పెదతిరుమలయ్య —

చెప్పరాదు నీ సిగ్గరితనము
ముప్పిరి గొంటె పోపెడుగాదా ||వల్లవి||

గారివించి రతిగాని చాచితే
నేరమాయది నీవనేవు గాక
యీరితి శ్రీవేంకటేశ నెల్లారిలో
గోరిన పతులు కోట్లుగారా (23-152)

అని కీర్తించినాడు

చినతిరుమలయ్య —

ఇదియేమె వీనిగుఱమెటువంటిదే
వదలక నవ్వు మారవదినా నేను ||వల్లవి||

నేరువరి దానైతె నెమ్మది నుందుగాక
కేరికేరి యెవ్వరిపై గేలు చాచీనె
చేరవచ్చి నెల్లారి శ్రీవేంకటనాథుడిట్టె
యీరితిసె నమగూడె యిందర నానేను (16-2-89)

అని పాడినాడు.

విజయనగరం - వేంకటేశ్వరస్వామి

రాజకీయంగా, ధార్మికంగా, సంస్కృతీవరంగా 15, 16 శతాబ్దం-
అలో ప్రసిద్ధి పొందిన నగరం విజయనగరం బళ్లారి జిల్లా హోస్పేట

తాలూకాలో పుంది. ఇది హుల్లి-గుంతకల్లు మార్గంలోని హోస్పేటు
రైల్వేస్టేషనుకు ఏడు మైళ్ళ దూరంలో పుంది

స్థలపురాణం, స్థానిక కథలు

విజయనగరానికి హంపిక్షేత్రం, విద్యానగరం, విజయనగరం
అనే పేర్లున్నాయి విజయనగర సామ్రాజ్యానికి సంబంధించి ఈ
హంపి స్థావన గురించి ఆక్కడి ప్రజలు అనుభవతంగా చెప్పే కథ
ఒకటైంది హరిహరరాయలు, బుక్కరాయలు అన్నదమ్ములు వీరిలో
ఒకరు మంత్రి, ఒకరు సేనాధిపతి. పాదుషా డిల్లీ వెళ్ళేటప్పుడు ఆ
అన్నదమ్ముల్ని జమీనుగా ఉంచుకొన్నాడు యుద్ధాల్లో అనకు అయిన
ఖర్చుంతా యిస్తే ఆ భూభాగం వారికి వదిలివేస్తానన్నాడు తెలుగు
వారు డబ్బు యివ్వలేదు తరువాత అన్నదమ్ములు అవమానంతో
అడవుల్లో తిరుగాడుతూ ఉండగా వారిని విద్యారణ్యస్వామివారు చూచి
రాజలక్షణాలు గ్రహించారు హంపిలో వారిని ప్రభువులుగా నియం-
మించాడని ఈ స్థానిక కథవల్ల తెలుస్తుంది విద్యారణ్యస్వామి దీన్ని
నిర్మించడంవల్ల విద్యానగరం అనేపేరు వచ్చిందని మరొకథ స్థానికుల
కథలవల్ల వరంవరాగత వృత్తాన్నిబట్టి ఇది రామాయణ కాలంనాటి
కిష్కింధ అనికూడా అంటారు. మతంగవర్చితం, యుష్యమూకం,
మాల్యవంతం అనేవి ఇక్కడి పేర్లు

విజయనగరం క్రీ శ 1336లో స్థాపించబడింది క్రీ శ 1565వ
సంవత్సరం తళ్ళికోట యుద్ధంతో అంతరించిపోయింది వికాలమయిన
వీధులు, చక్కడి సాదాలు, సమీపంలోని తుంగభద్రనది, నిర్మల
వాతావరణంగల ప్రదేశం యిది విజయనగరంలో ఎన్నో ఆలయాలు
వెలికాయి. వాటిలో విరలేశ్వరుడు, హజారరామాలయం, కోనేటి
వేంకటేశ్వరుడు, (1) నృసింహస్వామి, పెద్దసానుమంతుడు, బాల-
కృష్ణుని ఆలయాలు ముఖ్యమైనవి

పెదతిరుమలయ్య విజయనగరం కోనేటి శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామిని
రెండు శృంగార కిర్తనల్లో కీర్తించాడు

ఇతపు సేసిన వారికిది వాటా యమ్మలాల
కతలు చెప్పగఱోతే కాకరేగే నితడు

॥వల్లవి॥

కడు దప్పిదేరగాను కప్పురమీయ్యిగఱోతే
పుడికి తిట్టగ వచ్చెనా యమ్మ వీడు
వడియు జెమట తుడువగఱోతే పయ్యదను
తడిపాత మెదకొంత తలమనీ నితడు

॥ఇతపు॥

కురులు చెదిరినవికూడ జెరుగగఱోతే
విరసాల విదలించి వేసినే వీడు
నరుగ కస్తూరి బొట్టు చక్కతిద్దఱోతేను
పురసినందుకు బోడుప్పని నితడు

॥ఇతపు॥

సిగ్గుతో విజయనగర సింగార వనములోన
వెగ్గళించి కోనేటి శ్రీవేంకటేశుడు
నిగ్గుల నన్ను గూడగా నిజాన మెచ్చగఱోతే
పొగ్గి మాటల బెల్లాల కొడిగట్టి నితడు (23-33)
మనసు లేకములైన మనలోని పిలుపులకు
తనివి దీరుచుకొనగ తరినేడుగదరా

॥వల్లవి॥

చెలగి విజయనగరపు సింగారవనములో
చెలయు గోనేటి శ్రీవేంకటేశ
కొలదిమీరిన వేడ్కగూడితిమి యిద్దరము
యిలమిడ మనభాగ్యమెంచంగవలెరా

(23-343)

పై సంకీర్తనబట్టి కోనేరు, చుట్టావనం విజయనగర వేంకటేశ్వరునికి

ఈన్నట్టు స్పష్టమవుతుంది తిరుమలలోని స్వామి కొనేటిరాయడని చెప్పడం అలవాటు. అలాగే ఈ స్వామిని కొనేటి శ్రీవేంకటేశుని పెదతిరుమలయ్య కీర్తించాడు.

కోసువానివల్లె వెంకటనాథస్వామి

కడవ జిల్లా జమ్మలమడుగు తాలూకాలో ఒక “కోసనేవల్లె”వుంది “కోసువాని”వల్లె “కోసునేవల్లె” అయిందేమో. ఇదేగాక చిత్తూరు జిల్లాలో ఒక కోసువారివల్లె, కర్నూలు జిల్లా డోన్ తాలూకాలో ఒక కోసనేవల్లె వున్నాయి.

వీటిలో ఏ గ్రామమో తెలియదుకాని కోసనేవల్లెలోని వెంకటనాథుని చినతిరుమలయ్య రెండు శృంగార కీర్తనల్లో కీర్తించాడు.

కంతాశిం-బాడినమాటగాడు సుమ్మీ వో విభుడ
దొంతి మాయల జిక్కగ దొరలకు జెల్లనా

॥వల్లవి॥

ఆసపడి నీవాపెకు అట్టె కొలుపు సేయగా
యీసున నాకును గోపమంత వచ్చెరా
కోసువానివల్లెలోన గూడి శ్రీవేంకటనాథ
తోసి పోవైతివి యింత దొరలకు జెల్లనా

(16-2-71)

ఈడేర వలచితే యేవని సేయగరాదు
యేడనై నా యెగ్గు సిగ్గులెంచరా భూమిని

॥వల్లవి॥

అతివ చూచి కల్లలాడుమన్నా నాడేవు
బతిమిజ రాడుమన్నా బారాడేవు
పతివై న కోసువానివల్లె శ్రీవేంకటనాథ
గతియై కూడుండుమన్నా గాగిట నుండేవు

(16-2-75)

2. చెన్ను కేశవుడు

చెన్ను కేశవుడు అర్చామూర్తి ఈ మూర్తి అవాంతరవ్యూహాలలో ఒకటి సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న వ్యూహాలు ప్రధాన వ్యూహాలు ఈ చెన్ను కేశవ ఆలయాలు కడవ, కర్నూలు, చిత్తూరు మండలలోనే ఎక్కువ

“కేశవుడు” అంటే విష్ణున, ప్రకృత మైన వెంట్రుకలు కలవాడు “చెన్నుడు” అంటే చెన్ను కేశవస్వామి అందగాడు. “చెన్ను” అంటే వన్నె, కాంతి, అందం, విలాసం, అందమైనది, ఎఱ్ఱనిది, సౌందర్యం, విధం, సుందరం అని నిఘంటువులవల్ల తెలిసే ఆర్థాలు ఈ అర్థాలను పరిశీలిస్తే కేశవమూర్తిలో రకరకాల భంగిమల్ని బట్టి అనేక అర్చా-వతారమూర్తులు ఏర్పడినట్లు తెలుస్తూంది వాటిలో అందంగా మనోహరంగా, అందరిని ఆకర్షించే కేశవరూపమే చెన్ను కేశవమూర్తి కన్నడంలో “చెన్నాగి ఇద్దానే” అంటే బాగున్నాడని అర్థం పర్యాయార్థంలో అందంగా వున్నాడని అన్వయం విగ్రహనిర్మాణంలోను ఆ విగ్రహానికి అలంకరింపబడే అలంకారాలలోను భక్తాదుల్ని ఆకట్టుకోవడంలోను ఈ కేశవుడుచెన్ను అంటే బాగు, దిట్ట అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు, ఈ అర్చామూర్తి గొప్పతనాన్ని తాళపాకకవులు గుర్తించారు.

పెదతిరుమలయ్య చగలమర్రి చెన్నుని, చినతిరుమలయ్య సలబూరిచెన్నురాయని, కోనచెన్నురాయని, ఊటుకూరు చెన్నురాయని కీర్తించారు.

చాగలమర్రి చెన్ను కేశవుడు

కర్నూలు జిల్లాలో చాగలమర్రి ఒక మండల కేంద్రం. ఇది

మద్రాసు-బొంబాయి రైలుమార్గంలోని కడవ వట్టణానికి 57 కి. మీ. దూరంలో ఉంది.

ఫలపురాణం-స్థానిక కథలు

పూర్వం ఈ గ్రామంలో చాగలమ్మ అనే గ్రామదేవత వుండేది. ఆమెపై వ్రజలకు భక్తితోపాటు నమ్మకంకూడా ఎక్కువగా ఉండేది. కరువు కాటకాలు, అంటువ్యాధులు వచ్చినపుడు చాగలమ్మ ఆ గ్రామాన్ని కాపాడేది. ఆ దేవతమీది భక్తికొద్దీ చాగలమ్మను ఈరికి దక్షిణంగా వ్రతిష్ఠించారు. ఆమె పేరుతో ఈ పూరికికూడా చాగలమర్రి అనేపేరు ఏర్పరచుకున్నారు. ఈచాగలమర్రి క్రమంగా చాగలమట్టిగా మారిందని కథ. చాగలమ్మ విగ్రహం ఇప్పటికీవుంది. ఈచాగలమట్టిలో వెలసిన స్వామి చెన్న కేశవుడు.

ఆలయ విశేషాలు

ఈ ఆలయానికి చుట్టూ గట్టి ప్రాకారం వుంది రాజగోపురం మాత్రం శిథిలమైంది ఆలయం తూర్పుదిక్కుగా వుంది. ఆలయ ప్రాంగణం విశాలంగా వుండి వ్రవాన ఆలయానికి ముఖమంటపం, గర్భగుడి వున్నాయి. గర్భగుడిపై విమానం వుంది గర్భగృహం ఎదురుగా ధ్వజస్తంభం, బలిపీఠం వున్నాయి. గర్భగృహంలో అభయహస్త భంగిమలో వున్న చెన్న కేశవస్వామి తప్ప మరే విగ్రహంలేదు. గర్భగుడికి దక్షిణంగా కోనేరు వుంది ఈ కోనేరులో స్వామివారికి తెప్పోత్సవం జరిగేదని కథ స్వామివారికి నిత్యం పాంచరాత్ర ఆగమం వ్రవకారం పూజలు జరుపుతున్నారు. స్వామి వారికి వ్రతి సంవత్సరం మాఘమాసంలో ఉత్సవాలు జరుగుతాయి.

పెదతిరుమలయ్య చాగలమర్రి చెన్నుని ఒక శృంగార కీర్తనలో
కీర్తించాడు

సిగ్గుగల యాటదై తే జేరవచ్చునా
వొగ్గినే గానీతో నొక్కపైతిగాక

॥వల్లవి॥

హిందు మరిగిలి గాన హిత్తుకు వచ్చితిగాక
చెంది వేగించ నీతో జెల్లవా నాకు
కందువ గూడితివి చాగలమర్రి చెన్నుడవై
అందవు శ్రీపేంకటేశ అరుదా నాకు (22-12)

సంబటూరు చెన్నకేశవుడు

కడవ జిల్లా కమలాపురం మండలంలోని గ్రామం సంబటూరు.
ఇది మద్రాసు-రాయచూరు రైలుమార్గంలోని కమలాపురానికి మూడు
మైళ్ళ దూరంలో పెన్నానదీ తీరంలో వుంది

స్థలపురాణం-స్థానిక కథలు

చ్యవన రుషి ఆశ్రమం ఒకటి ఇక్కడ వుండేది. దీనికి చ్యవన
ఆశ్రమం అని పేరుండేది ఈ ఆశ్రమం కొంతకాలానికి ఊరుగా మారి
చమటూరుగా పిలువబడింది శ్రమంగా నమ్మటూరు, సంబటూరుగా
మారింది సంబటూరుకే శ్రీభాష్యపుర అగ్రహారం అనికూడా పేరు.

శాసనాలలో ఆలయ విశేషాలు

ఈ ఆలయ విశేషాల్ని తెలిపే శాసనాలు ఐదు వున్నాయి.
1487వ సంవత్సరం కమలాపురం తాలూకాలోని సంబటూరు చెన్న-
కేశవస్వామి దేవాలయ ప్రవేశద్వారంవద్ద ఉండే శాసనం, సంబటూరు
చెన్నకేశవస్వామికి “అభిషిక్” లగ్నంలో జరుగుతున్న పూజా

తైంకర్యాలు, లక్ష్మీనారాయణస్వామికి జరగాలని చెప్పల్లిలోని సింగప్ప గొగాయమ్మ ఆనశించింది.

రెండవది చెన్న కేశవ దేవాలయ గోడపై వున్న శాసనం ఇది అసంపూర్ణంకావడంవల్ల వివరాలు పూర్తిగా తెలియలేదు సంబటూరు గ్రామ ప్రజలనుంచే ధన్యం, ధాన్యం రోజుకు “యిరుస” వంతున వసూలు చేసి భద్రపరచి అందులో సగం లక్ష్మీనారాయణస్వామికి, మిగిలిన సగం ఆ దేవాలయ యజమానులైన నియోగులకు ఖర్చు పెట్టాలి.

మూడవది సంబటూరు చెన్న కేశవ దేవాలయ ముఖమంటవం వద్ద స్థంభంపై ఉండే శాసనం. సంబటూరు లక్ష్మీనారాయణస్వామికి, వెంకన్న, వెంకటవతి, కోనేరు లక్ష్మీనారాయణ గార్లు నిత్యదాన సేవా కార్యక్రమాలు ఏర్పాటు చేశారు.

నాల్గవది శ్రీ శ 1554వసంవత్సరం సంబటూరు కేశవపెరుమాళ్లు సకలవిధతైంకర్యాలు నిర్వహించడానికి భోజనపల్లి శ్రీనివాసయ్యంగారు కల్యాణమంటపాన్ని కట్టించాడు.

ఐదవది ఆలయ ప్రాంగణంలోని కల్యాణమంటవంలో ఒక స్థంభానికి తెలుగు శాసనం వుంది ఇందులో నాలుగు, అయిదు వరుసలలో సంబటూరుకు శ్రీభాష్యపురిం అనేపేరు స్పష్టంగా వుంది

ఆలయ విశేషాలు

సంబటూరులో వున్న చెన్న కేశవస్వామి ఆలయం ిథిలావస్థలో వుంది. ఆలయ రాజగోపురం పడిపోయింది. ప్రవేశద్వారం మాత్రం ఎత్తుగా శిలా నిర్మితమై వుంది

అలయంచుట్టా విశాలమైన ప్రాకారంపుండి ప్రధాన అలయానికి ముఖమంటవం, అంతరాళం, గర్భగుడి పున్నాయి ముఖమంటవం స్తంభాలపై సింహాలు చెక్కబడి పున్నాయి అవి మీదికి దూకునట్లుగా కనిపిస్తాయి. ముఖమంటపానికి మూడు ప్రవేశద్వారాలు పున్నాయి

అంతరాళంలో పున్న ఒక పెద్ద రాతిబండ వగిలి శిథిలమైంది గర్భగృహంపై విమానం వుంది ప్రధాన అలయంచుట్టా యాగశాల తలంబ్రాలమంటవం, లక్ష్మీదేవిఅలయం, కల్యాణమంటవంపున్నాయి కల్యాణమంటపానికి మాత్రం ఇరవై నాలుగు స్తంభాలున్నాయి

అలయానికి ఉత్తరభాగంలో మరో రెండు గుళ్ళు ఉన్నాయి వీటికి ముఖమంటవం, గర్భగుడి, గర్భగుడిపై విమానం పున్నాయి గాని విగ్రహాలులేవు మొదటి గుడి గర్భగృహంలో పెద్దపట్ట పెరిగింది

అలయంలో అక్కడక్కడా స్తంభాలు, నాగులకట్ట చెల్లాచెదురుగా వడిపున్నాయి వీటినిబట్టి ఒకప్పుడు ఈ చెన్నకేశవ అలయంలో రాజరివితో గడపినట్లు కనబడుతుంది

ఇక అలయంలో శ్రీచెన్నకేశవస్వామి నిలబడి అభయహస్తంలో పున్నాడు. అంతరాళంలో లక్ష్మీదేవి విగ్రహం, అశ్వార్థ విగ్రహాల పున్నాయి ప్రధాన అలయానికి ఎడమవైపు గోడకు ఆనుకుని ఒక పెద్ద అంజనేయస్వామి విగ్రహం పడివుంది స్థలమార్పిడివల్లనో ఏమో తలభాగం శిథిలమై అక్కడే వుంది. ఈ అంజనేయస్వామికి పూజాలేవు.

పూజాదికాలు

ఒకప్పుడు చెన్నకేశవస్వామికి పాంచరాత్ర ఆగమం ప్రకారం నిత్యపూజలు జరిగేవి. కానీ యిప్పుడు ఒక్క శనివారం మాత్రమే

పూజలు జరుగుతున్నాయి చెన్న కేశవస్వామి ఉత్సవాలు పై త్రతశుద్ధ పాడ్యమిలోను (మార్చి, ఏప్రిల్, సెప్టెంబరు, అక్టోబరు) లోను మరియు పుష్యమి (జనవరి) లోను జరుగుతాయి. ఈ ఉత్సవాలు సాధారణంగా రాత్రి తొమ్మిదిగంటలకు ప్రారంభమౌతాయి స్థానిక ప్రజలంతా ఈ ఉత్సవంలో ఉత్సాహంగా పాల్గొంటారు. కానీ నేడు ఈ ఉత్సవాలు జరగడంలేదు

చినతిరుమలాచార్యులు సంబటూరి చెన్న కేశవస్వామిని దర్శించి స్తుతించినట్లు ఒక కీర్తనవల్ల తెలుస్తూంది

వద్దనాతో వెచ్చి వేవని మాయలు
పుద్దండపు వోసంబటూరి చెన్నరాయడా
అమ్మమీద నానవెట్టి ఆపపుట్ట మాటలాడి
నమ్మించ వచ్చేపు నాకు గొత్తలా
సమ్మతి నీవలపుల సతుల వద్దకె పోయి
యెమ్మెలు నెరపేపారి నెలయించవయ్యా
మానము పోకన్నాడి మచ్చిక బాపలిచ్చేవు
యీనె పాలెల్లా నేనెఱగనివా
పూనిన వేడుకల నీవు విదలతోడ తను
నీ నేదిపు సటలెల్లా నెరవవయ్యా
కాగిటికి జేరదీసి కన్నుల మోక్కులు మొక్కి
ఆగేవు నేదెలియని వనులా
నాగువార శ్రీవేంకటనాద నన్ను గూడితివి
యేగివచ్చి యిద్దె మాయించి నుండవయ్యా (18-2-23)

కోన చెన్నరాయడు :

కడవ పట్టణానికి దక్షిణంగా నాలుగుమైళ్ళ దూరంలో పున్న

పుణ్యక్షేత్రం కొన దీన్నే పాలకొండకొన అని వ్యవహరిస్తారు ఈ కొండలో నెలకొన్న స్వామి చెన్నకేశవుడు ఈ స్వామిని పాలకొండ రాయడు అనికూడా అంటారు దట్టమయిన పొదలు, కొండచరియలు జలాశయాలతోకూడిన ఇది ప్రసిద్ధ యాత్రాస్థలం

ఆలయ వివరాలు :

ఆలయం పడమటి ముఖం కలిగి వుంది గర్భగుడిపై విమానం వుంది. ఆలయానికి ప్రాకారంగాని, గోపురాలుగానిలేవు. స్వామివారు నిలబడి భక్తాదులకు అభయమిస్తున్నాడు ఈ స్వామికి పూజలు పాంచరాత్ర ఆగమం ప్రకారం జరుగుతున్నాయి

చివరిరుసులయ్య ఈ స్వామిని మూడు కిర్తనలలో కీర్తించినాడు —

మిక్కిలి నేరు వరివి మేలు మేలోయి
గుక్కని వలపుల వోకోన చెన్నరాయడా
యెన్నిక సరసాల నాకిచ్చకాలు సేసేవు
కన్నెవలపు వేడుక కాడవుగావా
నన్ను నిద్ర శ్రీవేంకటనాథుడు కూడితివి
కొన్నదె కోలిక నీకు గోన చెన్నరాయడా (18-2-19)
ఇంచుక యసమిచ్చితే యెవ్వరూ నేలమానేరు
కొంచేవా నీవిక గోన చెన్నరాయడా (18-2-22)
కాంతుడు మరుని యాజ్ఞ కడవ లేడింతేకాక
కొంతై నా నెరగిడా కోన చెన్నరాయడా (18-2-28)

ఊటుకూరు చెన్నరాయుడు

ఊటుకూరు కడప జిల్లా రాజంపేట తాలూకా తాళ్ళపాక గ్రామానికి అయిదుమైళ్ళ దూరంలో వుంది. తాళ్ళపాక గ్రామానికి ఇది దగ్గరగా వుండడం, అంతేగాకుండా వారి బంధువులు వుండడాన్ని

బట్టి చినతిరుమలయ్య అక్కడికి తరచూపోతూ ఊటుకూరు చెన్న-
రాయని దర్శించి కీర్తించారని తెలుస్తూంది.

తియ్యని మాటల నేలించేవా
వొయ్యారపు వూటుకూరి చెన్నరాయ
నవకపు శ్రీవెంకటనాథ నన్నుగూడి
తులిదలలో నూటుకూరి చెన్నరాయ (18-2-24)

3. నారసింహస్వామి

“మత్స్యః కూర్మో వరాహశ్చ నారసింహశ్చ వామనః
రామోరామో రామశ్చ బుద్ధః కల్కిరేవచ”

అని దశావతారాలను చెప్పడం సంప్రదాయం.

హిరణ్యకశిపుని కుమారుడు ప్రహ్లాదుడు. ఇతడు విష్ణుభక్తుడు. ఈసామాన్యుడయిన భక్తునికోసం విష్ణువు స్వయంగా నరసింహవతార మెత్తడం ఈ అవతారంలోని ప్రత్యేకత నరసింహస్వామిని ద్వైత, అద్వైత, విశిష్టాద్వైతమతానుయాయులు కొలుస్తారు. కానీ ఆ సేవనంలో ద్వైతులకు, విశిష్టాద్వైతులకు భేదం వుంది, అద్వైతుల దృష్టిలో అతడు హరిహరమూర్తి.

“ఆ కంఠం విష్ణు రూపాయ ఇత ఊర్ధ్వం శివరూపిణి” అనడాన్ని బట్టి క్రిందిభాగాన్ని విష్ణురూపంగా కంఠం పైభాగాన్ని శివరూపంగా పేర్కొంటారు తైవులు శివుని పూజించేటపుడు నమకచమకాలతో పూజించడం సంప్రదాయం అందుకే అన్నమయ్య

“నమక చమక హిత నారసింహవో

నముచి సూదన సంధ్య నారసింహ” (1-259)

అని పేర్కొన్నాడు

పెదతిరుమలయ్య అహోబిల నరసింహస్వామిని ఏడు కీర్తనల్లో చినతిరుమలయ్య కదిరి నరసింహస్వామిని మూడు కీర్తనల్లోనూ, ఓగునూతుల నరసింహస్వామి ఒక సంకీర్తనలో కీర్తించాడు.

అహోబిలం నరసింహస్వామి

కర్నూలు జిల్లా శిరివోలు మండల కేంద్రంలో రుద్రవరం అనే పూరుంది. ఈ పూరికి ఐదుమైళ్ళ దూరంలో అహోబిలం ఆలయం వుంది ఈ ఆలయం అడవులమధ్య నల్లమల కొండల్లో వుంది. నంద్యాల గుంటూరు రైలుమార్గంలో నంద్యాల రైల్వేస్టేషనుకు నల్లభై రెండు మైళ్ళ దూరంలో వుంది కొండమీద ఉండే ప్రాంతానికి ఎగువ అహోబిలం, పెద్ద అహోబిలం అని, క్రింది ప్రాంతాన్ని దిగువ అహోబిలం, చిన్న అహోబిలం అని అంటారు.

స్థలపురాణం-స్థానిక కథలు

పూర్వం శ్రీమహావిష్ణువు శుక్రనరసింహావతారం ధరించి చండ ప్రవచండుడై హిరణ్యకశిపునివట్టి తన తొడలపై వేసుకొని సంచరించగా సకల దేవతలు, మునులు, అహో బిలం అహో బిలం అన్నారట అంటే “అహ ఎంత బిలం” అని అర్థం ఆ వదమే కాలక్రమంలో అహోబిలంగా మారిందని కథ. హిరణ్యకశిపునికి విష్ణువంటే వడదు. విష్ణు భక్తుడైన తన కుమారుని పథాభవనంలోని ఒక స్తంభంలో విష్ణుమూర్తిని చూపమన్నాడు హిరణ్యకశిపుడు స్తంభాన్ని తన్నగా అది ముక్క చెక్కలైంది. అందులోంచి నృసింహుడు అవతరించి హిరణ్యకశిపుని వధించాడు హిరణ్యకశిపుని చంపిన ప్రదేశం ఈ అహోబిలం అని అంటారు. షష్ట పరాంకుశస్వామి అనేవారు ఇక్కడ తపస్సు చేస్తూ బిలం ప్రవేశించాడు. అంచేత ఈ ప్రదేశానికి అహో బిలం అని పేరు వచ్చింది.

నంద్యాల రాజు అయిన జెఘళరాజు నరసింహస్వామి బతుడు. అతని పేరుమీదనే ఈ క్షేత్రానికి జెఘళక్షేత్రం అనేపేరు వచ్చింది. కాలక్రమంగా అది అహోబిలంగా మారిందని కథనం.

పీరాధిపతులకు మూలపురుషుడు శ్రీనివాసాచార్యుడు అతనికి నరసింహస్వామి స్వప్నంలో కనబడి సన్యాసాశ్రమం యిచ్చాడు వైష్ణవాళ్ళారులు ఈ క్షేత్రాన్ని “శింగవేల్ కుత్రనం”గా పేర్కొంటారు. నవనారసింహులు ఐదు కోశాల చుట్టుప్రక్కల్లో ఉండడంవల్ల ఈ క్షేత్రానికి “పంచకోశతీర్థం” అనేపేరు వచ్చిందని కథ

శాసనాలలో ఆలయ విశేషాలు

అహోబిలస్వామి ప్రశంసన పున్న శాసనాలు మొత్తం ఇరవై. అందులో చిన్న అహోబిలం ప్రశంస వదిహేను శాసనాల్లాను. పెద్ద అహోబిలం ప్రశంస ఐదు శాసనాల్లాను కనిపిస్తుంది శాసనాల్లో చిన్న అహోబిలం, పెద్ద అహోబిలం అని స్పష్టంగా పున్నాయి ఇవన్నీ అన్నమయ్య తరువాతి కాలం నాటివే

చిన్న అహోబిలం .

1. క్రీ శ. 1515వ సంవత్సరం శ్రీవీరకృష్ణ మహాదేవరాయల శాసనంలో స్వామి అంతరంగ వైభవాతి ప్రశంస కనబడుతుంది.

2 క్రీ శ 1532వ సంవత్సరం గుల్బీరాజు కుమారుడు అబ్బిరాజు శాసనంలో తిరువందవనం ప్రశంస. క్రీ శ 1545వ సంవత్సరం నరసింగదేవమహారాజు కుమారుడు తిమ్మయ్యరాజు శాసనంలో మోహరు గ్రామ రథోత్సవవైభవం, క్రీ శ 1547వ సంవత్సరం రామరాసయ్య కుమారుడు ఉగ్గరాసయ్యంగారి శాసనంలో “క్షీరాబ్ధిమహోత్సవ” ప్రశంస, క్రీ శ. 1540వ సంవత్సరం మహ-

మండలేశ్వర, గోమూరి ఓబయ్యగారి నరసన్న శాసనంలోనిల్లోత్తవ, వక్షోత్పవ, మాసోత్పవ, సంవత్సర చక్రవాల ప్రశంస, శ్రీ శ. 1552వ సంవత్సరం మహామండలేశ్వర రామరాజుకోనేటిరాజు కుమారుడు కొండయ దేవమహారాజు శాసనంలో రామానుజ కూటంలో జరిగే కార్తీకమ ప్రశంస, శ్రీ శ. 1554వ సంవత్సరం సంగోపజియ్య హరిహరనామస్మై వెద్దరాజు వద్ద రాశాసనం వ్రాలబడి పెంపకం, శ్రీ.శ. 1583వ సంవత్సరం కొనేటి అయ్యదేవ మహారాజు కుమారుడు జులయ్య శాసనంలో అహోబల స్వామికి 308 వరహాల ఉపయోగం, నదాలివరాయల కాలనాటి శాసనంలో తిరువందవనం తొట వదహుడు కాళ్ళ మంటవం అహోబలస్వామి ఆసీనులగుట, శ్రీ శ. 1598వ సంవత్సరం తిమ్మన్న కుమారుడు వెంకట్రాజు దేవచౌడ మహారాజు శాసనంలో అహోబలస్వామి దేవాలయ కార్తీకమాల ప్రశంస మొదలయినవి కి పిస్తాయి నిర్మోత్పవ, ఎక్షోత్పవ, మాసోత్పవ, సంవత్సర త్పవ, ంభోత్పవ, క్షీరాబ్ధి మహోత్సవస్వామి అంగరంగ వైభోగాల ప్రశంస మొదలైనవి కనిపిస్తాయి

పెద్ద అహోబలం

శ్రీ. శ. 1548వ సంవత్సరం నరసింగయ్య దేవకుమారుడు మహామండలేశ్వర నంద్యాల చిన్న బెభళరాయని శాసనంలో అహోబలస్వామి అరగింపు తిగిల ప్రశంస, శ్రీ శ. 1553వ సంవత్సరం ఓబుళ రాజకుమారుడు అవ్రతీకమ్మల్లి వెంకటాద్రి మహారాజు శాసనంలో ప్రతి సంవత్సరం వదహుడు కాళ్ళమంటవంలో అహోబలస్వామి వదహురొజుల ఉత్సవాల ప్రశంస, శ్రీ శ. 1563వ సంవత్సరం శిరగోప జియ్యంగారుశాసనంలో అహోబలేశ్వరస్వామి తిరునాళ్ళ ప్రశంస కనిపిస్తాయి

పైశాసనాలలో అరగింపు సేవ 18 రోజుల ఉత్పవ వ్రతంన, తిరువీధుల ఉత్పవాల వ్రతంన కనిపిస్తాయి.

వశ్చిమభూవతి రెండవ విక్రమాదిత్యుని (1078-1128) శాసనంలో ఆలయానికి అనేక దానధర్మాలు చేసినట్లు వ్రస్తావన ఉంది. ఆ శాసనంబట్టి మూలభేరం మాత్రం ఆ ఆలయంలో ఉండేదని స్పష్టమవుతుంది కడవటి కాకితీయ వ్రతువు రెండవ వ్రతావరుద్రుడు (1300-1325) బంగారంతో ఉత్పవ విగ్రహం చేయించడమే కాకుండా స్వామికి సక్రమంగా పూజావిధానం సాగేటట్లు చేశాడట అయినా రాయలకాలంలోనే ఈ స్వామికి పూజాపై వేద్యాలు బాగా వ్రచారంలోకి వచ్చినట్లు స్పష్టమవుతాయి

ఆలయ విశేషాలు

కొండమీద ఉండే ప్రాంతానికి ఎగువ అహోబలం, పెద్ద అహోబలం అనిపేరు వ్రధానంగా ఆలయంచుట్టా ఎత్తుగా బలిష్ఠంగా నిర్మించిన ప్రాకారం వుంది ఆలయానికి వడమట, తూర్పున రాజగోపురాల్నాయి వడమట గోపురం ఆలయ వ్రవేశద్వారంగా వుంది. స్వామి వశ్చిమాభిమానుడ ఆలయానికి ముఖమంటవం, గర్భగృహం ఉన్నాయి అంతరాళంలేదు ముఖమంటవం వరుసకు నాలుగు స్తంభాల చొప్పున పెండువరుసలలో వీడుఅడుగుల ఎత్తున్న స్తంభములచేత నిర్మించబడింది ముఖమంటవం స్తంభాలు ఒకే కాలంలోనివి అయినా నిర్మాణంలో భేదం కనబడుతుంది ముఖమంటవం తర్వాత గర్భగృహం, గర్భాలయద్వారానికి ఇరువైపుల గూళ్ళయందు ద్వారపాలక విగ్రహాలున్నాయి గర్భగుడి మధ్యభాగంలో ఉగ్రవరసింహస్వామి అని తొడలమీద హిరణ్యకశిపుడు

పున్న మూలబేరం ఉంది స్వామి పాదాలచెంత ప్రహ్లాదుని విగ్రహం ఉంది. స్వామిని నవ్వుచుండగా అంటారు ఆలయ సమీపంలోని నీరు ఎర్రగా ఉంటుంది నరసింహస్వామి హిరణ్యకశిపుని చంపడం ఆ రాక్షసుని రక్తం ఒక మడుగుగా ఏర్పడిందని, అదే నేడు రక్త గుండమనే పేరుతో వ్యవహరింపబడుతున్నది భవనానికి అనే తీర్థం అంతర్వాహినిగా వేదాద్రి గరుడాద్రిలమధ్య ప్రవహిస్తుంది. ప్రహ్లాద వరద నరసింహాలయానికి ఒక ఫర్లాంగు దూరంలో అశ్వారుల కోనేరు ఉంది. ఈ ప్రదేశంలోనే “లంజకోనేరు” అన్న తీర్థం ఉంది దీన్ని ఒక వేళ్ళ తన పావ ప్రక్షాళనకోసం కట్టించిందని అంటారు.

పూజాదికాలు

అహోబిలం లక్ష్మీనరసింహస్వామికి ప్రతి స్నానవత్సరం ఫాల్గుణ మాసంలో (ఫిబ్రవరి-మార్చి) బ్రహ్మాత్పవాలు జరుగుతాయి. ఇవి ఫాల్గుణ శుద్ధపంచమినుండి వదకొండురోజులపాటు జరుగుతున్నాయి ప్రాచీన సంప్రదాయం ప్రకారం జరిగే ఈ కార్యక్రమాల్లో మొదటి దినం దిగువ అహోబిలస్వామికి అంకురార్పణ, రెండవదినం ధ్వజారోహణం, భేరిపూజ, మూడవదినం సూర్యప్రభవాహనం, నాల్గవ దినం హనుమద్వాహనాల్లో ఊరేగిస్తారు ఎగువ అహోబిలంలోకూడ అంకురార్పణ, శేషవాహనం, అశ్వవాహనం, హనుద్వాహనంతో ఊరేగింపు, కళ్యాణోత్సవం, గరుడోత్సవం మరియు అవరోహణం అనేవి క్రమంగా వదకొండురోజులు జరుగుతున్నాయి. ఇందులో బ్రహ్మాత్సవం ప్రైభవంగా జరుగుంది ఫాల్గుణ పూర్ణిమాడు ఈ దేవునికి తిరునాళ్ళు జరుగుతుంది. ఈ ఉత్సవాలలో చెంచులకు ఒక ప్రత్యేకస్థానం వుంది. ఎందుకంటే చెంచుల ఆడవడులు చెంచులక్షి స్వామి దేవేరి కావడమే

పెదతిరుమలయ్య అహోబల నరసింహస్వామిని ఏడు కీర్తనల్లో
కీర్తించాడు అందులో అద్యాత్మిక కీర్తనల సంఖ్య ఆరు, శృంగార
సంకీర్తన ఒక్కటి మాత్రమే.

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య పెద్ద అహోబలాన్ని, దిగువ అహో-
బలాన్ని వేరువేరు కీర్తనలలో కీర్తించాడు పెదతిరుమలయ్యమాత్రం
దిగువ అహోబలంలో వుండే నరసింహస్వామిని మాత్రమే కీర్తించాడని
పూహించవచ్చు దీనికి ప్రధానకారణం ఇతని కీర్తనల్లో “పెదయాభళ”
మని పేర్కొనకపోవడమే

వట్టి దైత్యుల వేటాడే బలుదీము సింహము
మెట్టి అహోబలముపై మెఱసి దానదివో (21-119)

భాసురముగ శ్రీనేంకట గిరిజాయుని దైవమవటుగానా
వోసరకిపుడేగితి పిట్ట నహోబల నరసింహ (21-121)

అందె కంబములో బుట్టి ఆయధాలు చేతబట్టి
వెదకి అహోబలాన వేడుకబుట్టి (21-122)

నమామహం మానవ సింహం
ప్రమదాకం మహోబల సింహం (21-160)

సిరినెర గొగిట శ్రీనరసింహ మంచి
సిరిల యహోబల శ్రీనరసింహ (21-227)

ఇందే కలిగె నీకు నిన్ని వోగాలు
అందముగా జిల్లగించు మౌళశేషరా (21-228)

అద్దా శ్రీవేంకటాద్రి అహోబలమునందు
తిద్దితివి నన్ను నేరగి వా మలేపదా (23 395)

కొలుపు

“కొలు” అన్నది ద్రావిడభాషా పదం. శబ్దరత్నాకరంలో ఆస్థానము, సేవ, ఉత్సవవిశేషములు అనే అర్థాలున్నాయి తెలుగులో “కొలుపు”, “దర్బారు” అని వ్యవహారం.

కొలుపు అన్నది మొదట దేవాలయ పరిభాష అయినా కాలక్రమేణా రాజుల కొలుపు అని రూఢి అయింది. కొలువుకూటం, కొలుపు చేస్తున్నారు అనేవి ఇప్పుడు వ్యవహారంలో ఉన్నవి ఇవేగాక నవరాత్రి పండుగలలో బొమ్మలకొలుపు పెట్టడంకూడా సాంప్రదాయంగా ఉంది.

పెదతిరుమలయ్య అహోబల నరసింహస్వామికి జరిగే కొలుపును క్రింది కీర్తనలో కీర్తించాడు.

నానా మహిమల శ్రీనారసింహము

పూని మమ్ము రక్షించి పొగడెదనిదిగో

॥వల్లవి॥

కొండవంటి వేదాద్రి గుహలలో సింహము

దండి భవనాశి యేటి దరి నరసింహము

అండ నారు శాస్త్రముల అడవిలో సింహము

నిండి అహోబలము పై నిక్కి నూచీ నదిగో

॥నానా॥

దిట్ట యోగింద్రుల మతి తెరిమఱగు సింహము

పట్టి దైత్యుల వేటాడే బలుదీము సింహము

మెట్టి అహోబలము పై మెఱసిదా నదిగో

॥నానా॥

వలుదేవతల వెనుబలమైన సింహము

కెలసి కంబాన చెనగిన సింహము

కొలుపై అహోబలాన గురుతాయు నిదిగో (21-119)

కదిరి-నృసింహుడు

రాయలసీమలో అనంతపురం జిల్లా ఒకటి. ఈ జిల్లాలో వెలసిన పున్న ప్రసిద్ధ ఆలయాలలో కదిరి నరసింహస్వామి ఆలయం పేర్కొనదగింది. ఈ కదిరి వట్టణం 1910వ వంశత్సరందాకా కడప జిల్లాలో వుండేది. వ్రస్తుతం వట్టణం అనంతపురం జిల్లాలో ఒక మండల కేంద్రం ఇది పాకాల-ధర్మవరం రైలు మార్గంలో వుంది.

ఆలయం-స్థానిక కథలు

కదిరి వట్టణంలో వెలసిన నృసింహస్వామికి సంబంధించిన ఆరు స్థానిక కథలు వ్రచారంలో ఉన్నాయి.

1. కదిరికి “ఖాద్రి” అని పిరాణికనామం. ఖాద్రి అనే పేరు కల్గిన చెట్టుకింద ఒక పుట్ట వుండేది. ఆ పుట్టలో నుండి లక్ష్మీనరసింహ స్వామి అవతరించాడని, దాంతో “ఖాద్రి” అని పేరు ఏర్పడినట్లు కథనం.

2 పూర్వం ఈ క్షేత్రంలో ఖాద్రి వృక్షం వుండేది ఆ వృక్షం క్రింద ఒక భక్తునికి నరసింహస్వామి దివ్యదర్శనం కల్గింది అందుచేత కదిరి అనే పేరు వచ్చిందని ఇతిహాసం

3 “ఖ” అంటే విష్ణువుపాదం. అద్రి అంటే కొండ అని అర్థాలు. విష్ణువు పాదం ఉన్న కొండ కాబట్టి దీనికి “కదిరి” అనే మరో అభిప్రాయంకూడా వుంది.

4 ఈ క్షేత్రానికి శ్రీమత్ ఖాద్రి లక్ష్మీనరసింహ క్షేత్రమనికూడా పేరు. “ఖాద్రి” అంటే చంద్రవృక్షం ఈ వృక్షనంపద ఎక్కువగా ఉండడంతో దీనికి ఖాద్రి క్షేత్రం అని, దాని రూపాంతరమే కదిరి అని ఏర్పడింది

5. పూర్వం “బదిరి వృక్షారణ్యంలో చెలకొన్న నరసింహస్వామి మహిమవల్ల ఆ ప్రాంతానికి కదిరి అనే పేరు వచ్చింది

5. ఒకప్పుడు ఈ మహారణ్యంలో భృగుమహర్షి నివసించేవాడు. అందువల్ల దీనికి “భృగు ఆశ్రమం” అని స్థానికుల అభిప్రాయం

స్థలపురాణం

కదిరి క్షేత్రానికి సంబంధించిన “మహిమలు” శ్రీవాద్రి స్థల పురాణంలో వుంది ఈ క్షేత్రమహాత్మ్యాన్ని శంకర భగవానుడు నారద మహర్షికి చెప్పాడు శంకర భగవానుడు నరసింహస్వామి మహిమతోపాటు ఆ ప్రదేశంలో వున్న తీర్థ, స్థలవిశేషాల్ని విపులంగా వివరించాడు ఈ భాద్రి స్థల పురాణాన్ని దేవాలయ అధికారులు ముద్రించారు దీన్ని చెట్లూరు నరసింహచార్యులు గారు పూర్వోత్తర, భాగ వచన కావ్యంగా వ్రాసి ముద్రించారు

శాసనాలలో ఆలయవిశేషాలు

కదిరి శ్రీలక్ష్మీనరసింహస్వామి ఆలయం పూర్వపుచరిత్ర అంతగా తెలియదు కానీ ఆలయ వివరాలను తెలిపే శాసనాలు క్రీ శ. 1352వ సంవత్సరం నుండే కనిపిస్తున్నాయి

మొదటిది క్రీ శ 1352వ సంవత్సరం వీరబుక్కణ ఒడయరు దోరసముద్రం పెనుగొండ ప్రాంతాలను వరిపాలించే కాలంలో “వందిమ సన్నాయి చెలినాయక” కదిరి ఔభళదేవ నగరిమంఠపాన్ని కట్టించాడు.

రెండవది క్రీ శ. 1367వ సంవత్సరం పాపినాయుడు కుమారుడు బ్రహ్మనాయుడు పాంతరవల్లి ఆయకట్టు చెరువు నీళ్లుపారే “ఒకపుట్టి”

భూమిని కదిరి అహోబిలస్వామి వై వేద్య ఉపయోగార్థం నియమనం చేశాడు

మూడవది శ్రీ. శ. 1418వ సంవత్సరం వీరహరిహరరాయల కుమారుడు వీరకుమారదేవరాయలు, హరిజన, అరుంధతీయులకు (మాల, మాదిగలకు) వన్నులేకుండా చేసి దేవాలయ ప్రవేశం కల్పించాడు

నాల్గవది శ్రీ. శ. 1529వ సంవత్సరం శ్రీకృష్ణదేవరాయల వరిపాలనా కాలంలో కోనవరాయని అల్లుడు వెంకటనాయుడు, మొక్కుబడి చెల్లించే నిమిత్తం కదిరి వరసింహస్వామికి “మడిని” కట్టడి చేశాడు.

ఐదవది శ్రీ.శ. 1547వవ సంవత్సరం అబ్బారాజు ఓబులరాజు కుమారుడు మహామండలేశ్వర అప్రతీక మల్ల అచ్యుతరాజు పాంతర-వల్లి గ్రామానికి చెందే భూములను సంకీర్తన కేశవయ్య సుదర్శన ఓబులయ్య మరియు కాలువ కృష్ణయ్యలకు కదిరి నృసింహస్వామి సన్నిధిలో శ్రీజయంతి పుణ్యకాలంనాడు ఉంటున్నగాను ఏర్పాటు చేశాడు ఈ పాంతరవల్లి గ్రామం “పట్టువగుళ్ళ” సీమకు చెందినది

ఆలయ విశేషాలు

ఒకప్పుడు నాలుగు రాజగోపురాలను ఈ ఆలయం కలిగివుండేది వాటిలో దక్షిణదశలో వున్న రాజగోపురం 1963లో శిథిలమైంది ప్రస్తుతం ఇది నిర్మాణంలో వుంది, ఉత్తరదిక్కులో వుండే రాజగోపురాన్ని 1978వ సంవత్సరంలో తూర్పు వడమర దిక్కులో వుండే రాజగోపురాలను 1970-82 సంవత్సరాల్లో జీర్ణోద్ధరణ గావించారు.

శ్రీలక్ష్మీనరసింహస్వామి ఆలయం చాలా విశాలమైంది చుట్టూ

ప్రహరీ, నాలుగువక్కలా ద్వారాలు వాటిమీద గోహాలు పున్నాయి ఈ ఆలయం తూర్పుముఖంగా కట్టబడి ఉంది తూర్పుముఖముండి ేనికి ప్రవేశిస్తే అంజనేయస్వామి మంటపం కనిపిస్తుంది ఈమంటప గర్భగృహంలో ముకుళిత హస్తుడైన అంజనేయస్వామి విగ్రహం ప్రతిష్ఠింపబడింది

ఆలయానికి ముందు భాగంలో ఉన్న చిన్నమంటపంలో గరుడ విగ్రహం ఉంది. ప్రధాన ఆలయం గర్భగుడిమీద ఏకతల విమానం ఉంది. దీనికి నాలుగుదిక్కుల్లో నాలుగు కూర్చున్న సింహాలు, అంజలి ఘటిస్తున్న నాలుగు గరుడ విగ్రహాలు ఉన్నాయి.

ఆలయం దక్షిణదిక్కులో చిన్నమ్మ మందిరం ఉంది ఆ మందిరంలో చిన్నమ్మ రాతి విగ్రహం, ఆమె శ్రవ్యించిన కావి ఉన్నాయి క్రీ శ 1829లో శ్రీనివాసరాయరు ఆలయ మంటపంమీద రామాయణ భారత గాథలను రకరకాల రంగుల బొమ్మలతో చిత్రించి నారు ప్రస్తుతం వీటి రూపం పొడయింది.

గర్భగుడిలో నరసింహస్వామి (మూలభేరం, మూలవిరాట్) వద్దపీఠంపై వీరావనవద్దతిలో అసేనుడై ఉన్నాడు ఈ స్వామి అష్టభాహువులు కలిగి, ఉగ్రస్వరూపుడై భయంకరమైన శోరణుకలిగి హిరణ్యకశిపుని తొడలపై పెట్టుకొని సంహరిస్తున్నట్లు సాక్షాత్కరిస్తున్నాడు స్వామి వారికి వెనుకభాగంలో ప్రహ్లాదుడు, అదే ఆలయంలో స్వామి వారి మరో విగ్రహం ఉంది ఆ విగ్రహం ఎడమతొడపై దేవి అశీమ రాలైంది ఈ స్వామి చతుర్భుజుడు . శంఖచక్రాలు కలిగి ఉన్నాడు. ఇక్కడేవారు ఈ స్వామిని ప్రహ్లాది అనుగ్రహమూర్తిగా భావిస్తారు

పూజా విశేషాలు

ఈ ఆలయంలో పూజలు ప్రభావన ఆగమ వద్దతిలో కొనసాగు

తున్నాయి. ఇక్కడ స్వామివారికి నితః, వార, విశేష ఉత్పవాలు సంబరంగా జరుగుతున్నాయి

తిరుమలలో మూలమూర్తికి అభిషేకం శుక్రవారం నిర్వహిస్తారు. కదిరిలో మూలజేరానికి శనివారం, అమ్మవారికి మాత్రం శుక్రవారం పంచామృత అభిషేకోత్సవం చేయడం సంప్రదాయం

సంవత్సరోత్సవాలుగా ఉగాది, ఆస్థానం, శ్రీరామనవమి, నృసింహజయంతి, వినాయకచవితి, ముక్కోటి ఏకాదశి, బృందావన పూజ, సంక్రాంతి, వసంతోత్సవం, దసరాఉత్సవం, కార్తీకదీపోత్సవం ధనుర్మాసోత్సవం, ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలం, పారువేట ఉత్సవం మొదలైనవి ప్రసిద్ధాలు

ఈ ఉత్సవకాలంలో జరిగే ప్రత్యేక సంప్రదాయాలు రెండు-

1. బ్రహ్మోత్సవ కాలంలో ముద్దులు చెప్పేవారు కొందరు సానవుల చిన్నమ్మకథను గానం చేస్తారు. ఆ భక్తురాలికి శ్రీనరసింహస్వామి ముద్దులేటయ్య స్వరూపంలో దర్శనమిచ్చి అత్తగారు పెట్టిన కష్టాలను నివారించినట్లు కథలు వల్లిస్తారు 2. వన్నెండవ దినం ఉదయం రథం కదలక ముందే కదిరి వట్టిజంలో పున్న ఆలంఖాన్ మసీదులో చదివించుట జరుపుతారు ఈవిధంగా చదివించుట జరువకపోతే రథం ముందుకు కదలదనే నమ్మకం వుంది నేటికీ ఈ సంప్రదాయం నిలిచి ఉండడం ఒక విశేషం.

ఆంధ్రదేశంలో నృసింహ క్షేత్రాలు అనేకం వున్నాయి. నవ నారసింహ క్షేత్రనిర్ణయంలో వలుచోట్ల వలురకాలుగా వున్నాయి. మంగళగిరి, అహోబిలం, సింహాచలం, అంతర్వేది, వేదాద్రి, యాదవాద్రి, ఖాద్రి, ఆకిరివల్లి, నగిరి క్షేత్రాలే నవనారసింహ

క్షేత్రాలని చెప్తున్నారు తాళపాకవారి దృష్టి నవనారసింహ క్షేత్రాలు
భిన్నంగా వున్నా, కదిరి (ఖాద్రి) నృసింహుడు మాత్రం నవ
నారసింహులలో ఒకడు

చినతిరుమలయ్య కదిరి నారసింహస్వామిని మూడు కీర్తనలలో
కీర్తించినాడు. వీటిలో 16-37 కీర్తన ఆధ్యాత్మిక సంబంధి, 16-38, 58
కీర్తనలు శృంగార సంబంధులు

తగవో బలిమో నీ తలపు నాతో జెప్పర
నగుమోముతో గదిరినాథ నీవు (16-2-38)

చెప్పరే మీరై నా బుద్ధి చెలులార
ఆవపము మా కదిరి యప్పనికి (16-2-58)

చినతిరుమలయ్య ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనలో స్వామివారి ఆకార
వర్ణనకే ప్రాధాన్యం కనిపిస్తుంది

తనదాసుని కొరకు ధరియించె నీ దూపము
దినదిన వేడుక, గదిరి నారసింహుడు

బలురక్కను నొడిసి వట్టి తొడలపై బెట్టి
చెలగి కొనగోళ్ళ జించినాడు

చలవట్టి ప్రేగుల జంధ్యాల తోడుతను
తెల్లివై వున్నాడు కదిరి నారసింహుడు

మోర దానవు కంఠకుహర రక్తము ముంచి
సొరెకు వసంతముగా జల్లినాడు
మారుకొన్న దైత్యుని చర్మములిచి మేనిమీద
ధీరత గప్పినాడు కదిరి నారసింహుడు (16-1-37)

లక్ష్మీనరసింహస్వామి ఒక పుట్టినుండి అవతరించాడని స్థానికుల
ఐతిహాసం. దీన్ని తలపించే విధంగా చివరిరుమలయ్య—

అందఱు లక్ష్మీయు బ్రహ్మాదులు మతంపగాను
విందుగా నాగముపాల వెలసినాడు (16-37)

అని కీర్తించినాడు

నేడు కదిరి నృసింహస్వామిని ముఖ్యమైన నిత్య, వార,
విశేషోత్సవాలు జరుగుతున్నాయి అయితే కల్యాణోత్సవం గురించి
అన్నమయ్య సంకీర్తన రాతిలోగానీ, ఆలయగోడలపై వున్న శాసనా
లలోగానీ, కల్యాణోత్సవ ప్రస్తావన కానరాదు కానీ చివరిరుమలయ్య

అబ్బురపు శ్రీవేంకటాద్రినాథ కూడితివి
సిద్ధితివాయి పెండ్లి సేసిరా నీకూ (16-38)

అని కీర్తించడాన్ని బట్టి అతని కాలంలో కల్యాణోత్సవం జరిగే-
దేమో అనిపిస్తుంది

వేయినూతుల కోననరసింహుడు

కడవ జిల్లా పెండ్లి మర్రిమండలంలోని గ్రామం చిన్నదాసరి
వల్లె. ఈ వల్లెకు దక్షిణదిక్కు రెండు కి మీ దూరంలో కొండలోయలు
పున్నాయి ఈ ప్రదేశాన్ని వేయినూతుల కోన అంటారు అక్కడ
నరసింహస్వామి ఆలయం వుండి ఈ ప్రాంతమందలి కొండను
మందల పాలకొండమల అంటారు. ఇది పెండ్లిమర్రికి మూడుమైళ్ళ
దూరంలో వుంది మద్రాసు-బొంబాయి రైలుమార్గంలోని కడవ
పట్టణానికి పదమూడుమైళ్ళ దూరంలో వుంది.

స్థలపురాణం-స్థానిక కథలు

పూర్వం వాల్మీకి మహర్షి చిన్నదానరివలై కొండలోయల్లో నివసించేవాడు. అతడు వేయినూతులను త్రవ్వించినాడు ఈ మహర్షి నరసింహస్వామిని ప్రతిష్ఠించినాడని ప్రతీతి అహోబిలంలాగే ఇది కూడ నరసింహక్షేత్రం కాబట్టి ఔభలేతుడని అంటారు.

ఈ ప్రాంతానికి వేనూతుల కోన, ఓనూతుల కోన, ఓగు నూతులకోన, వెయ్యినూతులకోన అనిపేర్లు వ్యవహారంలోవీర్పడినాయి అంతేకాని, ఓగునూతుల అనే ప్రదేశం కాని, ఉదాకాని లేదు.

ఇక్కడి స్వామి మహిమలు విచిత్రంగా వుంటాయి గుడిలోన గంట మ్రోగడం, రాత్రిపూట లక్ష్మీదేవి పొదాలవద్ద అర్చన ద్రవ్యాలుండడం, లాంటివి ధ్వజస్తంభానికి తైలం రాస్తే కష్టాలు తొలుగుతాయనే నమ్మకంకూడా వుంది

ఇది అరణ్యప్రాంతం. దగ్గరికి వచ్చేదాకా ఇంత విశాల ప్రదేశం ఉన్నట్లు కనబడదు. కొండలోయలు, జలపాతాలు, వృక్షసముదాయంలో అలరారుతున్నది. జననంచారం చాలాతక్కువ. ప్రకాంత వాతావరణం, పక్షుల కిలకిలరావాలుతప్ప ఆధునిక ప్రపంచభాయలు కనబడవు.

శాసనాలలో ఆలయ వివరాలు “

ఈ ఆలయం గోడపై ఒకే శాసనం కనిపిస్తుంది ఇది శ్రీ. శ. 1553వ సంవత్సరం అచ్యుతరాయల కాలంనాటికి ఓగునూతులవలై అహోబిలేశ్వరాలయానికి గండికోటసీమ పాలకుని కార్యకర్త అయిన బావరిసు తాళ్ళపాక తిరుమలయ్యగారి ఆజ్ఞను అనుసరించి “దుర్గ-దన్నా యనివర్తన” సంబంధించిన వృత్తాంతం వుంది.

అలయ విశేషాలు

నరసింహస్వామి ఆలయం ఒకమూల ఎత్తైన ప్రదేశంలోవుంది. ఈ ఆలయానికి ప్రవేశగోపురం కాని, ప్రాకారం కానీలేదు. స్వామి ఉత్తరాభిముఖుడు.

ప్రధాన ఆలయానికి ముఖమంటవం, అంతరాళం, గర్భగుడి వున్నాయి. గర్భగుడిపైన విమానం వుంది ఆలయప్రాంగణంలో యాగశాల, కల్యాణమంటపాలు, స్వామివారి అలంకారాల మంటవం వున్నాయి. ఆలయం ముందుభాగంలో కొయ్య భవజస్తంభం వుంది. ఇది ఎప్పుడూ నూనెతో తడిసి జిడ్డుగా వుంటుంది

ఆలయంలోని స్వామి లక్ష్మీనమేతుడై వీరాననంలో వున్నాడు. అంతరాళంలో జయవిజయలున్నారు. స్వామికి ఎదురుగా అంజనేయ స్వామి అంజలి ఘడిస్తున్న భంగిమలో వున్నాడు

నరసింహ ఆలయానికి తూర్పుదిక్కుగా మెట్లు దిగితే క్రింది భాగం చెల్లపొదలో లక్ష్మీదేవి కనబడుతుంది ఈ ఆలయానికి ముఖమంటవం, గర్భగుడి వున్నాయి ఈ ఆలయం దక్షిణాభిముఖంగా వుంది

నరసింహస్వామి ఆలయానికి వడమటభాగంలో ఒక కొండ చరియ వుంది. ఇక్కడ వున్న రెండు కోనేర్లు శిథిలంగాకుండా వుంది. కొండచరియగుండా వచ్చే నీరు ఈ కోనేర్ల ద్వారా ప్రవహిస్తుంది

పూజాదిలాలు

స్వామివారికి వైభావన అగమప్రకారం నిత్యపూజాకైంకర్యాది జరుగుతున్నాయి ఇక్కడ స్వామివారికి వైశాఖమాసంలో (ఏప్రిల్ మే) ఉత్సవాలు మూడురోజులపాటు జరుగుతాయి. వైశాఖ శుద్ధ

చతుర్దశినాడు ద్వితీయారోహణం, పౌర్ణమినాడు గరుడసేవ జరుగుతుంది. ఈ గరుడసేవ రోజు స్వామివారికి చిన్నదానరిపల్లెలో మహోత్సవం జరుగుతుంది తరువాత పాడ్యమిరోజు స్వామివారికి కల్యాణోత్సవం, కల్యాణం తరువాత కోనేటిదగ్గర వసంతాలు, చక్రస్నానం జరుపుతారు.

చినతిరుమలయ్య కీర్తించిన ఓగునూతుల నారసింహుడు

చినతిరుమలయ్య ఈ స్వామిని దర్శించి కీర్తించినట్లు

నాలితనాలేటికోయి నారసింహుడా

నాలోన నప్పువచ్చీ నారసింహుడా

చిలుకుగోళ్ళ నన్ను జెనకుచు నీపైనా

నలువెట్టె వచ్చేపు నారసింహుడా

కలితనాన శ్రీవెంకటనాథకూడితివి

నలు పై వోగునూతుల నారసింహుడా (16-2-18)

4 శ్రీరామచంద్రుడు

చినతిరుమలయ్య తిరువలిలోని శ్రీరామచంద్రుని, రెండు కీర్తనల్లో, వాయల్పాడు శ్రీరామచంద్రుని రెండు కీర్తనల్లో కీర్తించినట్లు తెలుస్తూంది

తిరువతి శ్రీరామచంద్రుడు

చిత్తూరు జిల్లా, చంద్రగిరి తాలూకా, తిరువతి పట్టణము ప్రసిద్ధమైన పుణ్యస్థలం. ఈ పట్టణంలో వెలసిన ప్రసిద్ధ ఆలయాలు రెండు ఒకటి గోవిందరాజస్వామి ఆలయం, రెండవది శ్రీకొదండరామస్వామి ఆలయం ఈ కోదండరామస్వామి ఆలయాన్ని శ్రీ శ 1480 - 81 నరసింహ మొదలియార్ నిర్మించినాడు. ఇక్కడి స్వామికి అన్ని

హంగులతో నిత్యపూజలు, ఉత్సవాలు సంవత్సరం పొడవునా జరుగుతున్నాయి.

ఈ స్వామిని చినతిరుమలయ్య రెండు శృంగార కీర్తనలలో కీర్తించినట్లు తెలుస్తూంది.

నీవెక్కుడో ఆపెనీకంటె నెక్కుడో
రావయ్య తిరువతి రఘురామచంద్ర
తవిలి శేవుడు కాశి దారక బ్రహ్మమని
యివల నిన్ను వడిశ మియ్యిగా

నవమై శ్రీవెంకటనాథ మరుమంత్రము
రవశి నీకిపె యిచ్చె రఘురామచంద్ర (15-2-107)
ఏమి మండు గడ్డె యింతులాల యీ
రామకు దిరువతి రాముడేమందు (18-2-103)

వాయల్పాడు శ్రీరామచంద్రుడు

వాయల్పాడు చిత్తూరు జిల్లాలో ఒక మండల కేంద్రం. ఇది పాకాల-ధర్మవరం రైలుమార్గంలో మదనపల్లికి 18 కి.మీ. దూరంలో వుంది.

స్థలపురాణం-స్థానిక కథలు

1. ఒకప్పుడు ఈ ప్రాంతంలో వాల్మీకి మహర్షి నివసించేవాడట. అతని పేరుతో ఈ ప్రాంతానికి వాల్మీకిపురమని ఏర్పడింది. అంతే కాకుండా వాల్మీకి బోయకులానికి చెందడంతో బోయలవాడ అనే పేరు వ్యవహారంలో ఏర్పడింది.

2. రామాయణ కావ్యాన్ని వాల్మీకిమహర్షి నోటితో పాటరూపంలో పాడేవాడు. తెలుగులో నోటిపాటను తమిళభాషలో “వాయినాలపాట్టు”

అంటారు. అది నిత్యవ్యవహారంలో “వాయల్ పాడు”గా ప్రచారం
స్థానికులు చెబుతారు.

3 తురుష్కుల కాలంనాడు ఈ ప్రాంతంలో వావిలికెట్లు
ఎక్కువగా ఉండేవి దాంతో ఈ ప్రాంతాన్ని వాయల్ పహడ్ అనేవారు

వావిలిపాడు, వాయల్ పహడ్, వాయల్ పాడు అనిగామాండరాలు

4 వాయల్ పాడులో సాక్షాత్కరించిన స్వామి వట్టాభిరాముడు.
ఈ స్వామిని జాంబవంతుడు ప్రతిష్ఠించాడని కథ

ఆలయ విశేషాలు

వాయల్ పాడు రామాలయానికి చుట్టూ ప్రహరీగోడ వుంది. ఈ
ఆలయానికి ఒక రాజగోపురం మాత్రం వుంది ప్రధాన ఆలయానికి
పెనుకభాగంలో వుండే రాజగోపురం పడిపోయింది ఈ ఆలయంలో
నెలకొన్న స్వామి ఉత్తరాభిముఖంగా సాక్షాత్కరించి ఉన్నారు.

ఆలయప్రాంగణం మధ్యలో ప్రధాన ఆలయం వుంది.
దీనికి ముఖమంటవం, అంతరాళం, గర్భగుడి ఉన్నాయి గర్భగుడిపై
విమానం వుంది ఆలయానికి చుట్టూ చూగూరి, ఉయ్యాలమంటవం,
వాల్మీకి గుడి ఉన్నాయి ఉయ్యాలమంటవం పైకిప్పులో గోవింద-
రాజస్వామి శయనించి ఉన్నాడు వాల్మీకి గుడిలో వాల్మీకి ఆశీస్సుడై
ఉన్నాడు ప్రధాన ఆలయానికి ముందుభాగంలో ఆంజనేయస్వామి
గుడి ఉంది

గర్భగుడిలో సీతారామలక్ష్మీదుర్గేశ్వర వరదేశ్వరులు కూడా
వున్నారు. అంతిరాళానికి ముఖమంటవం నికి మధ్యలో ఆంజనేయ
విగ్రహం వుంది

ధ్వజస్తంభానికి ముందు స్వామికి ఎదురుగా అంజనేయస్వామి
అంజలి మణిస్తున్న భంగిమలో నెలకొన్నాడు

పూజాదికాలు

ఈ ఆలయం వట్టాభిరామునికి పాంచరాత్ర ఆగమం ప్రకారం
పూజలు, కైంకర్యాలు నిర్వహిస్తున్నారు. ఇక్కడ ఉత్పవాలు స్వామి
వారికి ప్రైతశుద్ధి వస్థనుండి త్రయోదశివరకు (మార్చి, ఏప్రిల్)
జరుగుతాయి. స్వామివారిని రకరకాల వాహనాల్లో ఊరేగించడమే
కాకుండా వదవరోజు సీతారామకల్యాణం ప్రభవంగా నిర్వహిస్తారు
వదకొండవ దినం రిభోత్సవం. స్వామి వారిని బ్రహ్మరథంపై మఘా-
నక్షత్రంలో ఊరేగిస్తారు. వవళింపు సేవ, ఉయ్యాలసేవ చివరిరోజు
ఉంటుంది.

చినతిరుమలయ్య వాలిలిపాటి రామచంద్రుని దర్శించి కీర్తించా
డని రెండుకీర్తనలవల్ల తెలుస్తూంది

నవతుల మైనాను సంగతి దప్పదగునా
రవళి వాలిలిపాటి రామచంద్రు ముందర (18-2-70)

రావయ్య వాలిలిపాటి రామచంద్ర
రావాడి వలపులు రామచంద్ర

ఘోరిన సజలరోన ముంచి మాటలాడగాను
రాగెగానీ మోవికెంపు రామచంద్ర
ఘోరిన మాటలనె మర్కము లెత్తితినని
రాగతనాలు మానుమీ రామచంద్ర (16-2-87)

శ్రీరామచంద్రుడు ఏకవత్సీ వ్రతుడు. ఏకవత్సీ వ్రతుని చివ
తిరుమలయ్య శృంగార కీర్తన గోసే కీర్తించాడు.

5 విష్ణులుడు

మహారాష్ట్రంలో పొల్టాపురావిని వడమటిదిక్కులో సుమారు నలభై మైళ్ళ దూరంలో భీమానది వుంది. ఈ నదికి ఉపనది అయిన చంద్రభాగానదితీరంలో వండర్లరం వుంది ఈ వండరీపురానికి అక్కడ సాక్షాత్కరించిన విరలునిబట్టి వ్రత్యాతి వచ్చింది ఈవిరలుడు జైనమూర్తి అని, శివుడని, విష్ణువని అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి.

“విఠ్ఠ” అనేది విష్ణు శబ్దభవం కాననాల్లో కనిపించే విటరస, బిట్టగ మొదలయినవి “విష్ణువర్ధన” మాటకు ప్రాకృతరూపాలు అదీ గాక కన్నడంలో “కృష్ణ” అనడాన్ని ఆప్యాయంగా “కిట్ట” అనడం వుంది అలాగే విష్ణు “విట్టు” అయిందని ప్రేమసూచకమయినల జేరి విరల అయిందనికాడా కొందరు చెబుతారు అయితే భండార్కర్ గారు ఇటుక అనే అర్థం యిచ్చే “విటె” నుండి విట్టలు పుట్టిందని అనడం సమంజసమని స్పష్టం చేశారు

విశిష్టాద్వైతాన్ని స్థాపించినవారు రామానుజాచార్యులు అశ్వారులు నూటవినిమిది దివ్య లిరువతుల్ని దివ్యదేశాలుగా కీర్తించినారు వారికి శ్రీరంగం, అహోబిలం, కంచి, లిరువతి ప్రధాన మత కేంద్రాలు అన్నమయ్య మొదట స్నాత్తుడైనా ఘన విష్ణువు చలువతో పైష్టవుడయినాడు మహారాష్ట్రులు, మార్దులు విరలునికిచ్చే ఆదిరాన్నిబట్టి అట్టి విరల కీర్తనలు ప్రాణి నాడు

మహమ్మదీయుల ధాటికి గురికాకుండా హిందూమతాన్ని రక్షించడంకోసంస్థాపించబడినసామ్రాజ్యం విజయనగరసామ్రాజ్యం. ఉత్తమాశయంకొనం విభేదాలను విస్మరించడం న్యాయమని అన్నమయ్య భావించి పుండవల్లు అందువల్ల దక్షిణాది పైష్టవులకు

వివలుడు శ్రీరంగడంత ముఖ్యుడు కాకపోయినా అన్నమయ్య విరలుణ్ణివిట్టలా (26-68), విట్టలరాయ (17-96), విట్టలేశ్వరా (24-216) విటలేశుడు (24-301), వండరంగివిట్టలా (26-369), వండరంగినాథా (17-127), వండరంగిరాయ (12-219), పాండురంగవిట్టలా (3-220) అన్నపేర్లతో కీర్తించి తరవాతి వారికి మార్గదర్శకుడయ్యాడు.

కన్నడ హరిదాసులలో శ్రీపాదరాయలు ప్రముఖుడు ఇతడు ముళబాగల కేంద్రంగా ద్వైతమతాన్ని ప్రచారం చేసినాడు మరాఠివతుల సంకీర్తనల్లో “రంగవివల” ముద్రపుంది వారు రంగని స్తుతించినట్టే తిరుపతి తిమ్మవ్వనుకూడా సేవించినారు అతని తరువాత పురందరదాసులవారు వివల, వేంకటేశ్వర అభేదాన్ని తమసంకీర్తనల్లో శాశ్వతం చేశారు, ఇదేవిధంగా విరలుణ్ణి వేంకటేశ్వరుని ప్రతిరూపంగానే భావించినాడు

ఈ విట్టల సంకీర్తనగానం అన్నమయ్యతోనే ఆగిపోకుండా పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్యలుకూడా కొనసాగించారు

పెదతిరుమలయ్య విజయనగరం విట్టలేశ్వరుని ఒకసంకీర్తనలో, చినతిరుమలయ్య కోవెలకుంట్ల పాండురంగ విట్టలస్వామిని ఒక కీర్తనలో, గోపాలకృష్ణుని ఒక కీర్తనలో కీర్తించారు.

విజయనగర విట్టలేశ్వరుడు

విజయనగరంలో ఎన్నో దేవాలయాలున్నా పెదతిరుమలయ్య విట్టలుణ్ణి స్వాభిమానంతో కీర్తించాడు. కన్నడిగులకు ముఖ్యంగా హరిదాసులకు ముఖ్యదైవం విట్టలేశ్వరుడు పాలకులు కన్నడ ప్రభువులు కావడంవల్ల, విస్తృత వైష్ణవానికి తండ్రీవలె ఇతడు ప్రయత్నించేవాడు కావడంవల్ల విట్టలుణ్ణి ఒక కీర్తనలో స్తుతించాడు.

వేడుకూడు గదమ్మ విట్టలుడు
ఆదానీడా నేగవచ్చీనదె విట్టలుడు ||వల్లవి||

తుంగభద్ర నీటిలోన తాయ్యలులు దాను నీడి
వెంగలి రతుల దోగి విట్టలుడు
నింగిమోచిన తోపుల నీడల విన్నోదించి
నంగనలతో నవ్వుచునదె విట్టలుడు ||వేడుక||

తేరువీడి నల్లవాడే దిమ్మరై సతుల విల్పి
వేరమ్మనీ చీకటింట్లో విట్టలుడు
కూరిమి నిలువలేక కొండల వడవలలో
నారగించీ నూరవిందు లదే విట్టలుడు ||వేడుక||

అది వో విజయనగరమందు వాడల వాడల
వెదచల్లీ వరములు విట్టలుడు
ఉదుట శ్రీవేంకటాద్రి నుండి వచ్చి గుడిలోన
నదన రుక్మిణి దాసునదే విట్టలుడు (23 289)

ఛాందస వైష్ణవులకు రంగ, వరద, శ్రీనివాస ఆరాధ్యమూర్తులు ఇవి
మహావిష్ణువు ప్రతిరూపాలని నమ్ముతారు కొందరు “విర్గల”రూపాన్ని
రంగ, వరద మూర్తులతో సమానంగా గుర్తించరు కాని విస్తృత
వైష్ణవాన్ని లక్ష్యంగా పేర్కొన్నారు తాళ్ళపాక కప్పలు

కొవెలకుంట్ల పొందురింగడు

కర్నూలు జిల్లాలో కొవెలకుంట్ల ఒక తాలూకా ప్రస్తుతం ఇది
ఒక మండలకేంద్రం కొవెలకుంట్ల నంద్యాలకు ఇరవై అయిదుమైళ్ళ
దూరంలో వుంది కొవెలకుంట్ల అనేపేరు ఈ పట్టణానికి రావడానికి
ప్రధానంగా మూడు స్థలపురాణ గాథలు ప్రచారంలో వున్నాయి.

ష్టలపురాణం-స్థానిక కథలు

కొవెలకుంట్ల అని పిలువబడే ప్రాంతమంతా ఒకప్పుడు దండ-
కారణ్యం. అప్పుడు అక్కడ చింతకుంట్ల అనే గ్రామం వుండేది ఆ
గ్రామానికి తూర్పుదిక్కులో ఒకకోట, కోటచుట్టూ అగడ్త ఉండేది. ఈ
అగడ్త కోటను, చింతకుంట్ల గ్రామాన్ని వేరుచేసేది ఈ ఊరికి
ఒక మైలు దూరంలో అభివృద్ధి చెందిన ఒక కోవెల వుండేది శ్రీకృష్ణ-
దేవరాయలు దిగ్విజయయాత్ర ముగించుకొని వెళుతూ ఈ ఆలయాన్ని
దర్శించి జీర్ణోద్ధరణ గావించాడు ఈ దేవాలయ పునర్నిర్మాణానికి
ముగ్ధుడై చుట్టువక్కల వుండే మీరాపురం, కనుమలపాడు, గుండ్లమల్ల
మొదలైన గ్రామాల ప్రజలు అక్కడికి వచ్చి స్థిరనివాసం ఏర్పరచు
కున్నారు ఈ విధంగా అనేకమంది ఇక్కడ స్థిరపడడంవల్ల కోవెలకు
దగ్గరగా చింతకుంట్ల ఉండడాన్నిబట్టి అది కోవెలకుంట్లగా స్థిర-
పడింది.

పూర్వం ఈ ప్రాంతంలో ఒక కొవెల, ఆ ప్రక్కనే కుంటవుండేది
అది క్రమంగా జన వ్యవహారంలో కోవెలకుంట్లగా మారింది పది-
మూడవ శతాబ్దంలో ఈ ప్రాంతాన్ని కాకతీయులు పరిపాలించేవారు.
అక్కడ ఒక నాట్యకత్తై ఉండేది ఆమెపేరు కోయిల ఆమె కంఠధ్వని
బహుమధురమైంది. రాజు అనుగ్రహానికి పాత్రురాలైంది ఆమె
వరమభిక్తురాలు ఒకరోజు ఆమెకు పొండురంగస్వామి కలలో కనబడి
ఇలా అన్నాడు “ద్వావరయుగంలో పొండపులు, అరణ్యవాసకాలంలో
ఈ ప్రాంతానికి వచ్చినపుడు కొవెలకుంట్లకు రెండుమైళ్ళ దూరంలో
ఉన్న ఒక పెద్ద గుంటను చూశారు ఆ గుంటకు కొంతదూరంలో
కొంతకాలం ఆగి విశ్రాంతి తీసుకొన్నారు అక్కడి ప్రశాంత వాతా-

వరదానికి, వ్రజల మంచితనానికి, ఆదరణకు ముగ్ధులైనారు. ధర్మరాజు అక్కడినుండి బయలుదేరే ముందు సాలగ్రామాన్ని బహూకరించినాడు. అక్కడి వ్రజలు ఆనందంతో ఆ సాలగ్రామాన్ని అక్కడ వ్రతిష్ఠించి భక్తితో పూజలు చేస్తుండేవారు. కలియుగ ప్రారంభంలో అక్కడి వ్రజలు నిర్లక్ష్యభావంతో సాలగ్రామాన్ని కుంటలో పారవేశారు దాన్ని శతాబ్దాల తరబడి తలచుకొన్న పాపాన పోలేదు ఆ సాలగ్రామాన్ని కుంటనుండి తీసి పునఃవ్రతిష్ఠింపుమని చెప్పి అంతర్హితుడై నాడు

స్వామి అజ్ఞమేరకు ఆమె గర్భగృహాన్ని నిర్మించి అందులో పాండురంగస్వామి సాలగ్రామాన్ని వ్రతిష్ఠింపజేసింది లక్ష్మీదేవి, అంజనేయస్వామి దేవాలయాన్ని కూడా కట్టించింది ఈ దేవాలయాలకు వ్రహరీగోడ, దేవాలయానికి ముందుభాగంలో రాతి కట్టడంతో కొనేరు నిర్మించింది ఆమె వ్రత్యేకంగా కొన్ని భూముల్ని దేవాలయంలోని స్వామి పూజలకు, దీపాలకు, నాటక, సంగీతాలకు దానం చేసింది ఈ విధంగా దేవాలయ అభివృద్ధికి దోహదం చేసిన కారణంతో ఆమె పేరుతోనే ఆ వూరును కోయిలకుంట్లగా వ్యవహరిస్తారు.

శాసనాలలో ఆలయ విశేషాలు

కోవెలకుంట్ల పాండురంగస్వామి దేవాలయ వివరాలను తెలిపే శాసనాలు మూడు క్రి. శ 1571 నుండి కనిపిస్తున్నాయి. ఈ మూడింటిలో మొదటి రెండు శాసనాలను తిమ్మయదేవమహారాజు వేయించినాడు. వాటిలో మొదటి శాసనం పూర్తిగాను, రెండవ శాసనం అసంపూర్ణంగా ఉన్నాయి. మూడవ శాసనం క్రి. శ 1584లో కృష్ణమరాజు కుమారుడు వేంకటాద్రిరాజు వేయించినాడు ఈ మూడింటి శాసన వివరాలు క్రిందివిధంగా ఉన్నాయి.

క్రీ.శ. 1571వ సంవత్సరం తిరుమలదేవ మహారాయలు పెనుకొండ పరిపాలకుడు అతని రాజ్యపాలనలో తిమ్మయ్యమహారాజు కుమారుడు నరసింగరాజు దానశాసనం వేశాడు ఈ దానశాసనంలో “కోగిలకుంటకు” చెందే చిన్నకొప్పిరాల గ్రామాన్ని కోగిలకుంట విరలేశ్వరపెరుమాళ్ళకు సమర్పించినట్లు వుంది

క్రీ.శ. 1573వ సంవత్సరం తిరుమలదేవ మహారాయలకాలంలో నరసింగరాజు వేయించిన దానశాసనం ఇతడు “కోగిల” కుంటు సీమలోని కోగిలకుంటను శ్రీరంగదేవమహారాయని నుండి “నాయుం కర”గా పొందాడు

క్రీ.శ. 1584వ సంవత్సరం శ్రీరంగరాయదేవ మహారాయలు పరిపాలకుడు. ఇతని పరిపాలనలో కృష్ణరాజుకుమారుడు పెంకటాద్రి రాజు కోగిలకుంట వండరంగ విరలేశ్వర దివ్యశ్రీ పాదపద్మాలకు కోగిలకుంట సీమకుచెందే దేవాలయ భూములైన చింతకొండ, విఠలాపురం, చిన్నకొప్పిరాల, నవదరదిన్నె మొదలైన గ్రామాల్ని ఏర్పాటుచేసినాడు ఈ గ్రామాలనుండి వచ్చే ఆదాయంలో విరలేశ్వర స్వామి అమృతవడి, అంగరంగభోగాలు, రామానుజకూటంలోని వల్లకి సేవ, తిరునాళ్ళ మహోత్సవం మొదలైనవి నిర్వహించాలని శాసించాడు

ఆలయ విశేషాలు

కొవెలకుంట విరలేశ్వర దేవాలయానికి తూర్పుదిక్కులో ప్రవేశ ద్వారంవుంది ప్రవేశద్వారానికి ఉత్తరాన నవగ్రహాలు ఉన్నాయి. ప్రధాన ఆలయంలోని గర్భగుడిలో పొండరంగ విరలేశ్వర సాల గ్రామం, దక్షిణదిక్కులో ఆళ్వారు విగ్రహాలు, ఉత్తరాన లక్ష్మీదేవి ఆలయం వున్నాయి ఇవేగాక కల్యాణమండపం, హోమశాల, వాహన

కాల, భవజన్మంతం, గరుత్మంతవాహనం, తేరుగది మొదలైనవి
పున్నాయి భజన నిర్మాణంమాత్రం నిర్మాణంలో వుంది.

పూజలు-ఉత్సవాలు

ఈ ఆలయంలోని పాండురంగ విరలస్వామికి సంవత్సరం
బొడపునా అనేక ఉత్సవాలు జరుగుతున్నాయి. దసరా వండుగరోజున
ఉత్సవమూర్తుల్ని జమ్మిచెట్టు దగ్గరకు తీసుకెళ్ళి అక్కడ పూజలు
జరుపుతారు సంక్రాంతి రోజున కోవెలకుంట్లకు రెండుమైళ్ళదూరంలో
పున్న ఆమడాల గ్రామండాకా స్వామిని ఊరేగిస్తారు. వైకుంఠవికాదసి
రోజున ద్వారదర్శనం వుంటుంది. అక్కడ జరిగే ఉత్సవాలలోకెల్ల
పెద్దదైంది వైశాఖశుద్ధ నవమినాడు జరిగే విరలేశ్వరస్వామి తిరునాళ్ళ
మహోత్సవం

ఈ ఉత్సవం చాలా ప్రాచీనమైంది సంప్రదాయబద్ధమైంది
ఉత్సవ వివరాలు ఇలా వున్నాయి మొదటిరోజు రాత్రి కొటతిరునాళ,
రెండవరోజు రాత్రి పేట తిరునాళ, మూడవరోజు రాత్రి కోనేటితిరునాళ
నాల్గవరోజు రాత్రి తెల్లవారుజామున శ్రీవారికి అక్షతాచోహణం, ఐదవ
రోజు రాత్రి హనుమద్వాహనం, ఆరవరోజు రాత్రి సింహవాహనం,
ఏడవరోజు శివవాహనం, ఎనిమిదవరోజు రాత్రి గడదవాహనం,
తొమ్మిదవరోజు రాత్రి గణేంద్రవాహనం, పదవరోజు ఉదయం
పూర్ణాహుతి, సాయంకాలం రథోత్సవం, పదకొండవరోజు సాయంకాలం
మైల తిరునాళ, పండ్రెండవరోజు వగలు వసంతోత్సవం, రాత్రి
నాకబలి నిర్వహిస్తారు.

పండ్రెండురోజులు జరిగే ఈతిరునాళ్ళలో వినోదకార్యక్రమాలు
వుంటాయి ఈ వినోది కార్యక్రమాలలో పురుషుల బలాబలాలు తేల్చు
కోవడానికి బరువైన రాతిగుండ్లు ఎత్తడంలాంటివి వుంటాయి అలాగే

వశువుల వినోద కార్యక్రమంలో ముఖ్యమైంది ఎద్దుల బలాబలాలు. ఒక పెద్దదూలాన్ని నిర్దిష్టప్రదేశంవరకూ లాగిన ఎద్దులకు దాతలపేరు మీదుగా బంగారువత్తకాన్ని బహూకరిస్తారు. ముక్కోటి ఏకాదశిరోజున భజనలు, ఆషాఢశుద్ధ ఏకాదశిరోజున విశేషపూజలు జరుగుతాయి. ధనుర్మాసంలో శ్రీవారికి తెల్లవారుజామున అష్టోత్తర శతనామావళి పూజల్ని వట్టణ ప్రజలంతా జరిపిస్తారు.

ఇక్కడి పాండురంగ విభలేశ్వరస్వామిని —

“కళ్యాణాద్భుత గాత్రతాయ కామితార్థ ప్రదాయినే
శ్రీమద్వేంకటనాథాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్”

చినతిరుమలయ్య కోవెలకుంట్లకు సంబంధించిన రెండు కీర్తనలున్నాయి. ఒకటేమో పాండురంగనికి సంబంధించినది రెండవదేమో గోపాలకృష్ణుని వుద్దేశించినది

రచ్చ తెక్కితివి వండరంగ విరలా
వచ్చిదేరే వింతలోనే వండరంగి విరలా

తతి నీవున్నచోటికి దగ్గర వచ్చినంతనె
రతిగూడితివి వండరంగి విరలా
గతియైన శ్రీవేంకటనాది యేలితివి
వతిపై కొవలకుంట్ల వండరంగి విరలా (16-2-27)

ఈ కీర్తన గోపాలకృష్ణుని ఉద్దేశించి సాగింది. కోవెలకుంట్లలో గోపాలకృష్ణుని విగ్రహంగాని, దేవాలయంగాని ఉన్నట్లు ఆదారాలేవీ కావరావు ఇందులో నాయకుడు గోపాలకృష్ణుడు, నాయిక చినతిరుమలవార్యుడు. మధురభక్తి సంప్రదాయంలో కృష్ణుని నాయకునిగా భావించి, తమని నాయికలుగా భావించి ఆరాధించడం వైష్ణవులకు

పరిపాడి. అందుకేనేమో కోవెలకుంట్లలో గోపాలకృష్ణుడు లేకపోయినా
అక్కడి విరలేశ్వరస్వామినే గోపాలకృష్ణునిగా భావించినతరుమలయ్య
తన శృంగార సంకీర్తనను రచించినట్లున్నాడు

చెల్లె నీవు సేసినట్టి చేతలెల్లాను
కొల్లలై కొవెలకుంట్ల గోపాలకృష్ణుడా
వేసారవు రతుల శ్రీవెంకటనాథ హికరి
కొనమా కొవెలకుంట్ల గోపాలకృష్ణుడా (18-2-28)

౪ ఇతర దేవతామూర్తులు

పెదతిరుమలయ్య మండెము రాయని రెండు కీర్తనల్లో, చిన-
తిరుమలయ్య అయిదు కీర్తనల్లో కీర్తించారు అంతేకాక చిన-
తిరుమలయ్య చెళ్ళపిళ్ళరాయని ఒకకీర్తనలో, చెలదలూరిచొక్కనాధుని
ఒక కీర్తనలో, యాదవ నారాయణస్వామిని ఒక కీర్తనలోకీర్తించాడు.

మండెము-రాయడు

కడవ జిల్లా రాయచోటి తాలూకాలో చిన్నమండెం అనే గ్రామం
వుంది. ఈ గ్రామంలోని నరసింహస్వామిని అన్నమయ్య నృసింహు
డన్నాడు పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య మండెమురాయడని
కీర్తించారు

పెదతిరుమలయ్య మండెము రాయని రెండు కీర్తనల్లో కీర్తించాడు—

చెవులార వినేగాని చెప్పుమా నాకిసుద్ది
జవళి వలపు లిట్టి చల్లుదురా

యెమ్మెలతో నానేరువు లెంతునంటా నాడేవు
కొమ్మలతోడు అ నిట్టి కొనియాడుదువా

మమ్ము శ్రీవేంకటేశుడు మండము రాయడవై
సమ్మతిగూడే విట్టి చనవిత్తువా (23-154)

ఛనీవయ్యా దాని కేమి కలది గలట్టయాని
అనుకొని యింకా నెంత ఆ నోదనా

॥సల్లవి॥

మాడలవలె సతుల మారు పెళ్ళాడేవు
తోడనిట్టి యెందరిని దొడ్డిబెట్టివో
దొమ్మి శ్రీవేంకటేశుడ తోడ బెండ్లాడేవు
మమ్మందరిని ఇక్కడ మండెము రాయడవె (23-141)

పైకిర్తనలో “మారుపెళ్ళి,” “తోడపెళ్ళి” అనే మాటలనుబట్టి
మండెము రాయనికి రెండోపెళ్ళి అయిందని ఊహించవచ్చు

చినతిరుమలయ్య మండెమురాయని అయిదుకిర్తనలలో కీర్తించాడు.

ఇంతేసి పొరువత్తేలేమి నీకు
అంతంతకు గరగించే వత్తునా నేనీకు
అద్దొ మండెము రాయడవై నన్ను గూడితివి
గద్దరివై న శ్రీవేంకటనాథుడా (18-2-34)

వలపేమి దాగునా వన్నెకాడ
అలవడి నీవెంత అడవజూచినను
పెన్నడించి యాపెను శ్రీవేంకటనాథుడ కూడి
మన్నించి నన్ను నిబ్బె మండెము రాయడవై (18-2-35)

ఏత్తమె ఏమ్మి రేగితే ఏగ్గేమి యుగ్గేమి
ఱుత్తివోని వేడుకల రుచిగొన్నవారికి
చెంగలింపె నీచెలియ శ్రీవేంకటనాథుగూడి
అంగమైన మండెము రాయడె తానై యుండగా (18-2-36)

ఎక్కడి పరాకుననో యిందాకా నుండెగాక
మక్కువ నాపై బత్తిమానలేడెవాడు
ఆదెన మండెము రాయడై న శ్రీవెంకటనాథు
డాదరించి నన్ను గూడె నతిమోహముననూ (16-2-74)

అంతెవో నాతోడనా గాదనగరాదు
వంతమాడి గెలిచితే బంటవయ్యేవా
నీవు దలచిన సుద్ధి నిక్కినన్ను జెప్పుమని
కాలించి మండెమురాయ కొగలించేవు (16-2-88)

నందలూరు చొక్కనాథుడు

కడవ జిల్లాలోని నందలూరే నెలదలూరు ఆ గ్రామం ఖామదా
నదీ (చెయ్యేరు) ఒడ్డున చొక్కనాథస్వామిఆలయం వుంది. ఇది పురాతన
సనాతన దేవాలయం ఇక్కడ నెలకొన్న స్వామిని సొమ్మనాథుడని,
చొక్కనాథుడని వ్యవహరిస్తారు ఈ ఆలయనిర్మాణంలో జక ప్రత్యేకత
వుంది సూర్యోదయమప్పుడు సూర్యకిరణాలు స్వామివారి పాదాలపై
పడతాయని ప్రసిద్ధి

చినతిరుమలయ్య సొమ్మనాథస్వామిని చొక్కనాథస్వామిగా కీర్తించాడు

చుల్లర పెట్టు జేతల చొక్కనాథుడు
పుల్లములో నీ నెలదలూరి చొక్కనాథుడు
కప్పురపు మోవి శ్రీవెంకటనాథుడె నన్ను
వొప్పుగా గూడె నెలదలూరి (16-2-20)

చెళ్ళపిళ్ళ రాయడు

తమిళంలో చెల్లం అనేమాటకు గారాబం అని అర్థం. రామానుజుల
గారాబుబిడ్డ మేల్కొటస్వామి ఇంతేకాక “పెల్వం” అంటే సంపద

అనికూడా అర్థం. లక్ష్మీయుక్తుడయినవేళ సంవదలరాయడు కూడా. ఢిల్లీ రామానుజులు “సెల్వపితై”గా ఆహ్వానించాడని ఐతిహ్యం

చినతిరుమలదాద్యుడు చెళ్ళపిళ్ళరాయనిపై ఒక శృంగార కీర్తన పాడినాడు అయితే ఈ కీర్తనలో “ఏ ఊరి స్వామో పేర్కొనలేదు. వేటూరి ఆనందమూర్తిగారు మైసూరు రాజ్యమునందలి “మేల్కోట”లోని చెళ్ళపిళ్ళ రాయని స్తుతి యిది అగునా? లేదా కడవ జిల్లా రాజంపేట తాలూకా నెలదలూరు గ్రామంలోని చొక్క [సొమ్మ] నాథస్వామియే ఈ చెళ్ళపిళ్ళ రాయుడగునా అని సందేహం వ్యక్తీకరించినారు కానీ సంకీర్తన రాసిని పరిశీలిస్తే ఒక్క చెల్లూరు మినహా రాయలసీమ ప్రాంతం దాటి ఏ వైష్ణవ ఆలయాన్నిగాని దర్శించినట్లు ఆధారాలులేవు. కాబట్టి నెలదలూరి సొమ్మనాథస్వామియే ఆ చెళ్ళపిళ్ళ రాయడు అని చెప్పవచ్చు

బెల్లపు మాటల చెల్లపిళ్ళ రాయగా నీకు

జెల్లనయ్య యేమైవ చెళ్ళపిళ్ళ రాయడా [18-2-80]

యాదవ నారాయణస్వామి

చెల్లూరు జిల్లా వెంకటగిరి తాలూకాలో నాగిపుదల్ లేక రాజమల్ల చతుర్వేదిమంగళం అనే గ్రామం వుంది ఈ గ్రామంలో నెలకొన్న దైవం యాదవనారాయణస్వామి తిరువతి శ్రీ గోవిందరాజస్వామివారి ముఖద్వారం ఎడమవైపు సుదర్శనస్వామి ఆలయంలో యాదవ నారాయణస్వామి వున్నాడు.

చినతిరుమలయ్య తిరువతి గోవిందరాజస్వామి ఆలయంలో వున్న యాదవ నా యణస్వామినే కీర్తించాడని పూహించవచ్చు.

దొరపు నిన్నేగాదని దూరవచ్చునా
అరిది వడేముగాక యాదవ నారాయణా

యింటికి నీవెరాగా యివ్వుడిట్టె భ్రమసితి
నంటు జూపుల యాదవ నారాయణా
వెంట వెంట దిరిగి శ్రీవెంకటనాదుడవై
అంటుకొని కూడితివి యాదవ నారాయణా (16 2-22)

తాళ్ళపాక అన్నమయ్య తిరుమల వేంకటేశ్వరునితోపాటు విస్తృత దేశసంచారం చేసి, అనేక దేవతామూర్తులను కీర్తించాడు. అన్నమయ్య కొకమేరకు పెదతిరుమలయ్య కొండమీదనే వుండి సంకీర్తనసాహిత్యాన్ని చేపట్టాడు పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య విస్తృతమైన దేశసంచారం చేయలేదు. వీరు సంకీర్తనలను రాగి-రేకులమీదవెక్కించడానికి ఎక్కువ కృషిచేశారు అలాగే అన్నమయ్య ప్రవేశపెట్టిన అనేక ఉత్సవాలను కొనసాగించడానికి దీక్ష వహించారు. ద్రావిడ ప్రబంధ పారాయణానికి దీటుగా కొండమీద శ్రీవారి ఆలయంలో సంకీర్తన సాహిత్యారాధనకు నడుం కట్టారు

ఉత్సవాలు

పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య సంకీర్తనలలో మూడు రకాల ఉత్సవాలుకనిపిస్తాయి పెదతిరుమలయ్య శృంగార, ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనల్లో నిత్యోత్సవాలయిన మేలుకొలుపు, అరగింపు, ఎవళింపులు, వారోత్సవమైన శుక్రవార అబిషేకం, సంచప్పరోత్సవాలయిన రథోత్సవం, కల్యాణోత్సవం, దనుర్మాసోత్సవం, కృష్ణాషమి మొదలైనవి కనిపిస్తాయి చినతిరుమలయ్య సంకీర్తనలలో మేలుకొలుపు, బ్రహ్మోత్సవంలో భాగమైన వాహనాల ప్రవేశంబలుమాత్రం కనిపిస్తాయి

ఈ ఉత్పవ సంకీర్తనలను పరిశీలిస్తే ఎక్కువగా పెద-
తిరుమలయ్య అభిషేక కీర్తనలు కనిపిస్తాయి. కొండమీదవున్న మూల
విగ్రహం విష్ణువని, శివుడని, శక్తిస్వరూపమని రకరకాల అభిప్రాయా-
లున్నాయి అయితే వివిధ ప్రాంతాలవారు, వివిధ భాషలవారు,
వివిధమతాలవారు, అదేపదేవుని గోవిందా, ఏడుకొండలవాడా, బాలాజీ,
తిమ్మప్ప, అండవా, పెరుమాళ్ అని పిలుస్తారు ఈ అసోహలను
తొలగిందడానికే పెదతిరుమలయ్య అభిషేక కీర్తనలు ఎక్కువగా
రచించి వుండవచ్చు. తిరుమలదేవుని రకరకాల సూలతో, బంగారు
ఆభరణాలతో అలంకరించిన తర్వాతనే దర్శిస్తారు. మూలవిగ్రహ
అభిషేకసమయంలో అలంకారాలన్నింటిని తొలగించి వివిధ వస్తు
సామగ్రిలతో అభిషేకం చేస్తారు ఆ సమయంలో పెదతిరుమలయ్య
మూలమూర్తిని కన్నులార దర్శించి ఆయన పూర్తిగా విష్ణువనే అభి-
ప్రాయాన్ని స్పష్టపరచాడు.

1. మేలుకొలుపు

స్వామికి జరిగే నిత్యసేవలలో మేలుకొలుపు మొదటిది పెద
తిరుమలయ్య అనేక కీర్తనలలో స్వామి మేలుకొలుపును కీర్తించారు.
నేటికికూడా సుప్రభాతవేళలో తాళ్ళ పాక కవుల కీర్తనలను తాళ్ళపాక
వంశస్థులు పాడతారు. అంతేగాక స్వామివారికి జరిగే ఊంజల్ సేవలో
గూడ తాళ్ళపాక వారి కీర్తనలను ఆలపిస్తారు.

“మేలుకో శృంగార రాయ మేటి మదనగోపాల

మేలుకోవే నాపాలమించిన విధానామా (21-215)

దేవ విభామటి కామధేనువే కబల నీకు /

వేవేగి సంధ్యాది విధుల వేళాయ వేళాయ లేవే

||వల్లవి||

మంచి జలధులే మొగమజ్జనమున కాయితమా
కాంచనపు మేరువేగదె వీట

అంచతుంబర నారదులదె మంగళపొటకులు
పుంచాన బాడేరు సూర్యుడుదయించె లేవే

॥దేవ॥

పుదయరాగపు మేఘమొగి గుంకుమ గనము
చదల పైది మణుగు జాంబూనది
అదనకాంతల చూపులనిగా మంత్రాక్షతలు
యెదురు చల్లెరు పొద్దెక్కినదె లేవే

॥దేవ॥

కల్పవృషపు టాకులు కాయటామంచివిడాలు
కలించే పారిజాతమే కమ్మబూవులు
పొల్పగ శ్రీవేంకట్రాది పురుషోత్తమ డ బోగి
తల్పకొలుపు వేళాయె గద లేవయ్యా

॥దేవ॥ (21-201)

చినతిరుమలయ్య

గోవిందా మేల్కొనవయ్యా

కావించి భోగము కడమా నీట 16-1-57 అని కీర్తించాడు.

2 రోజూ స్వామికి జరిగే చివరి వవళింపు సేవ ఈ సేవను పెద-
తిరుమలయ్య—

వట్టి యారడిబడేవు వలపు లోనబెట్టక

నెట్టున నేడు నీకు నిద్రవచ్చీ నా 23-155 అని కీర్తించాడు

3. అన్నమయ్య సంకీర్తనలలో అభిషేకం అనే మాట కనిపించదు
అయితే పెదతిరుమలయ్య అభిషేకం అనే మాటను స్పష్టంగా వాడాడు.

తేరుకొన బంగారు బిందెల నించి వన్నీటి

శ్రీరమణునకు నభిషేకము సేయగా (23-505)

ఆవేశ బస్నిటి నభిషేకము సేయగ
వేచేలు దెరగుల విభవములమరె (23-502)

ఆకాశమువంటి మేన నమరే మూర్తివి గాన
ఆకాశనిడిమె నీకు నభిషేకము (23-494)

పై కీర్తననుబట్టి ఆకాశగంగనుండి నీరుదెచ్చి అభిషేకం చేసే సంప్ర-
దాయం వుందని స్పష్టమవుతుంది

పెదతిరుమలయ్య శుక్రవార అభిషేకాన్ని

“చూడరమ్మ యిదె నేడు సుక్కురాలము
వేడుక చక్కదనాలు వేచేల్తేనాడు ||వల్లవి||

చప్పుడుతో చస్నిట మజ్జనముతో నున్నవాడు
అప్పుడే ఆదినారాయణునివలె
కప్పుర కాపామీద గడు బూసుకొన్నాడు
ముప్పిరి బులు కడిగే ముత్యమువలె ||చూడ||

పొదగనప్పటి దట్టు పుణుగలదుకొన్నాడు
కసుగందని కాలమేఘమువలెను
సుసరాస మేనునిండా పొమ్ము పెట్టుకొన్నవాడు
వసలి బదారు వన్నె బంగారువలెను ||చూడ||

అలమేలుమంగ సురమందు నిడుకొన్నాడు
యెలమి సంవదలకు నిల్లవలెను
అలరుచు శ్రీవేంకటాద్రిమీద నున్నవాడు
తరపోసి చూడగ దొంతరకొండవలెను (23-498)

అని కీర్తించాడు

స్వామికి జరిగే కప్పురపుకాపు, పుణుగుకాపు, వన్నీటికాపు,
మొదలైన కాపులు అనేక కీర్తనలలో కనిపిస్తాయి

వన్నీటికాపు

కడలేని వన్నీటి కావమఁను [25-501]

తేరుకొన బంగారు బంగారు బిందెలనించి వన్నీటి (23-505)

చప్పుడుగాక వన్నీట జలకమాడి [23-493]

చాల బన్నీట మజ్జన మాడేడి వేళ నిన్ను [23-496]

వన్నీరే చల్లుకొనేల వదాక్కి పలపులు [23-499]

కప్పురకాపు

కప్పురకాపు మేన గడునిండా మెత్తుకొగా (23-492)

అదనగప్పున కాపు అవధరించే వేళ [23-495]

పూసేవు, కప్పురదూళి పాడిమెక్కి గోలికలు [23-49]

పుణుగుకాపు

చెలగి పుకుగుకాపు శ్రీవేంకటేశుడు పూసి [23-492]

నీతట్టు పుణుగు వేళ నీలవర్ణ నామమట్టె [23-495]

తట్టు పుణుగలదున్ తాళిగా నలమేల్మంగ [23-497]

4 బ్రహ్మాత్మవం

స్వామివారికి జరిగే అతి పెద్ద ఉత్సవాలలో బ్రహ్మాత్మవం ఒకటి. రథోత్సవాన్ని పెదతిరుమలయ్య ఒక కీర్తనలో కీర్తించాడు. ఇతర వాహనాల వ్రతంప పెదతిరుమలయ్య సంకీర్తనలలోకానరాదు

మునులాల జనులాల ముంచిన దేవతలాల

వనిపూని మొక్కరో వరమాత్మునికి

॥పల్లవి॥

కనకాచలమువంటి ఘన దివ్యరథముపై
వనజాక్షు డెక్కి వీధి వచ్చినాడె
వెనుదళమై నడచె విష్వ క్షేనుడిదె దేవిడి
కనిమని సేవించరో కన్నుల పండుగలు

గగన వాహినివంటి గరుడధ్వజముతోడ
అగడై వీధి నేగి చక్రాయుధుడు
నగటు విజయముతో పాంచజన్యము పట్టిని
నిగిడికొని యాడరో నిచ్చకల్యాణములు

వరుస భాగ్యదేవత వంటి యలువేలుమంగ
పురమెక్కగ శ్రీవేంకటోత్తముడు
తిరమై నెలపుకొనె దివ్యనగరులో నను
శరణని బదుకరో సాక్షాత్కరమున ||మ||

చినతిరుమలయ్య కిర్తించిన ఒక కీర్తనలో బ్రహ్మో
మయిన ఏనుగు, గుఱ్ఱం, రథ ప్రస్తావనలున్నాయి.

తలపు దలపు లెన్న తగులాయను
కలకంటి యిందుకె నిక్కము వలచనయ్యా

యేనుగపై నీవురాగా యింతి వయ్యద జా
పూని మిద్దెమీదనుండి పొసగుజూచె
ఆని కలికుంభములు అంకుశాన నీపూదిన
కానుక నీ చేతలకు గడువలచెనయ్యా

నీపు గుఱ్ఱము దొలగ నెలత చిక్కుడియుచు
తావుల మెడపైనుండి తవ్వకచూచె
కావించి నీ నమకట్లలో నల్లజల్లి
దూవిన నేరుపుల కెదురు వలచెనయ్యా

తేరుపై నీపెక్కి రాగా తెఱవమై పుజింపి
 తేరువ వుప్పంగెపై జెంగిచూడె
 గారవించి వచ్చి శ్రీవేంకటానాథ నీవుగూడ
 తారుకాణ చేతలకు దగ వలచెనయ్యా ||తలపు|| (1P-2-102)

5 కళ్యాణోత్సవం

కళ్యాణోత్సవం మొదట బ్రహ్మాత్సవంతో భాగంగా వుండేది
 తర్వాత కాలంలో ప్రత్యేకంగా జరుపబడుతుండేది నేడు అర్జితసేవగా
 భక్తాదుల సౌకర్యార్థం ఏర్పాటు చేశారు పెదతిరుమలయ్య కళ్యా-
 ణోత్సవాన్ని —

లక్ష్మీ కల్యాణము లీలతో బాడే మిదే నేము
 లక్ష్మీనారాయణలే లలనయు నీపును ||వల్లవి|| (23 15)

ధారుడీవతికిని దలబాలో ఒహు
 దారారతునకు దలబాలో ||వల్లవి||

తిరువేంకటమున దినవండ్లిగల
 తరుణుల వతికిని దలబాలో
 యిరవుగ బాయక యిందీర మరమాన
 ధరియించు హరికి దలబాలో [23 443]

6 ధనుర్మాసోత్సవం-ఆరగింపు సేవ

మార్గశీరమాసంలో వైష్ణవాలయాలలో భక్తాదులు పేటవజ్రామున
 లేచి స్వామికి తైంకిర్యాలు ఒనగిస్తారు. ధనుర్మాసకాలంలో అండాళ్
 తిరుప్పావై పాశురాలను పఠిస్తారు పెదతిరుమలయ్య ధనుర్మాస
 పూజా విశేషాల్ని

దేవుని ప్రపాదను తెరళ లందురో
యీవేళ నారగించె యీశ్వరేశ్వరుడ. ||వల్లవి

వేగుజామునను లేచి వేదవిప్రరెల్లగూడి
ఆగపు ధనుర్మాసమందు పూజించి
రాగమున దేర్పాము డి రంతు చేసి వదువగ
జాగుతోడ నారగించె సర్వలోకేశ్వరుడు ||దేవుని

దిన సంభ్రమములతో దేవదుందుభులు మ్రోయ
తన చెరపులు పైపై దాసులు సేయ
సనకాదులిరువంక సంకీర్తన పాడగా
వినుకొంటానారగించె విశ్వలోకేశ్వరుడు ||దేవుని

హత్తుకొని పైష్టపులు అనుష్ఠానములు దీర్చి
యెత్తి చేతులు పుష్పాంజలు లియ్యగాను
హత్తుల నలమేలుమంగ బోనము దొడుకగాను
చిత్తగించి అరగించె శ్రీవేంకటేశ్వరుడూ ||దేవుని|| (21-18)

అని కీర్తించాడు.

7 ఉల్ల ఉత్పవం :

జన్మదినోత్సవానికి ప్రాధాన్యం యిస్తూ వినోదానికి కూడా
అవకాశం కల్పించే వండుగ ఉల్ల వండుగ దీన్ని సంస్కృతంలో
“శిశ్యోత్పవ”మని తమిళంలో “ఉరిఆడి” అని అంటారు పెదతిరుమలయ
శ్రీకృష్ణుని పుట్టకను, ఆరోజు జరిగే ఉల్ల వండుగను క్రింది కీర్తన
కీర్తించాడు

“అవతారమందె నిదె అద్దనురేతిరికాడ

భవహరుడు క్రావణ బహుళాష్టమిని ||వల్లవి|| [23-14]

జనించెనిదిగో శ్రావణ బహుష్టమిని
ఘనవంబ్రోదయవేళ కన్నులవండవగా ||పల్లవి||

బాపురే యెంతటి జాడ బాలకృష్ణుడు చూడ
బావనివలె నున్నాడు బలరామకృష్ణుడు ||పల్లవి||

హిందీ గోపికల చన్నులుట్లపై కుండలంటా
అంటుచే జేతులు చాచీనిదే కృష్ణుడు   [23-208]

దేవాలయపూజా సంప్రదాయాలను తెలిపే శాస్త్రం ఆగమశాస్త్రం. ఆగమ సంప్రదాయాలను ఇతర వాగ్గేయకారులు గుర్తించలేదని చెప్పలేము, కాని ఈసంప్రదాయాలలో ఎక్కువ అనుబంధం పెంచుకున్నవారు తాళ్ళపాకవారు. ఆగమ సంప్రదాయాలు అన్నమయ్యలో తక్కువగాను, పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్యలందు ఎక్కువగా వున్నవి. తాళ్ళపాక కవులకు, దేవాలయములకు దగ్గరి సంబంధం వుండడమే దీనికి కారణం. ఈ సంబంధం జారుముడి లాంటిదికాదు అన్నమయ్య, పెదతిరుమలయ్య, చినతిరుమలయ్య ముగ్గురుకూడా తిరుమల వేంకటేశ్వరునితోపాటు అనేక దేవాలయములను, అక్కడి దేవతామూర్తులను దర్శించి, అక్కడనిర్వహింపబడే కార్యక్రమాలను కన్నులారగాంచి, కీర్తన సాహిత్యంలో వదిలపరచిన కవిశ్రయం వారు అని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చు. అందువల్లనే తిరుమల ఆలయంలో తాళ్ళపాక ఆర అనే వ్యవస్థ ఏర్పడింది.

సీ॥ ప్రథమ విభక్తికి బరగు వీరావళి
 మతి ద్విత్వీయకు* గీర్తిమతి దలంచ
 సుఖగాభిధానమచ్చుగ ద్విత్వీయకు చతు
 ర్థికి భోగమాలిని దృఢముగాగ
 క్షీతి బంచమికి కళావతి కాంతిమతి షష్ఠి
 తమరు నుదాత్త సప్తమికి గమల
 సంబోధనమునకు జయిగతి యీగతి
 దగు విభక్త్యధిదేవతాచయంబు
 గీ॥ నెలమినయ్యు విభక్తుల నెసగ జెప్ప
 గావ్యములను సంతోషించి కరుణతోడ
 నాత్మనామాభిరూప ఫలాభివృద్ధి
 భర్తలకు గర్తలకు జేయు పద్మనాభ (3-84)

శ్రీకృష్ణదేవరాయ యుగము
 [క్రీ శ. 1500-1600]

పైష్టవ మతమునకు సంబంధించిన మొదటి యుదాహరణ మీ
 యుగమున వెలసినది అది తాళ్ళపాక పెదతిరుమలయ్య గారి
 “వేంకటేశ్వరోదాహరణము” దీనికి సమకాలికముగనే చిత్రకవి పెద్దన
 రచించిన “హనుమోదాహరణము”ను పేరు గన్నది

సంపూర్ణమగు నుదాహరణములేగాక, ఈ కాలమున వెలసిన
 ప్రబంధములలో నుదాహరణ సూచనలు సందర్భానుసారముగా
 పొందుపరుపబడినవి

* పైవానిలో గీర్తిమతి, కళావతి, భోగమాలిని, జయిగతి మొదలగు-
 నవి అయా పాత్రల పేర్లనియు, తొల్లి దేవదాసీ లీ యుదాహరణము-
 లను చదివి నెట్లు సేయబడెడి వారనియు, వారి వారి పేర్లు
 ఆయా విభక్తులకు జెట్టబడెననియు, నిది ప్రాచీన సంప్రదాయ-
 మనియు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు తెలిపిరి.

శ్రీ వేంకటేశ్వరోదాహరణము

తాత్పర్యపాక పెదతిరుమలయ్య

[వదమావిభక్తి

[శ్రీతిరు వెంగళనాథదేవునికి తాత్పర్యపాక అన్నమాచార్యుల కొమారుడు పెదతిరుమలాచార్యులు విన్నవము చేసిన యుదాహరణ]

ఉ॥ శ్రీకరుణాకరుండగుచు-జీవుల ఓవుల బ్రోచి కాచుచుం
గైకొని లోకముల్ మనిషి-కర్తయు బర్తయుచై మనుల్ సురా
నీకము లోకముం వొగడ-నీరజజాతుని తాతయైన సు
క్లోతుడు వేంకటేశ్వరుడు-చూడగి నొప్పెడు బ్రహ్మమింతకున్

కళిక-వృషభగతి రగడ

మఱియు నెఱుకలకెల్ల-ల్లగు-మహిత హితజనకల్పభూజము
మెఱపులొకపులు జెలగు వెలుగుల - మించుమించుల మొదలి తేజము
మడుగువెడలని చిలువచెలువము-మాయజేయు మహానుభావుడు
జడధినడుమను తెరువు విరివిగ- జరపి వఱచిన దేవదేవుడు
కరము లురలగ బాణప్రాణము-గాచి యేచిన నాటి నేర్పరి
పొరిది బిరుదుల యసురవిసరము-స్రస్కృద్వొక్కిన వేల్పు దీర్పరి
పడగ లడచెడు శయ్యనెయ్యపు-భామ బ్రేమ రమించు చెలువుడు
జడికి గొడుగుగ గేలకై లము-చాటు వీటికి జేయు బలుపుడు

తాత్పర్యపాక

దురితవిరహితుగురుడు వేదపు
శరధి సురుతర శాస్త్రవాదపు
నగము సుగుణపు గుణము జుట్టుచు
పొగడదగు సత్త్వమున బట్టుచు

గెరలి తరువగ నరుడు మీఱగ
 సురల దొరలకు నోరులూఱగ
 నంది పొడమిన యమ్మతపారము
 నందవనితానందపూరము

ద్వితీయావిభక్తి

ఉ॥ ఏటికి లేల్పులార! చద-లేటికి బోయెద రిందు రండు కో
 నేటికి వచ్చు దీర్ఘవయ-మేఱదిలక్షలదోడగూడు ము
 కోట్లీయునంచు బిల్కుమని-కోటుల మాటలు నేర్పి కీరముల
 బాటు తటాటవిన్నటన-సల్పెడు వేంకటభర్త గొల్పెదన్

కళిక

మఱియు నెఱిగిన బుధుల - మనసులెనసినవాని
 మెఱుగులకు గుఱియైన - మేనుపూనినవాని
 గొల్లెతల నెల్లెడల - గూడిమాడినవాని
 మల్లులను విల్లునటు-మట్టికొట్టినవాని
 జక్రమున నక్రమును-జడియ నడచినవాని
 శుక్రదౌక వక్రగతి
 వీరుడగు కౌరవుని-వీడనాడినవాని
 పూరుడగు సిరితో-జోడుగూడినవాని

ఉత్కళిక

మేడెములు గూడుకొని
 వాడలను చాడిగొని
 యుట్టులను జట్టులను
 దెట్టెలుగ గొట్టి చని

యాటలను బాటలను
జోటలను మాటుకొని
కలసి మెలసినవాని
దులసివలసినవాని

తృతీయావిభక్తి

ఉ॥ తీటునఘంబులెల్ల నిలు-దీర్ఘమువచ్చినయంత సధవదల్
మీటు సుఖంబుగూరు-మతి మిక్కుటమై శ్రుతి వీధిదూఱు వే
నూలులు జెప్పనేల సుమ-నోవిభుచే దిరువేంకటేశునే
జూలులుగా వరంబులిల-జొప్పడ గొందము రండు మానవుల్

కళిక-హయప్రచార రగడ

మఱియు వఱలు సుజనభజన - మానలేసి వానిచేత
మెఱపు మఱపులేక జోక-విడువ కడరు వానిచేత
శ్రుతుల గతుల నడువ నుడువ - జొక్కిబిక్కువానిచేత
అతులమతుల జెరిగిమెరిగి-నట్టిగుట్టువానిచేత
సగముమొగముచాయదాయ-జదియనదుచువానిచేత
బొగులు మగువ వలువలోలువ - బ్రోచి కాఢుజానిచేత
కాతి నాతిజేసి వాసి-ఱట్టుపెట్టువానిచేత
వాతజాతు బనుల గొనుచు-వసుధ నెఱగు వానిచేత

ఉత్పత్తిక

పూరములెఱియు శరమనంగ
బరగి దురము పురికొనంగ
బగతు లగల మిగులగొట్టి
నగజ మగడు పొగడునట్టి
గెలుపు నిలుపు తలపులెంచి

బలము చలము కలిమిమింవి
జనుల మనుపు ఘనునిచేత
వనజతనుజు జనకుచేత

చతుర్థివిభక్తి

ఉ॥ భావజాతంబ్రదియై కుసుమ-బాణుని మామమణందీయై చకో
రావళి మిత్రుగన్నతని-యల్లుడునై జలరాశినాత్మమా
యా వటవత్రతయ్యనఖి - లాబ్ధభవాండపుగుడ్లబెట్టనం
చై విలసిల్లు పేంకటవి-హరునకై నుతు లేనొనర్చెదన్

కళిక-వృషభగతి చగడ

మణ్ణియును గొఱగల పుడమికి వొడికస్త
మగడై చెగడెడు నఖిలేతులకై
కఱకటిమెఱయ నృగాలుని గాలుని
గనుగొనబనిచిన విజితాకునకై
కన్నుల వెన్నెలయెండయుమెండుగ
గాయగ జేయగగల విష్ణువకై
జన్నము లెన్నడు చదువుల వదవుల
సరణుల దిరిగెడు వర్తిస్తుచకై
జగముల మగటిమి గావగ బ్రోవగ
జాలిన యేలికయగు మూర్తికినై
తగులమి మిగుల బ్రవన్నులసన్నిధి
దరలక మరగిన వరకీర్తికినై
సలకకు సురలకు ముంగిట
జింగట నమ్మిన పొమ్మగు నగధీరునకై
యురమున సిరి గడుజెలగగ మెలగెడు
సున్నతి సన్నుతమణిహరునకై

ఉత్కలిక

ధారుణీ భారనివారణకలకై
 శోరవిహర విచారమనెడికై
 తవమ న జవమున బవిరితిరుగుకై
 దుషుగొని వివిధ సవిధదాననవకై
 కనరుధిర సలిలమెనగ విసరికై
 వసమగ సురవిసరమునేలినై
 లాసనివాస సతీవంద్యునకై
 హాసనమున్నత బుదవంద్యునకై

వంచమీవిధి

ఉ॥ కొండలవంటి సంపదలు-కొండనివేగమె చాగమిచ్చుచో
 గండరగండడై వసిడి-కంబమునం బడగెత్తియుల్లన
 తుండలమండలాధిపతి-గోత్ర విచిత్రనివాస సౌఖ్యమున్
 దండిగ గాంచు వేల్పువల-సన్ సుఖమందెద మెల్లకాలమున్

కళిక

మఱియు గుఱుతగు గుఱుసు-మఱులు గలవతివలన
 మఱుగు మొఱుగులు లేసి-మానవుల గతివలన
 గురువరుని గతసుతుల-గూడ్చు శూరునివలన
 బురహరుని పగనుదె-బాదుధీరునివలన
 గమలమున దనయుగను-గరుడవాహనువలన
 సమితహితయువతితతి-నవ్యమోహనువలన
 నలువలెవలన ద్రువు-నకు నొసగు హరివలన
 కలులుచేలియలివి-గలయు బిత్తిరివలన

ఉత్కళిక

తెలుగు లెలుగని బండి
నిటిగి యెలుగగ బండి
యుద్ధిమద్దుల వ్రాల్చి
గ్రుద్ది యెద్దులగూల్చి
ఘాతబూతన దీర్చి
చేతనేతులు గూర్చి
యున్న వెన్నునివలన
నున్న తోన్నతువలన

షష్ఠీవిభక్తి

ఉ॥ మానిసిదెండ్ర మొత్తునెఱ-మంటలపిల్లలకత్తివేల్పు పెన్
బోనపుముద్ద నిద్దముల-పొల్పుదొలంకెడు నంకుగల్లు వె
వ్వానికి వానికి న్నతభ-వానికి వేంకటశైలశృంగస
న్నానికి భక్తనంపదభి-మానికి శిరణంచ మ్రొక్కెదన్

కళిక

మఱియు నెఱయు మంత్రతంత్ర-మర్మధర్మకిలకునకు
చిఱుతయుఱుత భక్తిశక్తి జెలగి మెలగు పాలకునకు
సోమధామనూత్న రత్న-సుకరమకరకుండలునకు
సానుభూమగానమాన-సక్తభక్తమండలునకు
బంతిగొంతి తనుబననుజ-బండినుండు మాధవునకు
జంతయింతి గంఠమంది-చక్కనొక్కు భూధవునకు
రాజితాజి కుంబికుంభ-రక్తసిక్తభీకరునకు
భోబరాజ పుత్రి మైత్రి-బొదలి మొదలు శ్రీకరునకు

ఉత్కళిక

భువనసువన ఫలములలమి
 జవనవన బలముకలిమి
 యెదలుపొదల మరగి తిరిగి
 దదలలుదల కరిగి పెరిగి
 పేపుమాపు మించి పొంచి
 రూపుచూపి నంచరించు
 యోగరాగ కీరమునకు
 యాగభాగసారమునకు

సప్తమీవిభక్తి

ఉ॥ కోరి వదారువేలయిన-కొమ్మల నెమ్మది బెండ్లియాడియన్
 ధారుణీ బ్రహ్మచారిని-తప్పక వల్కి వరిక్షతున్ మహా
 దారత బ్రాణమెచుబ్ర-తావముమీఱగ బ్రోచి మోహనా
 కారునియందు వేంకటశి-ఖామణియందు మనంబు నిల్పెదన్

కతిక

మణియు శోభిగుణాభి-మానియందు
 తణినాభి జనిజాభి-ధానియందు
 శతపత్ర సమనేత్ర-శౌరియందు
 తతచిత్రతర గోత్ర-ధారియందు
 శతకోటి శతకోటి-సారియందు
 గ్రతువాటి రిపుధాటి-కారియందు
 భుజగేంద్ర ఘనసాంద్ర-భుజునియందు
 రజనీంద్రరుంద్రగో-త్రజునియందు

ఉత్కృతిక

భువియు బవనంబు
 దివియు భువనంబు
 రుచులు వచకంబు
 ఖచర నివయంబు
 నలరు బలువంపు
 గలగు చెలువంపు
 ధరణి ధరునందు
 బరమ గురునందు

సంబోధన

ఉ॥ వాలిన నీ ప్రభావములు-వర్ణనసియగు రావు కీలికిన్
 శూలికి దమ్మిచూలికిని-సోలికినున్న సురాలికిం బ్రభా
 మాలికి నాకునెన్న వన-మా యనమాన గుణాత్మ ధన్యగో
 పాలకా పాలకా నిగమభాషణ కీలక వేంకటేశ్వరా!

కళిక

మతియు దఱవగు సిరుల-మరుల కొనగెడు దాత!
 కఱకు వితిదెటి విఱుచు-ఘనకజామాత!
 వెక్కనపు రక్కసుల-వేచి కాచినవాడ!
 యుక్కఱగనక్కడలి-యుబ్బుగిల్పిన తేడ!
 విదుట డెదులగడెయు-విందుపొదులజాణ!
 ముదుట వెదురున పొట-మూటగట్టిన గాణ!
 లెటి శరకొటి డెడ-లించి త్రుంచిన రామ!
 యెటి నాగేటిగడి-యించి చించినరావు!

ఉత్కళిక

ఘనవనధియను పొదు
 నను ముసుశలుకు బ్రహ్మ
 లలర మొలచిన మొదలు
 కలిమి చలువల బొదలు
 ప్రమదసుమముల దొల్లి
 యమరిన రమావల్లి
 జలగునో యెలదేటి,
 కలికి తలముల మేటి,

శా॥ నీ వీకుండవు నిన్ను గొల్తు వరముల్ నీవేత గైకొందువే
 గైవారం బొనరింతు నీకొఱకు సంకల్పింప నీడెఱ మ
 త్సైవల్ నీవలనన్ మహాయశము నిల్పెన్ నీకు నీయందు ల
 క్షీవాల్లభ్యము గంటి భక్తవరదా, శ్రీవేంకటాద్రిశ్వరా:

ఉ॥ ఆరవితారకంబు ను-దాహరణంబు రచించె భక్తివి
 స్తారత దాళ్ళపొకపుర-శాసను డన్నయ తిమ్మనార్యుడిం
 పొరగ జక్రనందక గ-దాంబుజధారికి శ్రీవధూమనో
 హారికి వేంకటాచల వి-హారికి శౌరికి నంకితంబుగాన్

మంగళమహా శ్రీశ్రీ జేయున్

శ్రీవేంకటేశ్వరోదాహరణము సమాప్తము